

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Η παρούσα Έκθεση αποτελεί προϊόν επεξεργασίας υλικού από το σύνολο των τομέων αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη, το οποίο συγκέντρωσε η ομάδα που συγκροτήθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (άρθρο 72 ν. 4488/2017).

Στην ομάδα συμμετέχουν οι Ειδικοί επιστήμονες: Χρυσούλα Αντωνίου, Κατερίνα Βλάχου, Θεοδώρα Βούλγαρη, Άρτεμις Καλαβάνου, Μαρία Καραγεώργου, Ιωάννα Κουβαριτάκη, Κωνσταντίνος Μπαρτζελιώτης, Ευανθία Μπενέκου, Έλενα Σταμπούλη και Αργυρώ Τζώρτζη, υπό την εποπτεία των Βοηθών Συνηγόρων Καλλιόπης Λυκοβαρδή και Ευανθίας Σαββίδη.

Επιμέλεια Σύνταξης: Σαββίδη Ευανθία, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Κεντρική Συντακτική Ομάδα: Θεοδώρα Βούλγαρη, Άρτεμις Καλαβάνου, Μαρία Καραγεώργου, Ευανθία Μπενέκου, ειδικοί επιστήμονες

Συντονισμός έκδοσης: Ελένη Αδαμαντίδου, Βασιλική Δελέγκου

Σχεδιασμός, σελιδοποίηση: Μάρα Παπασπύρου, info@mairadesign.gr

Επιτρέπεται η δωρεάν αναπαραγωγή του κειμένου αυτής της έκδοσης σε οποιαδήποτε μορφή ή μέσο, υπό την προϋπόθεση ότι αναπαράγεται με τρόπο ακριβή και μη παραπλανητικό.

Είναι απαραίτητη η αναφορά στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Συνηγόρου του Πολίτη και στον τίτλο της έκδοσης. Σε περίπτωση που περιλαμβάνεται υλικό τρίτων, πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τον αντίστοιχο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων.

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση παρακαλώ επικοινωνήστε στο press@synigoros.gr

Η Ειδική Έκθεση τυπώθηκε το 2023 σε 500 ελληνικά και 150 αγγλικά αντίτυπα και διατίθεται στην πλήρη της μορφή στην ιστοσελίδα της Αρχής: <https://www.synigoros.gr>

Διαστάσεις: 17 X 24 εκ.

Σελίδες: 88

ISSN: 2732-8368

© Συνήγορος του Πολίτη

Χαλκοκονδύλη 17, 104 32, Αθήνα

Τηλ.: 213 1306 600

www.synigoros.gr

Συνήγορος του Πολίτη - THE GREEK OMBUDSMAN

@Synigoros

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
1. ΕΚΚΡΕΜΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΤΩΝ	13
1.1. Θέματα Ατομικής Κινητικότητας των ΑμεΑ	13
1.1.1. Η προσήλωση στο ιατρικό μοντέλο, στο κριτήριο του κυλινδρισμού και σε γραφειοκρατικές προσεγγίσεις στη διαδικασία απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας και τέλη ταξινόμησης οχήματος	14
1.1.2. Περιορισμοί λόγω ιθαγένειας στην απαλλαγή από τέλη ταξινόμησης και τέλη κυκλοφορίας	19
1.1.3. Δικαιούχοι και προϋποθέσεις χορήγησης Δελτίου Στάθμευσης ΑμεΑ (ΔΣΑ)	20
1.1.4. Παροχή διευκολύνσεων στη διέλευση των ΑμεΑ από τους αυτοκινητοδρόμους της χώρας – Τα αδιέξοδα της σύνδεσης με την Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας	21
1.2. Φορολογικές απαλλαγές και διευκολύνσεις για ΑμεΑ	25
1.2.1. Εξαίρεση από την κατάσχεση και τον συμψηφισμό του εξωιδρυματικού επιδόματος	25
1.2.2. Βεβαίωση τελών κυκλοφορίας πέραν της πενταετίας, παρά την έκδοση σχετικής απόφασης ΣτΕ περί αντισυνταγματικότητας, επί τετράμηνο μετά από αυτήν	27

1.2.3. Διάκριση βάσει εγκυκλίου της ΑΑΔΕ μεταξύ κατηγοριών ΑμεΑ με διαφορετικά ποσοστά αναπηρίας ως προς τις προϋποθέσεις χορήγησης φοροαπαλλαγών	28
1.3. Παθήσεις εκπαιδευτικών που επιτρέπουν την κατά προτεραιότητα μετάθεση	28
1.4. Πρόσβαση κωφών και βαρήκοων ατόμων σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους	29
1.5. Συνθήκες Κράτησης Ατόμων με Αναπηρία	30
1.6. Μεταφορά ψυχικά ασθενών κατά τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας	33
1.7. Θέματα προσβασιμότητας ΑμεΑ	35
1.8. Μέριμνα για τη διευκόλυνση των εκλογών με αναπηρία	36
1.9. Ειδικότερα θέματα σε σχέση με την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού με αναπηρία	37
2. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΜΕΑ	39
2.1. Η έναρξη των ασφαλιστικών και προνοιακών παροχών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για την πιστοποίηση αναπηρίας	39
2.2. Αναδρομική χορήγηση αναπηρικών επιδομάτων λόγω μη πλήρους ενημέρωσης και ορθής καθοδήγησης από τη διοίκηση	41
2.2.1. Αναδρομική χορήγηση της διαφοράς ποσού δικαιούμενου επιδόματος νοητικής υστέρησης από το ποσό του καταβαλλόμενου επιδόματος βαριάς αναπηρίας από τον ΟΠΕΚΑ	41
2.2.2. Χρόνος έναρξης χορήγησης της οικονομικής ενίσχυσης ατόμων που πάσχουν από συγγενή αιμολυτική αναμία ή συγγενή αιμορραγική διάθεση ή σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας	42
2.3. Δυνατότητα σώρευσης επιδόματος βαριάς αναπηρίας με ασφαλιστική παροχή μικρού ύψους	43
2.4. Αποκατάσταση του ύψους της προνοιακής ενίσχυσης προς τους πτυχιούχους με αναπηρία όρασης που λαμβάνουν σύνταξη και παράλληλα ασκούν επαγγελματικά την επιστήμη του πτυχίου τους	44
2.5. Η ισχύς των γνωματεύσεων της ΑΣΥΕ για τις παροχές αναπηρίας	44
2.6. Ηλεκτρονική αποστολή συνταξιοδοτικών πράξεων στον ενδιαφερόμενο	46
2.7. Άρνηση Δήμου να δεχθεί ανάκληση παραίτησης από δικαίωμα, ψυχικά πάσχοντα	46

2.8. Απόλυση εργαζομένου λόγω αναπηρίας	48
2.9. Παρεμβάσεις στο νομοθετικό πλαίσιο για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού	49
2.10. Πόρισμα για τα σοβαρά προσκόμματα στην ένταξη στην γενική εκπαίδευση μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	50
2.11. Ειδικότερα θέματα σε σχέση με την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού με αναπηρία	51
3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	53
3.1. Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης της Δ.ΥΠ.Α. μέσα από την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας – δράσεις για τα ΑμεΑ	54
3.2. Διασφάλιση του δικαιώματος στην εργασία για τα άτομα με αναπηρίες μέσω της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και των δημοσίων συμβάσεων στο πλαίσιο ειδικών εθνικών σχεδίων δράσης	62
3.3. Παρακολούθηση χρηματοδοτήσεων δράσεων για τα ΑμεΑ (Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας/ΕΣΠΑ) - Η εφαρμογή της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ΑμεΑ μέσα από την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων	69
3.3.1. Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»	69
3.3.2. ΕΣΠΑ	74
4. ΛΟΙΠΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	83
4.1. Παιδί με αναπηρία – Δράσεις προαγωγής	83
4.2. Εκπαιδευτικό έργο	84

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα Έκθεση είναι η τέταρτη κατά σειρά από την ανάθεση στον Συνήγορο του Πολίτη της ειδικής αρμοδιότητας για την εξωτερική, ανεξάρτητη παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα δικαιώματα των ΑμεΑ. Όπως και οι προηγούμενες εκθέσεις, εξετάζει πλημμέλειες, ελλείμματα και στρεβλώσεις, στο επίπεδο της κείμενης νομοθεσίας, των δευτερογενών κανονιστικών ρυθμίσεων, της διοικητικής λειτουργίας και πρακτικής. Καταγράφει τα πεδία πολιτικών, όπου έχει υπάρξει πρόοδος ως προς την εναρμόνιση του εθνικού πλαισίου με τις επιταγές της Σύμβασης, προβαίνει σε διαπιστώσεις καθυστερήσεων ή/και αλυσιτελών ρυθμίσεων, διατυπώνει, και συχνά επαναφέρει, προτάσεις για την ουσιαστική μετουσίωση των προνοιών της Σύμβασης σε κανονιστικού περιεχομένου ρυθμίσεις, σταχυολογεί προτάσεις της Αρχής που έγιναν αποδεκτές και διαμόρφωσαν επιμέρους νομοθετικές παρεμβάσεις, αποτιμά την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών και αναδεικνύει το βαθμό ετοιμότητας και ανταπόκρισης του διοικητικού μηχανισμού. Παράλληλα, ο Συνήγορος του Πολίτη, υπό τον θεσμικό του ρόλο αλλά και με την ειδική του αρμοδιότητα ως πλαίσιο προαγωγής της Σύμβασης παρακολουθεί το βαθμό υλοποίησης των στόχων του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, καθώς και την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην παρούσα Έκθεση για τις πολιτικές που έχει αναπτύξει και υλοποιεί η ΔΥΠΑ, μέσω της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας.

Οι θεματικές ενότητες της Έκθεσης εστιάζουν σε παρεμβάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής στους τομείς της εκπαίδευσης και της εργασίας, αποτυπώνουν

Θετικές εξελίξεις στη κατοχύρωση του δικαιώματος προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρία, αλλά και καταγράφουν προβλήματα στην πιστοποίηση της αναπηρίας καθώς και στην φορολογική, κοινωνικο-ασφαλιστική και προνοιακή μεταχείριση των αναπήρων. Ειδική αναφορά γίνεται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά με αναπηρία, καθώς και κρατούμενοι, ενώ επισημαίνεται η ενίσχυση του πλαισίου για την αντιμετώπιση ζητημάτων που αντιμετωπίζουν εκλογείς με αναπηρία.

Ο σεβασμός στα δικαιώματα των συμπολιτών μας με αναπηρία, είναι, άλλωστε, και ζήτημα συλλογικής αλλά και ατομικής κουλτούρας. Ο Συνήγορος του Πολίτη, υπηρετώντας τη συνταγματική του αποστολή, θα βρίσκεται σταθερά και αποφασιστικά, στην πρώτη γραμμή της προάσπισης, προώθησης και προαγωγής των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

*Συνήγορος του Πολίτη
Οκτώβριος 2023*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Συνήγορος του Πολίτη, τόσο με την αρχική του αρμοδιότητα ως Ανεξάρτητη Αρχή επιφορτισμένη με τον έλεγχο της νομιμότητας των ενεργειών της διοίκησης, όσο και ως Πλαίσιο για την Προαγωγή της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ, βρέθηκε ανέκαθεν στο πλευρό των ατόμων με αναπηρία, διαμεσολαβώντας καταρχάς ατομικά, με αφορμή τις αναφορές που του υποβάλλονται αλλά και θεσμικά, επισημαίνοντας τα προβλήματα, τις δυσλειτουργίες και τις ανεπάρκειες της δημόσιας διοίκησης και της νομοθεσίας, στα θέματα του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Η παρούσα τέταρτη Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες διαρθρώνεται σε τέσσερα τμήματα.

Στο πρώτο συνοψίζονται οι σημαντικότερες παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη της τελευταίας πενταετίας αναφορικά με ζητήματα δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, των οποίων οι συστάσεις/προτάσεις είτε δεν έχουν υλοποιηθεί ακόμη εκ μέρους της πολιτείας, είτε έχουν μερικώς υλοποιηθεί ως προς ορισμένες πτυχές τους.

Στο δεύτερο τμήμα της Έκθεσης εκτίθενται δώδεκα από τις πλέον πρόσφατες και σημαντικές παρεμβάσεις της Αρχής με αφορμή αναφορές πολιτών ΑμεΑ σε ποικίλες θεματικές που εκτείνονται από τις ασφαλιστικές και προνοιακές παροχές, τα επιδόματα και τις συντάξεις των ατόμων με αναπηρία, τις γνωματεύσεις αναπηρίας μέχρι εργασιακά ζητήματα και θέματα αναφορικά με τα παιδιά και τους μαθητές/μαθήτριες με αναπηρία.

Στο τρίτο τμήμα της έχουν επιλεγεί ορισμένες θεματικές σχετικές με τις πολιτικές που έχουν εξαγγελθεί από την πολιτεία σε επίσημα κείμενα/εργαλεία αυτής (π.χ. σχέδια δράσης, στρατηγικές, χρηματοδοτικά εργαλεία) αναφορικά με την διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και αξιολογούνται, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και υλοποίησης. Ειδικότερα, αναλύονται οι ενεργητικές πολιτικές της Δ.ΥΠ.Α., ειδικότερα ζητήματα σχετικά με τη διασφάλιση του δικαιώματος εργασίας των ατόμων με αναπηρία, καθώς και η παρακολούθηση των χρηματοδοτήσεων δράσεων για τα άτομα με αναπηρία μέσω του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» και του ΕΣΠΑ (2021-2027). Η τελευταία αυτή θεματική εντάσσεται για πρώτη φορά στην Ετήσια Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, με την επιδίωξη να υπάρξει από την πλευρά της Αρχής σταθερή παρακολούθηση, ενημέρωση και αξιολόγηση. Εξάλλου συμβαδίζει και με την επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα τελευταία χρόνια να διασφαλίσει τη συμμόρφωση των κρατών μελών με τις υποχρεώσεις τους περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μέρος των οποίων αποτελούν και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία), συναρτώντας τις χρηματοδοτήσεις που χορηγεί με συγκεκριμένες προϋποθέσεις σχετικές με τα δικαιώματα αυτά.

Στο τέταρτο και τελευταίο τμήμα περιλαμβάνονται στοιχεία για τις λοιπές δράσεις του Συνηγόρου αναφορικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία κατά το 2022.

Η Έκθεση ευελπιστεί να μεταδώσει, τόσο στην δημόσια διοίκηση όσο και στην κοινωνία συνολικά, την πλούσια εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη στο πεδίο της άσκησης των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, να λειτουργήσει ως μία επιπλέον ευκαιρία της Πολιτείας να διορθώσει τις αδυναμίες που παραμένουν και να την συνδράμει να επιταχύνει τα βήματα προς την σωστή κατεύθυνση της προαγωγής των δικαιωμάτων και της ένταξης των ατόμων με αναπηρία.

Ευανθία Σαββίδη

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη
Οκτώβριος 2023

1. ΕΚΚΡΕΜΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΤΩΝ

Στο τμήμα αυτό συνοψίζονται οι σημαντικότερες παρεμβάσεις του Συνηγούρου του Πολίτη της τελευταίας πενταετίας αναφορικά με ζητήματα δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, των οποίων οι συστάσεις/προτάσεις είτε δεν έχουν υλοποιηθεί ακόμη εκ μέρους της πολιτείας, είτε έχουν μερικώς υλοποιηθεί ως προς ορισμένες πτυχές τους.

1.1. ΘΕΜΑΤΑ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΜΕΑ

Το άρθρο 20 (α) της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, «Ατομική Κινητικότητα», προβλέπει:

Τα Κράτη Μέρη λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την ατομική κινητικότητα με τη μεγαλύτερη δυνατή ανεξαρτησία για τα ΑμεΑ, συμπεριλαμβάνοντας: (α) τη διευκόλυνση της ατομικής κινητικότητας των ΑμεΑ με τον τρόπο και στο χρόνο της επιλογής τους, και σε οικονομικά ανεκτό κόστος [...].

Η εμπειρία του Συνηγούρου του Πολίτη έχει αναδείξει μέχρι σήμερα δύο βασικές παραμέτρους που επανέρχονται σε όλες τις εκφάνσεις σχετικά με το ζήτημα της ατομικής κινητικότητας με την παραπάνω έννοια:

α. Η κατοχή από το ΑμεΑ της κατάλληλης πιστοποίησης αναπηρίας, ώστε να καθίσταται βάσει της ισχύουσας νομοθεσία δικαιούχος των παρεχόμε-

νων από το κράτος διευκολύνσεων, απαλλαγών και παροχών στην μετακίνηση. Το πρόβλημα αυτό δυστυχώς διατρέχει την πλειονότητα των παρεμβάσεων του Συνηγόρου και αποτελεί την αιχμή του δόρατος, καθώς η προσκόλληση του κράτους στο αμιγώς ιατρικό μοντέλο πιστοποίησης της αναπηρίας, στην αυστηρά μαθηματική λογική του Ενιαίου Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστών Αναπηρίας, στην ενίοτε αυθαίρετη ή/και αδιαφανή επιλογή των παθήσεων που δικαιούνται την μια ή την άλλη παροχή, στην τυπική γραφειοκρατία συγκεκριμένων διαδικασιών και διατυπώσεων, αλλά και στην ανομοιομορφία των διαδικασιών με τις οποίες η πιστοποίηση αναπηρίας καθίσταται πληροφορία προσβάσιμη στις υπηρεσίες που την χρειάζονται για να χορηγήσουν δικαιώματα, με την ταυτόχρονη προστασία των προσωπικών δεδομένων και την δυνατόν λιγότερη ταλαιπωρία του ΑμεΑ, συχνά οδηγεί σε απώλεια δικαιωμάτων για αδιαφανείς ή και απλά τυπικούς λόγους.

β. Η κατοχή οχήματος ιδιωτικής χρήσης με την μορφή της κυριότητας ή της μίσθωσης, ή η χρήση οχήματος δημόσιας χρήσης (ταξί), με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε αλληλεπίδραση με το κράτος (λ.χ. η πληρωμή των αναλογούντων τελών και φόρων, η στάθμευση του οχήματος σε δημόσιους χώρους, η διέλευση από τους αυτοκινητοδρόμους κλπ). Ένα συχνό πρόβλημα που συναντάται στο πεδίο αυτό είναι ότι υφίστανται ακόμη οχήματα τα οποία είναι χαρακτηρισμένα ως «αναπηρικά» από την απόκτησή τους, με εγγραφή στη σχετική άδεια κυκλοφορίας, και οχήματα μη χαρακτηρισμένα ως αναπηρικά τα οποία ωστόσο κατέχονται για χάρη και προς εξυπηρέτηση ΑμεΑ.

1.1.1. Η προσήλωση στο ιατρικό μοντέλο, στο κριτήριο του κυλινδρισμού και σε γραφειοκρατικές προσεγγίσεις στη διαδικασία απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας και τέλη ταξινόμησης οχήματος

Η **νομοθεσία σχετικά με την χορήγηση ατελειών και φοροαπαλλαγών** (απαλλαγή από τέλη κυκλοφορίας και τέλη ταξινόμησης οχήματος) στα ΑμεΑ λόγω κατοχής ΙΧ οχήματος βασίζεται κυρίως σε δυο αρκετά παλιά νομοθετήματα:

- Στο ν. 490/1976 (ΦΕΚ Α' 331) *Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των διατάξεων περί ατελούς εισαγωγής γενικών ειδών υπό αναπήρων*: με τον νόμο αυτό εισάγεται ο περιορισμός ότι για την χορήγηση των εκεί προβλεπόμενων ατελειών σε επιβατικά οχήματα ο κυλινδρισμός του κινητήρος δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 1.650 κυβικά εκατοστά, καθώς και οι εξαιρέσεις του περιορισμού αυτού, απόλυτα εξαρτώμενες από το είδος και το ποσοστό της αναπηρίας.

- Στο ν. 1798/1988 (ΦΕΚ Α' 166) *Υπολογισμός και συντελεστές του φόρου κατανάλωσης καπνοβιομηχανικών προϊόντων και άλλες διατάξεις*: το άρθρο 16 του νόμου αυτού διευρύνει τις κατηγορίες και συγκεκριμενοποιεί τις παθήσεις, οι

οποίες δικαιούνται τις ατέλειες που προβλέπονται στην προαναφερθείσα νομοθεσία του 1976, με δυο βασικά κριτήρια: την κινητική αναπηρία (παράλυση, ακρωτηριασμό ή σοβαρό περιορισμό της κινητικότητας των άκρων) και την τυφλότητα (ολική τύφλωση και από τους δύο οφθαλμούς), ενώ επαναλαμβάνει τον περιορισμό του κυλινδρισμού, με τις εξαιρέσεις που είχε και η προηγούμενη νομοθεσία.

Φυσικά η νομοθεσία αυτή έχει υποστεί τροποποιήσεις και διευρύνσεις, και οι αρχικά τρεις μόνο κατηγορίες αναπήρων επεκτάθηκαν στο πέρασμα του χρόνου¹ και είναι σήμερα περισσότερες με τις τελευταίες τροποποιήσεις και διευρύνσεις² υπέρ όλων των πασχόντων από ανεπάρκειες τελικού σταδίου, των μεταμοσχευμένων και των μερικώς τυφλών (80%)³.

Ωστόσο πρόκειται για νομοθεσία που υιοθετήθηκε προ τεσσάρων αφενός και τριών αφετέρου δεκαετιών, σε μια εποχή όπου όντως το ιατρικό μοντέλο ήταν το επικρατούν παγκοσμίως. Στη νομοθεσία αυτή καθίσταται φανερό ότι το ιατρικό μοντέλο εξακολουθεί να υφίσταται στην Ελλάδα και να εισάγει σημαντικούς περιορισμούς, όπως συγκεκριμένες παθήσεις και συγκεκριμένο κυλινδρισμό του οχήματος για την χορήγηση φοροαπαλλαγών και άλλων δικαιωμάτων, χωρίς να λαμβάνει υπόψη ούτε τις κρατούσες τάσεις της κοινωνικής εξέλιξης και συνοχής ούτε την μεταγενέστερη εθνική και διεθνή νομοθεσία που ενσωματώνεται αρχικά στις σχετικές διατάξεις του Συντάγματος (άρθρο 4, Ισότητα των Ελλήνων, άρθρο 21, Δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες, άρθρο 25, Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων), ούτε την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή νομοθεσία καταπολέμησης των διακρίσεων αλλά ούτε και την Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ και τις εξ αυτής απορρέουσες υποχρεώσεις της χώρας.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει απευθύνει μακροσκελή έγγραφα προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και για τα δύο αυτά θέματα, την **ανάγκη αναθεώρησης του Ενιαίου Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστών Αναπηρίας**⁴ προς την κατεύθυνση απαλοιφής των περιορισμών και συμπερίληψης όσο το δυνατόν ευρύτερων

1. Κοινή Υπουργική Απόφαση Υφυπουργών Οικονομικών και Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης Και Πρόνοιας Αριθ. Δ18α/5038263/13 (Β' 2710), Παράρτημα ΙΙ ισχύουν προ της 4-11-2021, κατηγορίες παθήσεων 9.
2. Κοινή Υπουργική Απόφαση Υφυπουργών Οικονομικών και Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων Α.1235/2021 - ΦΕΚ 5083/Β/4-11-2021, Παράρτημα ΙΙ ισχύουν από 04.11.2021, κατηγορίες παθήσεων 10.
3. Απόφαση Διοικητή ΑΑΔΕ Ε.204/2021, https://www.aade.gr/sites/default/files/2021-02/e_2043_2021ada.pdf.
4. ΣτΠ 287841/10165/28.02.2021.

κατηγοριών ΑμεΑ αλλά και επανεξέτασης του κριτηρίου του κυλινδρισμού⁵ με στόχο την πλήρη εξάλειψή του, στα οποία εκτίθενται λεπτομερώς οι απόψεις του για την άρρηκτη σύνδεση αυτών των περιορισμών (όπως και όλων των λοιπών περιορισμών των δικαιωμάτων των ΑμεΑ) με την προσήλωση στο ιατρικό μοντέλο της αναπηρίας, σε συνδυασμό με το «προνοιακό-φιλανθρωπικό» μοντέλο, ταυτόχρονα τονίζοντας ότι «αμφίβολο είναι εάν ο διπλός αυτός περιορισμός, αφενός του κυλινδρισμού και αφετέρου των συγκεκριμένων παθήσεων, πληροί τα κριτήρια της αναλογικότητας, τα οποία, βάσει των σχετικών συνταγματικών επιταγών, οφείλει να πληροί κάθε περιορισμός στα δικαιώματα των πολιτών. Εξ όσων γνωρίζει η Αρχή, δεν υφίστανται επαρκή επιστημονικά τεκμηριωμένα στατιστικά στοιχεία από όπου να προκύπτει σαφώς ότι τα οχήματα μικρότερου κυβισμού πληρούν σε ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες αυτόνομης μετακίνησης της μεγάλης ομάδας των ΑμεΑ, και ότι η άρση του περιορισμού αυτού θα ωφελούσε σημαντικά τις οικονομικά εύρωστες ομάδες του πληθυσμού ΑμεΑ, ταυτόχρονα πλήττοντας καίρια το δημοσιονομικό συμφέρον της χώρας. Θεωρούμε ότι για να στηριχθεί μια τέτοια άποψη, θα όφειλαν οι Υπηρεσίες Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων να προσκομίσουν κάποιες μελέτες και ανάλογα στατιστικά στοιχεία, τα οποία να στηρίζουν την διατήρηση του περιορισμού με δημοσιονομικά κριτήρια».

Μάλιστα, εξ όσων έχουν υποπέσει στην αντίληψη του ΣτΠ, κανένας από τους περιορισμούς που επιβάλλονται στην πρόσβαση των ΑμεΑ σε παροχές, διευκολύνσεις και δικαιώματα δεν έχει ποτέ υποβληθεί σε έναν ουσιαστικό έλεγχο αναλογικότητας βάσει μετρήσιμων κριτηρίων, αξιόπιστων στοιχείων και διαφανών διαδικασιών.

Ο περιορισμός των 1650 κ.ε. κυλινδρισμού του κινητήρα, πέραν του ότι είναι αδιαφανής και αυθαίρετος, επιπλέον ανάγεται σε μια εποχή (1976) που ένα όχημα 1650 κυβικών για την ελληνική πραγματικότητα και κατοχή οχημάτων ήταν ένα όχημα υψηλού κυβισμού, ενώ το 2023, με τις εξελίξεις της τεχνολογίας κατασκευής των οχημάτων, αλλά και της σημαντικής αλλαγής των επιλογών του καταναλωτικού κοινού, είναι ένα όχημα μέτριου κυβισμού, και πολύ πιθανόν να μην μπορεί να εξυπηρετήσει ένα ΑμεΑ που έχει σοβαρά κινητικά προβλήματα και μετακινείται με αμαξίδιο. Ωστόσο, όχι μόνο παραμένει αμετακίνητο και απaráλλακτο, αλλά δεν έχει γίνει δεκτή από την φορολογική διοίκηση ούτε η πρόταση που ο ΣτΠ είχε συμπεριλάβει στην Ειδική Έκθεση για τα τέλη κυκλοφορίας το 2015⁶ να υπάρξει νομοθετική ρύθμιση, βάσει της οποίας οι ανάπηροι

5. ΣτΠ 276126/14136/20.03.2020.

6. <https://old.synigoros.gr/resources/docs/eidikh-ek8esh-telwn-kykloforias-2015.pdf>, σελ. 15-16.

ιδιοκτήτες αυτοκινήτων με κυβισμό που υπερβαίνει αυτόν για τον οποίο δικαιούνται απαλλαγής να καταβάλουν τα τέλη κυκλοφορίας που αντιστοιχούν στο ποσοστό της υπέρβασης, όπως συμβαίνει με τα τέλη ταξινόμησης. Αντίθετα, τα ΑμεΑ που κατέχουν οχήματα με κυλινδρισμό κινητήρα άνω των 1650 κ.ε., χωρίς τις ιατρικές προϋποθέσεις που προβλέπονται για αυτά υποχρεούνται να καταβάλλουν τα πλήρη τέλη κυκλοφορίας που αντιστοιχούν στο όχημά τους. Αυτό που μέχρι στιγμής έχει γίνει αποδεκτό από την ΑΑΔΕ είναι ότι, όταν όχημα είχε καταγραφεί λανθασμένα ως δικαιούμενο απαλλαγής και εν συνεχεία η ΑΑΔΕ διαπίστωνε ότι λόγω υπέρβασης του ορίου κυλινδρισμού δεν δικαιούται την απαλλαγή, για το χρονικό διάστημα που το ΑμεΑ ελάμβανε λανθασμένη πληροφόρηση από το σύστημα, δεν υποχρεούτο να καταβάλει πρόστιμο εκπρόθεσμης πληρωμής των τελών⁷.

Συναφής περιορισμός που σχετίζεται με το άρθρο 16 του ν. 1798/1988 εξαρτά την **απαλλαγή από τα τέλη ταξινόμησης** των επιβατικών αυτοκινήτων από συγκεκριμένο κυλινδρισμό και συγκεκριμένες παθήσεις. Οι προϋποθέσεις, τα δικαιολογητικά και η διαδικασία χορήγησης της απαλλαγής από τα τέλη καθορίστηκαν με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών⁸ που προβλέπει, μεταξύ άλλων, ιατρική βεβαίωση ΚΕ.Π.Α., από την οποία προκύπτει ότι η *πάθηση του ενδιαφερομένου είναι δια βίου*. Ωστόσο, η προαναφερθείσα διάταξη θέτει ως κριτήριο για τη χορήγηση της απαλλαγής από τα τέλη ταξινόμησης την ίδια την πάθηση και τη σοβαρότητά της και όχι τη διάρκεια αυτής. Επομένως, η προϋπόθεση της πιστοποίησης δια βίου αναπηρίας, έχει τεθεί από την υπουργική απόφαση εκτός νομοθετικής εξουσιοδότησης και αντιβαίνει στην υποχρέωση διασφάλισης της ατομικής κινητικότητας βάσει του άρθρου 20 της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Ο Συνήγορος έχει θέσει το θέμα ήδη από το 2018 υπόψη των αρμόδιων Υπουργών Οικονομικών και Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης⁹, το επανάφερε στη Διοίκηση με μεταγενέστερα έγγραφά του, το συμπεριέλαβε δε ως πρόταση για τροποποίηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου στην Ετήσια Έκθεση του 2018¹⁰ αλλά και ως θέμα στην Ειδική Έκθεση του 2019¹¹ για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, η οποία εστάλη στην ειδική επιτροπή του ΟΗΕ στο πλαίσιο της εξέτασης της χώρας μας σχετικά με

7. ΠΟΛ 1142/2018

https://www.aade.gr/sites/default/files/2018-07/pol_1142_2018.pdf.

8. Υ.Α. Δ18Α 5038645 ΕΞ2013 (ΦΕΚ Β' 2774).

9. ΣτΠ 248877/53995/2018.

10. https://old.synigoros.gr/?i=kdet.el.ehtisies_ektheseis_documents.559326, σελ. 225.

11. <https://old.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>, σελ. 21.

την εφαρμογή της Σύμβασης. Το νομοθετικό πλαίσιο δεν έχει ωστόσο αλλάξει.

Η εμμονή σε συγκεκριμένες διατυπώσεις επί της Γνωστοποίησης Αποτελέσματος Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΓΑΠΑ) που εκδίδεται από τα ΚΕΠΑ για την χορήγηση φορολογικών απαλλαγών δεν περιορίζεται στο ανωτέρω παράδειγμα της βεβαίωσης δια βίου πάθησης. Σημαντικά γραφειοκρατικά κωλύματα εμφανίζονται και σε άλλες περιπτώσεις. Αρχικά, εάν η ΓΑΠΑ πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογητικό για την χορήγηση των απαλλαγών αυτών, οι αρμόδιες υπηρεσίες της ΑΑΔΕ (ΔΟΥ ή Τελωνεία) απαιτούν να αναγράφεται στο σώμα της ΓΑΠΑ σαφώς τόσο η αντιστοίχιση πάθησης όσο και η υπαγωγή σε συγκεκριμένη νομοθεσία. Για τον λόγο αυτό, με βάση την ΚΥΑ Δ18Α/5038263 της 24.10.2013, υποβάλλεται συγκεκριμένη *Αίτηση*¹² παραπομπής στα ΚΕ.Π.Α. για την έκδοση ιατρικής βεβαίωσης για την υπαγωγή στο άρθρο 16 του ν. 1798/88 αναφορικά με τη χορήγηση απαλλαγής από το τέλος ταξινόμησης και τα τέλη κυκλοφορίας αυτοκινήτων που παραλαμβάνονται από άτομα με αναπηρίες, και ακολουθείται η στην ΚΥΑ προβλεπόμενη διαδικασία. Ωστόσο, όσον αφορά στα τέλη κυκλοφορίας, η διαδικασία δεν ολοκληρώνεται με την έκδοση ΓΑΠΑ η οποία να αναφέρει ότι το εν λόγω ΑμεΑ δικαιούται την απαλλαγή από τέλη κυκλοφορίας. **Παρότι κατά την στιγμή της έκδοσης της ΓΑΠΑ, έχει κριθεί από τις αρμόδιες ιατρικές αρχές πιστοποίησης ότι το ΑμεΑ κατέχει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις χορήγησης της απαλλαγής, αυτό δεν σημαίνει ότι δικαιούται την απαλλαγή.** Και αυτό διότι, παρά το γεγονός ότι το ΚΕΠΑ αναρτά την ΓΑΠΑ στο ηλεκτρονικό σύστημα και η ΔΟΥ έχει, βάσει διαλειτουργικότητας, δικαίωμα πρόσβασης σε αυτήν, αυτό το δικαίωμα καλύπτει μόνο το ποσοστό αναπηρίας και την διάρκεια και όχι τα επι μέρους στοιχεία της ΓΑΠΑ, όπως το δικαίωμα απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας. Για τον λόγο αυτό το ΑμεΑ υποχρεούται να υποβάλει νέα αίτηση στην ΔΟΥ, επισυνάπτοντας νέα δικαιολογητικά, μεταξύ των οποίων η εν λόγω ΓΑΠΑ, και να αιτείται απαλλαγή από τέλη κυκλοφορίας. Ο Προϊστάμενος/η Προϊσταμένη της ΔΟΥ εκδίδει τότε απόφαση χορήγησης της απαλλαγής από τα τέλη κυκλοφορίας, η οποία όμως έχει τα ακόλουθα προβλήματα:

α) ισχύει μόνο για το διάστημα ισχύος της ΓΑΠΑ, και εν συνεχεία το ΑμεΑ πρέπει να εκδώσει νέα ΓΑΠΑ και να επαναλάβει τη διαδικασία και β) εάν η απόφαση ΚΕΠΑ εκδοθεί ή η αίτηση υποβληθεί μετά την ημερομηνία που λήγει η προθεσμία καταβολής των τελών κυκλοφορίας, η απαλλαγή δεν ισχύει για το έτος εκείνο, και εφαρμόζεται από το επόμενο έτος, με αποτέλεσμα πλήθος ΑμεΑ να έχουν απωλέσει την απαλλαγή λόγω καθυστέρησης των ΚΕΠΑ να εκδώσουν την ΓΑΠΑ.

12. Δ18Α 5038263 ΕΞ2013/ 23 Οκτωβρίου 2013/ ΑΔΑ: ΒΛΛΑΗ-ΨΔΕ, σελ. 4.

Ο ΣτΠ απηύθυνε έγγραφο προς την φορολογική διοίκηση¹³, διατυπώνοντας την άποψη ότι **η διαδικασία υποβολής αίτησης για την έκδοση απόφασης του Προϊσταμένου της ΔΟΥ αποτελεί τυπική γραφειοκρατική διαδικασία η οποία πιθανώς να ήταν αναγκαία όταν προβλέφθηκε. Ωστόσο, εάν σήμερα καταλήγει να αίρει αυτό καθαυτό το δικαίωμα της απαλλαγής, ενώ υφίστανται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις χορήγησης που προβλέπονται στον νόμο, συνιστά διάκριση λόγω αναπηρίας, σύμφωνα με την Σύμβαση, καθώς παρεμποδίζει ή ακυρώνει την άσκηση του δικαιώματος.**

Ωστόσο η φορολογική διοίκηση απαντώντας¹⁴ υποστήριξε την θέση ότι η απαλλαγή από τα Τέλη Κυκλοφορίας, εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες από τις κείμενες διατάξεις προϋποθέσεις, χορηγείται με την προαναφερόμενη απόφαση του Προϊσταμένου Δ.Ο.Υ., η οποία, δεδομένου του ετήσιου ενιαίου και αδιαίρετου των Τελών Κυκλοφορίας (ν. 2093/1992, όπως ισχύει), αφορά τα τέλη κυκλοφορίας του επομένου (ή και επόμενων), από την έκδοσή της έτος (ή του τρέχοντος της παράτασης έτους και επομένων), με εξαίρεση το έτος πρώτης ταξινόμησης για το οποίο, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις, δύναται να χορηγείται απαλλαγή και συνεπώς, όπως είναι αυτονόητο, δεν είναι δυνατόν να έχει αναδρομική ισχύ, δεδομένου ότι, δεν μπορεί να προηγηθεί χρονικά η απαλλαγή από την υποβολή της κατά τα ως άνω οριζόμενης, με Υπουργική Απόφαση, αίτησης.

Στο ίδιο αυτό έγγραφο η ΑΑΔΕ δεσμεύθηκε ότι η ηλεκτρονικοποίηση της διαδικασίας χορήγησης απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας σε αναπήρους πολίτες έχει ενταχθεί από το 2020 στους στόχους-έργα της ΑΑΔΕ, η επίτευξη δε του στόχου αυτού αποτελεί μέγιστη προτεραιότητα της Υπηρεσίας. Παρά ταύτα, εξ όσων γνωρίζει ο ΣτΠ, η διαδικασία υποβολής της αίτησης για την χορήγηση απαλλαγής από τέλη κυκλοφορίας δεν έχει αλλάξει ακόμη, τρία έτη μετά τις σχετικές εξαγγελίες, υποχρεώνοντας ακόμη τα ΑμεΑ σε γραφειοκρατικές διαδικασίες και καθυστερήσεις.

1.1.2. Περιορισμοί λόγω ιθαγένειας στην απαλλαγή από τέλη ταξινόμησης και τέλη κυκλοφορίας

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα το οποίο αφορά την απαλλαγή από τέλη ταξινόμησης και τέλη κυκλοφορίας, είναι οι **περιορισμοί λόγω ιθαγένειας**. Σύμφωνα με

13. ΣτΠ 287960/19232/05.04.2021.

14. ΔΕΕΦ Β 1034958 ΕΞ 2021/22.04.2021.

τις ισχύουσες διατάξεις¹⁵, δικαιούχα πρόσωπα των ανωτέρω απαλλαγών είναι οι Έλληνες πολίτες και πολίτες των άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι εμπίπτουν στις κατηγορίες παθήσεων του άρθρου 16 παράγραφος 1 περ. Α, Β και Γ του ν. 1798/88, όπως ισχύει, εφόσον έχουν την κατοικία τους ή τη συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα. Στο έγγραφό του προς την ηγεσία του Υπουργείου Οικονομικών αλλά και της ΑΑΔΕ¹⁶, ο ΣτΠ, κατόπιν διεξοδικής αναφοράς στην ισχύουσα εθνική και διεθνή νομοθεσία απαγόρευσης των διακρίσεων, εξέφρασε την θέση ότι το δικαίωμα απαλλαγής από την καταβολή τελών κυκλοφορίας οχημάτων τα οποία κατέχονται από και εξυπηρετούν ΑμεΑ, δε δύναται να συνδέεται παρά μόνο με δύο παράγοντες: την νόμιμη κυριότητα του οχήματος από το ΑμεΑ (ή τους γονείς/κηδεμόνες ανήλικου ΑμεΑ βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας) και την κατάσταση του οχήματος σε χρήση και κυκλοφορία εντός της Ελληνικής Επικράτειας. Οποιαδήποτε άλλη σύνδεση με άλλο χαρακτηριστικό της ταυτότητας του κυρίου, όπως είναι λ.χ. η ιθαγένεια, καταστρατηγεί και υπονομεύει τη βούληση του διεθνούς, ενωσιακού και εθνικού νομοθέτη περί θετικών μέτρων στήριξης των ΑμεΑ.

Δε έχει εισέτι ληφθεί απάντηση από την ηγεσία του Υπουργείου.

1.1.3. Δικαιούχοι και προϋποθέσεις χορήγησης Δελτίου Στάθμευσης ΑμεΑ (ΔΣΑ)

Όσον αφορά στο ΔΣΑ, πολλαπλά προβλήματα έχουν επισημανθεί τόσο ως προς τις προϋποθέσεις όσο και ως προς τις διαδικασίες χορήγησης. Ο ΣτΠ έχει κατά την τελευταία πενταετία αποστείλει δύο έγγραφα¹⁷ για το θέμα αυτό προς το Υπουργείο Μεταφορών με κοινοποιήσεις προς τον Συντονιστικό Μηχανισμό για την Αναπηρία του Υπουργείου Επικρατείας, αλλά και λοιπά εμπλεκόμενα σε πτυχές του ζητήματος Υπουργεία όπως Οικονομικών, Προστασίας του Πολίτη και Υγείας, παραθέτοντας ενδελεχή επιχειρηματολογία και παραδείγματα από το ισχύον πλαίσιο σε άλλες χώρες της ΕΕ και διατυπώνοντας τα ακόλουθα εν συντομία αιτήματα:

Α) άμεση συμμόρφωση της χώρας με τις συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ, εκσυγχρονισμό των σχετικών διατάξεων και αναθεώρηση του ΠΔ 241/2005 σε εναρμόνιση με τις προβλέψεις που έχουν υιοθετηθεί από τις λοιπές χώρες της ΕΕ,

15. Απόφαση του Υφυπουργού Οικονομικών Δ18Α 5038645 ΕΞ2013 (ΦΕΚ 2774/Β/31-10-2013).

16. ΣτΠ 320894/14253/21.03.2023.

17. ΣτΠ 261100/5073/15.10.2019, 261100/26436/19.06.2020.

Β) μετατροπή του Δελτίου Στάθμευσης ΑμεΑ σε Δελτίο Ατομικής Μετακίνησης ΑμεΑ (personal mobility, σύμφωνα και με την διατύπωση του άρθρου 20 της Σύμβασης) και σύνδεση του δελτίου αυτού αποκλειστικά με συγκεκριμένο ΑμεΑ,

Γ) αποσύνδεση των προϋποθέσεων για τη χορήγηση του Δελτίου Ατομικής Μετακίνησης από το ιατρικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, και υιοθέτηση του κοινωνικού μοντέλου, σύμφωνα με το Άρθρο 1 της Σύμβασης,

Δ) αποσύνδεση του Δελτίου Ατομικής Μετακίνησης ΑμεΑ από την τεκμηρίωση φορολογικών ελαφρύνσεων που σχετίζονται με συγκεκριμένο όχημα που εξυπηρετεί το ΑμεΑ και συνδέεται φορολογικά με αυτό (απαλλαγή από τέλη ταξινόμησης, τέλη κυκλοφορίας κ.λπ.),

Ε) θέσπιση αυστηρών διοικητικών ποινών αλλά και αποτρεπτικών χρηματικών προστίμων σε περίπτωση που αποδειχθεί χρήση του Δελτίου αυτού για οποιοδήποτε σκοπό που δεν σχετίζεται με την μετακίνηση του ΑμεΑ.

Ωστόσο η πολιτική ηγεσία δεν απήντησε προς την Αρχή ούτε ανέλαβε οποιαδήποτε σχετική νομοθετική πρωτοβουλία έως σήμερα.

1.1.4. Παροχή διευκολύνσεων στη διέλευση των ΑμεΑ από τους αυτοκινητοδρόμους της χώρας – Τα αδιέξοδα της σύνδεσης με την Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας

Η υπόθεση των παρεχόμενων (ή μη) διευκολύνσεων (ατέλεια ή μειωμένο τέλος διοδίου) προς τα ΑμεΑ για την διέλευση τους από τους αυτοκινητοδρόμους της χώρας έχει απασχολήσει πολλαπλώς το ΣτΠ, και έχει απευθύνει έγγραφα¹⁸ προς το ΥΜΕ κοινοποιούμενα στο Συντονιστικό Μηχανισμό Αναπηρίας, όπου διαπιστώνει την πολυπλοκότητα αλλά και την ασάφεια της κατάστασης καθώς:

Α) Στις συμβάσεις παραχώρησης, οι οποίες αποτελούν νόμους του κράτους, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για ατελή διέλευση των ΑμεΑ από τους σταθμούς διοδίων. Όπως αναφέρεται στην απάντηση της Υπηρεσίας¹⁹, οι περισσότερες Παραχωρησιούχοι επιτρέπουν την ατελή διέλευση των ΑμεΑ στα πλαίσια της εταιρικής κοινωνικής τους ευθύνης και με διαδικασία που έγκειται στην απόλυτη διακριτική τους ευχέρεια.

Β) Ως αποτέλεσμα της πλήρους απουσίας νομοθετικού πλαισίου περί το θέμα, στην διέλευση των ΑμεΑ από τους σταθμούς διοδίων της Επικράτειας

18. ΣτΠ 280072/30518/08.07.2020, 280072/53197/12.11.2020.

19. ΥΜΕ, Δ17 α.π.ΛΕ/ΟΛ/00/07/09/16889/22.09.2020.

απαντάται κάθε πρακτική: από διέλευση με πλήρες τέλος (Αττική Οδός), σε διέλευση με μειωμένο τέλος (Γέφυρα ΑΕ) σε ατελή διέλευση αλλά με έκδοση ειδικής ηλεκτρονικής κάρτας της συγκεκριμένης εταιρίας (Αυτοκινητόδρομος Αιγαίου, Νέα Οδός Κεντρική οδός) και σε ατελή διέλευση με δικαιολογητικό το υφιστάμενο Δελτίο Στάθμευσης ΑμεΑ (Εγνατία, Μορέας ΑΕ, Ολυμπία Οδός).

Γ) Επιπλέον εμφανίζονται και διάφορα ακατανόητα φαινόμενα όπως αυτό που αναφέρεται στο απαντητικό έγγραφο της Υπηρεσίας «*τις διελεύσεις αυτές (τις ατελείς), επειδή δεν εξαιρούνται νομοθετικά, οι εταιρίες παραχώρησης λογιστικά τις προσμετρούν στα έσοδά τους και αποδίδουν τον αναλογούντα ΦΠΑ*».

Δ) Η Πολιτεία (δια στόματος της εν λόγω υπηρεσίας) ρητά αναφέρει ότι από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο «*δεν συνάγεται η υποχρέωση της ατελούς διέλευσης των ΑμεΑ από το οδικό δίκτυο των αυτοκινητοδρόμων, παρά μόνον η κατά προτεραιότητα εξυπηρέτηση αυτών*». Ως εκ τούτου η μέχρι σήμερα ατελής διέλευση των ΑμεΑ από τους αυτοκινητοδρόμους (όπου υφίσταται) αποτελεί επιπρόσθετη παροχή των παραχωρησιούχων εταιριών και όχι υποχρέωσή τους, «*γεγονός για το οποίο φέρει ευθύνη η έλλειψη σαφούς νομοθετικού πλαισίου*».

Εν συνεχεία υιοθετήθηκε η διάταξη της παρ. 17 του άρθρου 211 του ν. 4782/2021 (ΦΕΚ Α' 36), με την οποία θεσπίστηκε ενιαία κάρτα για την διέλευση των ΑμεΑ από τους αυτοκινητοδρόμους με διόδια. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι η βασική πρόταση του ΣτΠ για την αποσύνδεση οποιουδήποτε δικαιώματος μετακίνησης ΑμεΑ από συγκεκριμένο όχημα, δεν είχε εισακουσθεί, καθότι στην ενιαία κάρτα προβλεπόταν εκ νέου η εγγραφή αριθμού κυκλοφορίας συγκεκριμένου οχήματος, κατ' αντιστοιχία με τα στοιχεία του ΔΣΑ.

Ο ΣτΠ προέβη σε άμεσες ενέργειες προς την αρμόδια Διεύθυνση Οδικών Τελών²⁰ διατυπώνοντας εκ νέου αντιρρήσεις για την σύνδεση αυτή. Εν τέλει η θέση του ΣτΠ έγινε δεκτή με το άρθρο 17 του ν. 4903/2022, που προβλέπει ότι: «*Η κάρτα εμπεριέχει το ονοματεπώνυμο, το πατρώνυμο, τη χρονολογία γεννήσεως, τη φωτογραφία του δικαιούχου, καθώς και την ημερομηνία λήξης ισχύος της κάρτας*», συνδέοντας έτσι την κάρτα μόνο με συγκεκριμένο ΑμεΑ και όχι με συγκεκριμένο όχημα. Ωστόσο στην συνέχεια, το ίδιο άρθρο προβλέπει ότι ενδέχεται να παραχωρείται ατελής διέλευση εάν, ενώ δεν επιβαίνει στο όχημα το δικαιούχο ΑμεΑ, η μετακίνηση γίνεται προς εξυπηρέτηση αυτού, υπό προϋποθέσεις που θα περιλαμβάνονται σε ΥΑ. Η εν λόγω ΥΑ δεν έχει ακόμη εκδοθεί, με αποτέλεσμα η διάταξη να παραμένει ανενεργή.

Εν τω μεταξύ, όμως, ούτε η ενιαία κάρτα έχει ακόμη εκδοθεί, λόγω του ότι

20. ΣτΠ 280072/24855/28.04.2021.

προέκυψαν νεότερες εξελίξεις. Οι εξελίξεις αυτές περιλαμβάνουν την έκδοση του ν. 4961/2022 (ΦΕΚ Α' 146), το άρθρο 105 του οποίου αφορά το Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία, στο οποίο «καταγράφονται όλα τα άτομα που διαθέτουν πιστοποίηση αναπηρίας που έχει εκδοθεί από το Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.), την Ανώτατη Υγειονομική Επιτροπή του Στρατού, του Ναυτικού, της Αεροπορίας, της Ελληνικής Αστυνομίας και του Πυροσβεστικού Σώματος.[...] Το Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία **διασυνδέεται με δημόσιους φορείς που χορηγούν παροχές ή κοινωνικές υπηρεσίες προς άτομα με αναπηρία. Οι φορείς του πρώτου εδαφίου**, ως αποδέκτες δεδομένων από το εν λόγω Μητρώο, κατά την έννοια του στοιχ. (9) του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 (L 119) (Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων Γ.Κ.Π.Δ.), έχουν πρόσβαση στο σύνολο των δεδομένων που είναι απαραίτητα για τη χορήγηση των παραπάνω παροχών ή κοινωνικών υπηρεσιών και **ενημερώνουν ψηφιακά την Εθνική Πύλη Αναπηρίας ως προς τους συγκεκριμένους ωφελούμενους στους οποίους χορηγούνται παροχές ή κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και ως προς το χρονικό διάστημα για το οποίο χορηγούνται. Οι φορείς του πρώτου εδαφίου παρέχουν στατιστικά δεδομένα των δικαιούχων και των ωφελούμενων από τις παροχές αυτές για σκοπούς άσκησης δημόσιας πολιτικής».**

Το άρθρο 106 του ίδιου νόμου, «Κάρτα Αναπηρίας», προβλέπει τα ακόλουθα:

1. Στα άτομα με αναπηρία που διαθέτουν πιστοποίηση αναπηρίας σε ισχύ και είναι εγγεγραμμένα στο Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία **χορηγείται Κάρτα Αναπηρίας**, εφόσον έχουν συνολικό ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον πενήντα τοις εκατό (50%). **Η Κάρτα Αναπηρίας αποδεικνύει την ταυτότητα του κατόχου της και την ιδιότητα του ατόμου με αναπηρία έναντι κάθε δημόσιας αρχής και τρίτου.**

2. Η Κάρτα Αναπηρίας διασυνδέεται με το Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία. Με τη διασύνδεση αυτή, επιβεβαιώνεται ότι ο κάτοχος της Κάρτας Αναπηρίας είναι εγγεγραμμένος στο Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία και προσδιορίζονται τα πιστοποιημένα χαρακτηριστικά της αναπηρίας του, όπως και τα ειδικότερα ωφελήματα που δικαιούται, για τα οποία είναι απαραίτητη η ταυτοπροσωπία, καθώς και η απόδειξη της ιδιότητας του κατόχου μέσω της Κάρτας Αναπηρίας.

Τον Νοέμβριο του 2022, το Υπουργείο Εργασίας ανακοίνωσε²¹ την έκδοση της Ψηφιακής Κάρτας Αναπηρίας, επισημαίνοντας ότι «η Ψηφιακή Κάρτα Αναπηρίας θα είναι ένα αποδεικτικό στοιχείο για όλες ανεξαιρέτως τις δημόσιες

21. <https://ypergasias.gov.gr/pos-leitourgei-i-psifiaki-karta-anapirias/>.

υπηρεσίες, χωρίς οι ανάπηροι συμπολίτες μας να αναζητούν συνεχώς καινούρια πιστοποιητικά αναπηρίας για κάθε επαφή τους με το Δημόσιο. Θα ενσωματώνει επίσης σταδιακά όλες τις επιμέρους υπηρεσίες τις οποίες παρέχει κάθε δημόσιος φορέας στον ανάπηρο με βάση τον βαθμό και το είδος της αναπηρίας του».

Φαίνεται επομένως ότι η πρόθεση είναι να ενσωματωθούν σταδιακά στην ΨΚΑ όλα τα δικαιώματα των ΑμεΑ, όπως λ.χ. η στάθμευση και η διέλευση από τους σταθμούς διοδίων των αυτοκινητοδρόμων.

Οι παραπάνω εξαγγελίες θα ήταν πολύ ουσιαστικής και αποφασιστικής σημασίας για τα ΑμεΑ της χώρας, εάν δεν υπήρχε ένα πολύ σοβαρό εμπόδιο το οποίο, ενώ προϋπήρχε του ν. 4961/22, δεν επισημάνθηκε από κανέναν από τους φορείς οι οποίοι ενεπλάκησαν στον σχεδιασμό της εν λόγω νομοθεσίας, ενώ ο ΣτΠ το είχε επισημάνει ήδη από τον Μάρτιο του 2022²², σε έγγραφο του προς τις στρατιωτικές επιτροπές πιστοποίησης αναπηρίας, με θέμα: «Ψηφιακή πιστοποίηση και διασύνδεση με τις φορολογικές αρχές». Οι ΓΑΠΑ που εκδίδονται από τα ΚΕΠΑ εισάγονται στο σύστημα των ανοικτών δεδομένων και της ψηφιακής διαλειτουργικότητας, και η Δ.Ο.Υ. τις αντλεί άνευ ετέρου από το σύστημα και αναγνωρίζει τις αρμόζουσες φορολογικές απαλλαγές και ελαφρύνσεις. Όμως οι Επιτροπές των ΕΔ και Σωμάτων Ασφαλείας δεν παρέχουν τέτοια δυνατότητα, οι γνωματεύσεις των Επιτροπών δεν κοινοποιούνται στις φορολογικές αρχές ηλεκτρονικά μέσω TAXIS και τα ΑμεΑ, προκειμένου να τους χορηγηθούν οι δικαιούμενες φορολογικές ελαφρύνσεις, υποχρεώνονται να κινήσουν προσωπικά την διαδικασία, για να ενταχθεί στο σύστημα δεδομένων της φορολογικής διοίκησης η καθ' όλα έγκυρη και ισότιμη των πιστοποιήσεων ΚΕ.Π.Α., πιστοποίηση αναπηρίας που χορηγείται από τις Επιτροπές αυτές.

Ο ΣτΠ ζήτησε από τις Επιτροπές να αποτελέσει προτεραιότητα τους η πιστοποίησή τους ως φορέων με την ταυτόχρονη αναβάθμιση των μηχανογραφικών συστημάτων και την ψηφιακή συνδεσιμότητα με τις φορολογικές αρχές κατά το πρότυπο των ΚΕ.Π.Α. Ωστόσο η απάντηση των Επιτροπών, όπως προκύπτει από σχετικό έγγραφο της Ανωτάτης Στρατιωτικής Υγειονομικής Επιτροπής (ΑΣΥΕ), ήταν, επί της ουσίας, ότι αυτό οφείλει να το κάνει ο ΕΦΚΑ. Η θέση του Υπουργείου Εργασίας, εποπτεύοντος τον ΕΦΚΑ, όπως προέκυψε από προφορικές επικοινωνίες με την Αρχή ήταν ότι ένταξη στο Κέντρο Διαλειτουργικότητας (ΚΕ.Δ.) του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης γίνεται κατόπιν αίτησης του φορέα ο οποίος επιθυμεί να κάνει χρήση των υπάρχουσών διαδικτυακών υπηρεσιών (ws) μέσω του ΚΕ.Δ, και συνεπώς υπόχρεες προς τούτο είναι οι ίδιες οι Υγειονομικές Επιτροπές των ΕΔ και ΣΑ. Μέχρι εκείνη την στιγμή το θέμα αφο-

22. ΣτΠ 307924/13928/15.03.2022.

ρούσε αποκλειστικά την πρόσβαση μέσω του ΚΕ.Δ. των υπηρεσιών της ΑΑΔΕ στις Πιστοποιήσεις αναπηρίας των εν λόγω επιτροπών. Ωστόσο, στο τέλος του 2022, το ζήτημα γενικεύθηκε μετά την έκδοση του ν. 4961/22, και τις εξαγγελίες περί Ψηφιακού Μητρώου και Κάρτας Αναπηρίας. Ο ΣτΠ ζήτησε²³ συνάντηση εργασίας με την συμμετοχή εκπροσώπων τόσο της Διεύθυνσης Υγειονομικού Στρατού (ΔΥΓ) του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, όσο και της Γενικής Διεύθυνσης Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Η ΔΥΓ απήντησε ότι ενώ δεν είχε διαφοροποιήσει τις απόψεις της, δεν θα είχε αντίρρηση να συμμετάσχει στην συνάντηση. Το Υπουργείο Εργασίας δεν πήρε θέση. Το θέμα δεν επιλύθηκε εντός του 2022 και ο ΣτΠ συνεχίζει τις προσπάθειές του. Εν τω μεταξύ, **μια μεγάλη κατηγορία των ΑμεΑ της χώρας**, που δεν αφορά μόνο σε εν ενεργεία και εν αποστρατεία ένστολους και τα μέλη των οικογενειών τους, αλλά και σε όλους του δημοσίου υπαλλήλους και τα μέλη των οικογενειών τους, που δύνανται να πιστοποιούνται από την ΑΣΥΕ, καθώς και όλα τα στελέχη του Εμπορικού Ναυτικού, που δύνανται να πιστοποιούνται από την ΑΝΥΕ, **παραμένουν εκτός Ψηφιακού Μητρώου ΑμεΑ και χωρίς Ψηφιακή Κάρτα ΑμεΑ**. Ταυτόχρονα, έχει παγώσει και η ενσωμάτωση άλλων δικαιωμάτων στην κάρτα, έως ότου διευθετηθεί το ζήτημα αυτό και αποκτήσουν όλα τα ΑμεΑ της χώρας πρόσβαση σε αυτό το δικαίωμα.

1.2. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΜΕΑ

1.2.1. Εξαιρέση από την κατάσχεση και τον συμψηφισμό του εξωιδρυματικού επιδόματος

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αφιερώσει διαχρονικά πολλές προσπάθειες στην μη συμπερίληψη στο εισόδημα και στην εξαιρέση από κατασχέσεις όλων των ασφαλιστικών και προνοιακών επιδομάτων τα οποία χορηγούνται σε ΑμεΑ, αναγνωρίζοντας ότι τα ποσά αυτά καλύπτουν στοιχειώδεις βιοτικές ανάγκες της ευάλωτης αυτής ομάδας. Έτσι πέτυχε το 2019²⁴ μετά από μακροχρόνια προσπάθεια, να εξαιρεθούν τα προνοιακά επιδόματα τα χορηγούμενα από τον ΟΠΕΚΑ από τον συνυπολογισμό στο εισόδημα του ΑμεΑ για την χορήγηση άλλων παροχών καθώς και να μην είναι δεκτικά κατάσχεσης, συμψηφισμού και κάθε άλλου εισπρακτικού μέτρου από το δημόσιο και ιδιώτες πιστωτές.

Ωστόσο δεν έτυχαν της ίδιας μεταχείρισης τα ασφαλιστικά επιδόματα προνοιακού χαρακτήρα (επίδομα τετραπληγίας/παραπληγίας-εξωιδρυματικό-

23. ΣτΠ 307924/71032/29.11.2022.

24. Άρθρο 81 - Νόμος 4611/2019 - Προνοιακές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία.

επίδομα απολύτου αναπηρίας) τα οποία, λόγω της ασφαλιστικής φύσης τους, παρέμειναν έκθετα σε κάθε εισπρακτικό μέτρο και από αναφορές ΑμεΑ ο ΣτΠ πληροφορείτο ότι συχνά γίνονταν αντικείμενα κατάσχεσης, ενώ ο συνυπολογισμός τους στο εισόδημα δεν επέτρεπε στο ΑμεΑ να κριθεί δικαιούχος άλλων παράπλευρων παροχών.

Ο Συνήγορος ήδη από το 2019 είχε τονίσει ότι το επίδομα απολύτου αναπηρίας και το **εξωιδρυματικό επίδομα** που χορηγείται στους πάσχοντες από τετραπληγία-παραπληγία ασφαλισμένους φορέων κοινωνικής ασφάλισης, έπρεπε να εξαιρεθούν από το εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, όπως εξαιρείται αντίστοιχα η προνοιακή οικονομική ενίσχυση που χορηγείται στους ανασφάλιστους και τους ασφαλισμένους του Δημοσίου, με την ίδια αναπηρία.

Είχε επίσης προτείνει να επεκταθεί στα επιδόματα αυτά η προστασία από την κατάσχεση και τον συμψηφισμό για χρέη προς το Δημόσιο, ιδιώτες και πιστωτικά ιδρύματα που προβλέπεται για την προνοιακή ενίσχυση. Η Αρχή είχε επισημάνει ότι η διαφορετική μεταχείριση των ανωτέρω παροχών που χορηγούνται σε άτομα τα οποία τελούν υπό τις ίδιες συνθήκες ως προς την πάθησή τους και πληρούν τις ίδιες προϋποθέσεις αναπηρίας, συνιστούσε άνιση φορολογική μεταχείριση μεταξύ ομάδων με τα ίδια χαρακτηριστικά.

Η Α.Α.Δ.Ε, αποδεχόμενη την πρόταση της Αρχής και προκειμένου να συνδράμει στην επίλυση του ζητήματος, είχε εισηγηθεί ήδη από το 2020 τροποποίηση του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος ώστε να εξαιρείται το εξωιδρυματικό επίδομα από την κατηγορία του εισοδήματος από μισθωτή εργασία και συντάξεις.

Ο Συνήγορος πραγματοποίησε για το θέμα αυτό συναντήσεις εργασίας με την ΑΑΔΕ, συμπεριέλαβε την πρόταση σε Ετήσιες Εκθέσεις του καθώς και στις ειδικές Ετήσιες Εκθέσεις του για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία²⁵, έθεσε το ζήτημα υπόψη της αρμόδιας Υποεπιτροπής της Βουλής και το επανάφερε σταθερά σε παρεμβάσεις και προτάσεις του για νομοθετικές ρυθμίσεις προς τη Διοίκηση.

Τελικά, με το άρθρο 169 παρ.1 του νόμου 4972/2022, προβλέφθηκε ότι το εξωιδρυματικό επίδομα ανεξαρτήτως του φορέα που το χορηγεί, καθώς και κάθε συναφές ποσό που καταβάλλεται σε ειδικές κατηγορίες ατόμων με αναπηρίες, εξαιρείται πλέον από τον υπολογισμό του εισοδήματος από μισθωτή εργασία και συντάξεις.

25. Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (2019), σελ. 31
<https://old.synigoros.gr/?i=equality.el.nea.587484>.
Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες: Ειδική Έκθεση 2020, σελ. 63
<https://old.synigoros.gr/?i=equality.el.reports.835894>.

Αν και η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαιτέρως θετική, ο Συνήγορος τονίζει ότι η προστασία του εξωιδρυματικού επιδόματος και κάθε συναφούς ποσού **πρέπει να ολοκληρωθεί με την έκδοση νέας ρητής διάταξης περί εξαίρεσής τους από την κατάσχεση και τον συμψηφισμό.**

1.2.2. Βεβαίωση τελών κυκλοφορίας πέραν της πενταετίας, παρά την έκδοση σχετικής απόφασης ΣτΕ περί αντισυνταγματικότητας, επί τετράμηνο μετά από αυτήν

Με την (ανααιρετική) απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας (Τμ. Β') 1611/2020, κρίθηκε ότι η βεβαίωση των τελών κυκλοφορίας σε περίπτωση μη καταβολής ή μειωμένης καταβολής αυτών, καθώς και των τυχόν οφειλομένων προστίμων, δεν μπορεί να χωρήσει μετά την πάροδο πενταετίας από τη λήξη του ημερολογιακού έτους, για το οποίο οφείλονται, αποκλείοντας έτσι την εικοσαετή παραγραφή του άρθρου 249 ΑΚ.

Κατά το χρονικό διάστημα των τεσσάρων μηνών μετά την δημοσίευση της απόφασης (17.12.2020) και μέχρι την δημοσίευση της σχετικής εγκυκλίου της ΑΑΔΕ (23.04.2021), οι υπηρεσίες της ΑΑΔΕ συνέχισαν να βεβαιώνουν τέλη κυκλοφορίας που ανάγονταν σε διάστημα μεγαλύτερο της 5ετίας.

Ο ΣτΠ, με έγγραφό του προς τον Διοικητή της ΑΑΔΕ²⁶, ζήτησε εφαρμογή των προβλεπόμενων στην απόφαση του ΣτΕ από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης (31/7/2020) και την διαγραφή όλων των τελών που βεβαιώθηκαν στο ενδιάμεσο διάστημα. Η Διεύθυνση Εφαρμογής Έμμεσης Φορολογίας απήντησε ότι η απόφαση του ΣτΕ 1611/2020 που προκλήθηκε συνεπεία προσφυγής του Ειδικού Διαβαθμιδικού Συνδέσμου Νομού Αττικής (ΕΔΣΝΑ) κατά βεβαιώσεων σε βάρος του τελών κυκλοφορίας παρελθόντων ετών, αφορά μόνο στις συγκεκριμένες βεβαιωμένες οφειλές που μνημονεύονται σε αυτήν, και απέρριψε την σχετική πρόταση της Αρχής. Ο ΣτΠ, με επόμενο έγγραφο²⁷, επανέφερε το ζήτημα, απευθυνόμενος στον Διοικητή της ΑΑΔΕ αλλά και στον Υφυπουργό Φορολογικής Πολιτικής, για να αναδείξει την πλημμελή συμμόρφωση της φορολογικής αρχής με την απόφαση του ΣτΕ και την επί της ουσίας καταστρατήγηση αυτής επί χρονικό διάστημα τουλάχιστον 4μηνου (17.12.2020 έως 23.04.2021), περίοδο κατά την οποία η ΑΑΔΕ προέβη σε πολύ μεγάλο αριθμό βεβαιώσεων τελών κυκλοφορίας πέραν της πενταετίας, χρησιμοποιώντας μια εντελώς αβάσιμη δικαιολογία, την οποία και ανέτρεψε εν τοις πράγμασι η από 23.04.2021 εγκύκλιος οδηγία του Διοικητή της, που επιβεβαίωσε την πενταετία ως καθολικώς

26. ΣτΠ 289270/58060/25/10/2021.

27. ΣτΠ 289270/15667/23.03.2022.

ισχύουσα προθεσμία παραγραφής οφειλόμενων τελών κυκλοφορίας παλαιότερων ετών. Ωστόσο τα τέλη που βεβαιώθηκαν την τετράμηνη αυτή περίοδο εισπράχθηκαν κανονικά και δεν επιστράφηκαν.

1.2.3. Διάκριση βάσει εγκυκλίου της ΑΑΔΕ μεταξύ κατηγοριών ΑμεΑ με διαφορετικά ποσοστά αναπηρίας ως προς τις προϋποθέσεις χορήγησης φοροαπαλλαγών

Βάσει της εγκυκλίου της ΑΑΔΕ με Α.Π. 2225 και ΑΔΑ 90ΡΔ46ΜΠ3Ζ-ΣΚΒ, προβλέπεται ότι: «για την εφαρμογή των διατάξεων της περ. ε΄ της παρ. 2 του άρθρου 14 (απαλλαγή από φορολογία μισθών και συντάξεων ΑμεΑ) και της παρ. 2 του άρθρου 43Α του ΚΦΕ (απαλλαγή από ειδική εισφορά αλληλεγγύης), σε κάθε περίπτωση που ο φορολογούμενος λαμβάνει σύνταξη από ασφαλιστικό φορέα κύριας ασφάλισης, επειδή έχει αναπηρία σε ποσοστό τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό (80%), γίνεται δεκτή η γνωμάτευση υγειονομικής επιτροπής η οποία δεσμεύει τον ασφαλιστικό συνταξιοδοτικό φορέα που χορηγεί τη σύνταξη, καθώς και γνωμάτευση που περιέχει ιατρική κρίση ανικανότητας για κάθε εργασία με ποσοστό αναπηρίας 80% και άνω. Περαιτέρω, διευκρινίζεται ότι σε περίπτωση που γνωμάτευση περιέχει οριστική κρίση ως προς το ποσοστό αναπηρίας ή ισχύει εφ΄ όρου ζωής, διατηρεί την ισχύ της και γίνεται δεκτή, ανεξαρτήτως του χρόνου έκδοσής της ή της κατάρτησης της υγειονομικής επιτροπής που χορήγησε αυτήν». Ωστόσο, δεν ισχύει το ίδιο για τα ΑμεΑ στα οποία βάσει της προαναφερθείσας διαδικασίας έχει δοθεί ποσοστό αναπηρίας 67%-79%. Αυτό επί της ουσίας σημαίνει ότι οι γνωματεύσεις των υγειονομικών επιτροπών που έχουν απονεμίσει ποσοστό αναπηρίας 67% - 79% δεν διατηρούν την ισχύ τους ούτε αναρτώνται στο TAXIS, ούτε παράγουν τα σχετικά φορολογικά αποτελέσματα, ενώ σε αυτές που έχουν ποσοστό αναπηρίας 80% ισχύουν όλα τα ανωτέρω. Κατά την άποψη του ΣτΠ, αυτός ο περιορισμός εισάγει αθέμιτη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ της κατηγορίας αυτής, ο οποίος εκ νέου είναι αυθαίρετος και δεν αντέχει τον έλεγχο της αναλογικότητας²⁸. Ο ΣτΠ ζήτησε από την ΑΑΔΕ είτε να αιτιολογήσει την διακριτική μεταχείριση, είτε να την άρει. Ωστόσο το έγγραφο παρέμεινε αναπάντητο.

1.3. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΕΠΙΤΡΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΘΕΣΗ

Ο ΣτΠ υπέβαλε προς το Υπουργείο Παιδείας πρόταση για διεύρυνση καταλόγου παθήσεων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαί-

28. ΣτΠ 305089/13914/15.03.2022.

δευσης ή των συζύγων τους που επιτρέπουν την κατά προτεραιότητα μετάθεση ή τοποθέτηση ή εξαίρεση από τον χαρακτηρισμό τους ως υπεράριθμων²⁹.

Ο ΣτΠ στο έγγραφό του θίγει γενικότερα το ζήτημα του κλειστού αριθμού των ασθενειών που, σύμφωνα με τα άρθρα 13 § 1 περ. γ' και 14 § 11 του ΠΔ 50/1996, επιτρέπουν την κατά προτεραιότητα μετάθεση ή τοποθέτηση ή εξαίρεση από τον χαρακτηρισμό τους ως υπεράριθμων.

Το ενδεχόμενο της διεύρυνσης του αριθμού των ασθενειών που αναφέρονται στο άρθρο 13 § 1 περ. γ' του ΠΔ 50/1996 απασχολεί το Υπουργείο Παιδείας τουλάχιστον από το 2012 και τουλάχιστον από το 2016 είχε προταθεί σχετική διεύρυνση: Με την 4/24-6-2016 απόφαση του ΚΕΣΥ, είχε προταθεί να ενταχθούν στις διατάξεις του άρθρου 13 § 1 περ. γ' του ΠΔ 50/1996 και άλλες ασθένειες.

Εφόσον ένα όργανο όπως εν προκειμένω το ΚΕΣΥ, θεωρεί μια σειρά ρητά αναφερόμενων παθήσεων εξ ίσου σοβαρές και χρήζουσες προστασίας με αυτές του άρθρου 13 § 1 περ. γ' του ΠΔ 50/1996, προκύπτει ότι η διατήρηση του υφιστάμενου καθεστώτος ως έχει, οδηγεί στη συνέχιση ανόμοιας μεταχείρισης όμοιων περιπτώσεων. Το ίδιο μπορεί να λεχθεί, κατά τον ΣτΠ, και σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη πάθηση που, σύμφωνα με κρίση αρμόδιου υγειονομικού οργάνου, συνεπάγεται την ανάγκη συμπαράστασης ετέρου προσώπου.

Παρά ταύτα, μέχρι και σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια σχετική νομοθετική πρωτοβουλία³⁰.

1.4. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΩΦΩΝ ΚΑΙ ΒΑΡΗΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΞΕΝΑΓΗΣΗΣ ΣΕ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

Ο Συνήγορος επεσήμανε προς το Υπουργείο Τουρισμού ότι οφείλει να καλύψει με θετικά μέτρα τις ανάγκες επικοινωνίας των κωφών και βαρήκων ατόμων που χρησιμοποιούν την ελληνική νοηματική γλώσσα, ώστε να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ξενάγησης σε πολιτιστικούς χώρους σε ισότιμη βάση με τους χρήστες της ελληνικής προφορικής γλώσσας³¹. Η τελευταία ενημέρωση που είχε ο Συνήγορος από το Υπουργείο Τουρισμού το Δεκέμβριο του 2022 ήταν ότι τόσο στις τρέχουσες όσο και στις μελλοντικές διαδικασίες που αφορούν την εκπαίδευση και αδειοδότηση των Ελλήνων ξεναγών θα γινόταν επεξεργασία -παρά τις εγγενείς για το υπό συζήτηση ζήτημα σοβαρές τεχνικές δυσκολίες- νέων

29. ΣτΠ 240705/38063/2020.

30. ΣτΠ 240705/47001/23.10.2018, 240705/38063/25.08.2020.

31. ΣτΠ 271047/9435/2020 και 271047/96/2022.

πρακτικών που να υπηρετούν ακόμα περισσότερο το πνεύμα όσων προβλέπονται στην Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα Ατόμων με Αναπηρία.

1.5. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Όσον αφορά τη **μεταχείριση των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους**, ο Σωφρονιστικός Κώδικας προβλέπει ότι η μεταχείριση των κρατούμενων πρέπει να διασφαλίζει τον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και να ενισχύει τον αυτοσεβασμό τους (άρθρο 2 του ν. 2776/1999). Επιτάσσει δε, ειδική μεταχείριση κρατούμενων όταν αυτή δικαιολογείται από τη νομική ή πραγματική κατάστασή τους, όπως για τα άτομα με αναπηρία, εφόσον γίνεται υπέρ του κρατούμενου και προς εξυπηρέτηση των ειδικών αναγκών της κατάστασής τους. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 4 του ίδιου Κώδικα (Δικαιώματα των κρατούμενων) κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατούμενων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία (παρ. 1) και αυτοί δεν εμποδίζονται, λόγω της κράτησής τους, στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος, αυτοπροσώπως ή με αντιπρόσωπο (παρ. 2).

Σε Πόρισμα του σχετικά με τις «*Συνθήκες Κράτησης Ατόμων με Αναπηρία*» (2011) ο Συνήγορος διαπίστωσε απουσία κρατικής μέριμνας για την ειδική μεταχείριση των κρατούμενων στα σωφρονιστικά καταστήματα που παρουσιάζουν αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, οι οποίοι απλώς παρακολουθούνται τακτικά από το ιατρείο του καταστήματος και βασίζονται στην εθελοντική παροχή βοήθειας από συγκατούμενους τους για τη διεκπεραίωση των καθημερινών τους αναγκών. Ζητήματα προκύπτουν επίσης και σε σχέση με την φαρμακευτική περίθαλψη και τη διεξαγωγή κλινικών και παρακλινικών εξετάσεων που απαιτείται η κατάσταση της υγείας τους.

Η υποχρέωση λήψης ειδικών μέτρων για τους κρατούμενους με αναπηρία και οι νομικές συνέπειες της παραβίασής της, καταγράφονται αναλυτικά στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)³². Ο Συνήγορος από την πλευρά του τονίζει ότι επιβάλλεται η λήψη μέτρων εντός του σωφρονιστικού καταστήματος για τους κρατούμενους με σωματική αναπηρία, ανάλογα με τον βαθμό αυτής, με διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών στο σωφρονιστικό κατάστημα για την κάλυψη βασικών αναγκών διαβίωσης και περίθαλψης (ειδικές τουαλέτες στα κελιά, ειδικοί όροι επισκεπτηρίου, ευχερής

32. ΕΔΔΑ, Kudla κατά Πολωνίας, 20.10.2000, Σακκόπουλος κατά Ελλάδος, 15.1.2004, Ξηρός κατά Ελλάδα, 21.2.2011, Kaprykowski κατά Πολωνίας, 3.5.2009, Rojkon κατά Ρωσίας, παρ. 4, 19.7.2007, Price κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, 10.10.2001.

πρόσβαση στο ιατρείο). Επιπλέον, σε περίπτωση που η αναπηρία συνεπάγεται αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης, είναι επιτακτική η λήψη επιπλέον μέτρων για την κάλυψη των εξατομικευμένων καθημερινών αναγκών που απορρέουν από την αδυναμία αυτή και δεν μπορούν να ικανοποιηθούν με άλλο τρόπο. Τα παραπάνω έχουν επιβεβαιωθεί και στις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων (CPT), έπειτα από επαναληπτικές επισκέψεις της (2005, 2007, 2009) στις ελληνικές φυλακές και ειδικότερα στο Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού.

Κάποιες από τις προτάσεις της Αρχής για τους κρατούμενους που είναι άτομα με αναπηρία³³ έχουν γίνει δεκτές και για τον λόγο αυτό υπήρξαν σχετικές τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα. Ειδικότερα, (Ν. 4322/2015 που τροποποίησε σχετικές διατάξεις του προηγούμενου Ποινικού Κώδικα (Π.Κ) και αργότερα με τον νέο Π.Κ. (Ν. 4623/2019, όπως τροποποιήθηκε με τους Ν. 4855/2021 και Ν. 5023/2023) ρυθμίστηκαν θέματα που αφορούν, μεταξύ άλλων, την επεικέστερη μεταχείριση ασθενών, ανάπηρων και υπερήλικων κρατουμένων. Συγκεκριμένα:

- Επεκτάθηκε η δυνατότητα κατ' οίκον έκτισης της ποινής και στους κρατούμενους που έχουν υπερβεί το 70ο έτος της ηλικίας τους με ποινές πρόσκαιρης κάθειρξης (άρθρο 105 Π.Κ.). Επίσης εφαρμόζεται υποχρεωτικώς η κατ' οίκον έκτιση της ποινής και για όσους νοσούν από το σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας τελικού σταδίου, από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια και υποβάλλονται σε τακτική αιμοκάθαρση, από ανθεκτική φυματίωση ή είναι τετραπληγικοί, από κίρρωση του ήπατος με αναπηρία άνω του εξήντα επτά τοις εκατό (67%), από γεροντική άνοια ή από κακοήθη νεοπλασμάτα τελικού σταδίου (άρθρο 105 παρ.2 Π.Κ.)

- Αναφορικά με τους ανήλικους κρατούμενους με αναπηρία, σύμφωνα με το αρθρ. 128 παρ. 1 ΠΚ, παρέχεται η δυνατότητα αντικατάστασης της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων με έκτιση στην κατοικία κατ' ανάλογη εφαρμογή του 105 παρ. 2 Π.Κ.

- Επεκτάθηκε η δυνατότητα της υφ' όρον απόλυσης με ευεργετικό υπολογισμό ημερών κράτησης σε κρατούμενους με αναπηρία. Συγκεκριμένα σήμερα, σύμφωνα με το άρθρο 105B παρ. 4 του νέου Π.Κ., «κάθε ημέρα κράτησης κρατουμένων που έχουν ημιπληγία ή παραπληγία, σκλήρυνση κατά πλάκας ή έχουν υποβληθεί σε επέμβαση μεταμόσχευσης καρδιάς, ήπατος, νεφρού ή μυελού των οστών ή είναι φορείς του συνδρόμου επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας ή έχουν κακοήθη νεοπλασμάτα ή νεφρική ανεπάρκεια για την οποία γίνεται τακτική αιμοκάθαρση ή φυματίωση κατά τη διάρκεια της θεραπείας της, υπολογίζεται

33. Ετήσια Έκθεση ΣτΠ 2013, σελ. 136-137.

ευεργετικά ως δύο (2) ημέρες εκτιώμενης ποινής. Το ίδιο ισχύει και για: α) κρατούμενους με ποσοστό αναπηρίας πενήντα τοις εκατό (50%) και άνω, που δεν μπορούν να εργαστούν, εφόσον κρίνεται ότι η παραμονή τους στο κατάστημα κράτησης καθίσταται ιδιαίτερα επαχθής λόγω αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης, β) κρατούμενους με ποσοστό αναπηρίας εξήντα επτά τοις εκατό (67%) και άνω, γ) κρατούμενους στους οποίους απαγορεύεται ύστερα από γνωμάτευση από Κέντρο Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΚΕ.Π.Α.) η ανάληψη εργασίας ή απασχόλησης που μπορεί βάσιμα να προκαλέσει σοβαρή και μόνιμη βλάβη στην υγεία τους [...)]. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται έκτιση ενός ελάχιστου μέρους της ποινής (ΠΚ. άρθρο 105B παρ. 6)

■ Όσον αφορά το ζήτημα της προσωρινής κράτησης, ο ΣτΠ είχε υποστηρίξει ότι, ειδικά για τα άτομα με αναπηρία άνω του 67%, αυτή θα πρέπει να αποτελεί έσχατη λύση με απολύτως εξατομικευμένη αιτιολογία. Η πρότασή του είχε γίνει δεκτή με τον Ν. 4274/2014, αρθ. 7 παρ. 3, όπως τροποποιήθηκε με το 9 παρ.5 Ν.4322/2015, σύμφωνα με το οποίο το μέτρο της προσωρινής κράτησης δεν εφαρμοζόταν για κατηγορούμενους με αναπηρία σε ποσοστό εξήντα επτά τοις εκατό (67%) και άνω ή πενήντα τοις εκατό (50%) και άνω εφόσον κρινόταν ότι η παραμονή τους σε κατάστημα κράτησης θα καθίστατο ιδιαίτερα επαχθής λόγω αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης. Ενώ δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη για τα άτομα με αναπηρία και την επιβολή προσωρινής κράτησης στον ισχύοντα, πλέον, Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Ν.4620/2019), ωστόσο, μπορεί να εφαρμοσθεί και σε αυτούς το μέτρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, με τα έξοδα ωστόσο να βαρύνουν τους ίδιους

■ Επίσης πλέον, όπως έχει προκύψει από αυτοψίες σε Καταστήματα Κράτησης σε κάποιες περιπτώσεις, οι κρατούμενοι με αναπηρία, ειδικά όσοι αντιμετωπίζουν δυσκολία αυτοεξυπηρέτησης, κρατούνται στο Ειδικό Κέντρο Υγείας Κρατουμένων Κορυδαλλού, προκειμένου να τυγχάνει καλύτερης αντιμετώπισης η κατάσταση της υγείας τους, αλλά δεν υπάρχουν σαφείς προϋποθέσεις ή πλαίσιο σχετικά με την απόφαση για μεταγωγή και έκτιση της ποινής τους στο εν λόγω Κέντρο Υγείας, παρά μάλλον εναπόκειται στη κρίση των υπευθύνων του εκάστοτε Καταστήματος Κράτησης. Και αυτή η πρακτική ακόμα παραμένει προβληματική, καθώς είναι άλλη η φύση και ο ρόλος του Κέντρου Υγείας Κρατουμένων

Καταληκτικά επισημαίνεται ότι οι κρατούμενοι με αναπηρία, αν και αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στη συμμετοχή τους στην εργασιακή και κοινωνική ζωή της φυλακής, λόγω και του μάλλον περιορισμένου αριθμού τους (δεν υπάρχει ακριβής αριθμός), δεν έχουν καταγραφεί ως ειδική κατηγορία και δεν φαίνεται να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη στην οργάνωση και δομή των σωφρονιστικών καταστημάτων και τη διαμόρφωση του πλαισίου μεταχείρισης των κρατουμένων. Η Αρχή προτείνει τη δημιουργία, στο πλαίσιο των λειτουργούντων σωφρονιστικών καταστημάτων, ειδικής δομής με εκπαιδευμένο προσωπι-

κό για την εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών κρατούμενων με αναπηρία ή αδυναμία αυτοεξυπηρέτησης. Επίσης, προτείνει την κατοχύρωσή τους στον Σωφρονιστικό Κώδικα, ως ειδικής κατηγορίας, όπως οι γυναίκες και οι ανήλικοι, και τη θεσμοθέτηση ρητής υποχρέωσης ειδικής μέριμνας γι' αυτούς.

1.6. ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΨΥΧΙΚΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΚΟΥΣΙΑΣ ΝΟΣΗΛΕΙΑΣ

Η ορθή ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 96 παρ. 5 του Ν. 2071/1992 για την ακούσια νοσηλεία έχει απασχολήσει επί μακρόν τον Συνήγορο³⁴ κατά την άσκηση των ειδικών αρμοδιοτήτων του ως Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης και ως Πλαίσιο για την προαγωγή της εφαρμογής της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, έχει δε αποτελέσει αντικείμενο πολλών παρεμβάσεων του προς τους αρμόδιους φορείς.

Κατ' εφαρμογή του ανωτέρω άρθρου, το οποίο ορίζει ότι η μεταφορά του ψυχικά ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική πρέπει να διενεργείται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν **τον σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του**, η μεταφορά των ακούσια εγκλεισμένων ασθενών θα έπρεπε να πραγματοποιείται με ασθενοφόρο ή με συμβατικά αυτοκίνητα και με τη συνοδεία νοσηλευτών. **Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για λόγους ασφάλειας του ασθενή ή τρίτων που εμπλέκονται στη μεταφορά θα μπορούσε να προβλέπεται συνδρομή της αστυνομίας.**

Ωστόσο, η μακρόχρονη εμπειρία της Αρχής είχε δείξει ότι στην πράξη η εκτέλεση της εισαγγελικής παραγγελίας ανατίθεται σε αστυνομικά όργανα, παρά το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνεται ρητά μεταξύ των καθηκόντων τους, η δε μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή πραγματοποιείται με περιπολικό ενώ συχνά γίνεται και δέσμευση του ασθενούς με χειροπέδες. Ο Συνήγορος έχει επισημάνει επανειλημμένα ότι οι πολίτες που μεταφέρονται προς εξέταση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως συλληφθέντες παραβάτες, αντιθέτως πρέπει να προσεγγίζονται με κατάλληλο τρόπο, να ενημερώνονται για τους λόγους μεταφοράς τους και για την ψυχιατρική κλινική στην οποία θα οδηγηθούν, να τους επιτρέπεται να ετοιμαστούν, ακόμα και να συνοδεύονται από μέλος της οικογένειάς τους. Η μεταφορά τους δεν μπορεί να γίνεται με τρόπο που προσβάλλει βίβαντα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι δε χειροπέδες θωρούνται δυσανάλο-

34. Ενδεικτικά, Εθνικός Μηχανισμός Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Κακομεταχείρισης, Ετήσια Ειδική Έκθεση 2020-2021, σελ. 27 και Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες, Ειδική Έκθεση 2020, σελ. 29.

γο μέτρο δέσμευσης. Ο Συνήγορος είχε μάλιστα εισηγηθεί προς τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου την έκδοση σχετικής εγκυκλίου, με ενδεδειγμένες ενέργειες και οδηγίες προς τις κατά τόπους Εισαγγελίες και την ΕΛΑΣ.

Κατόπιν των ανωτέρω, ως καταρχάς θετική αξιολογείται η προσθήκη νέου άρθρου 96Α στον ν. 2071/1992 (με το άρθρο 59 του ν. 4931/2022, ΦΕΚ Α' 94) και η έκδοση, στη συνέχεια, της υπ' αρ. Γ3α,β/Γ.Π. οικ 72109/2022 Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ Β' 6507), με τις διατάξεις των οποίων καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις της μεταφοράς ασθενών κατά τη διαδικασία της ακούσιας νοσηλείας, τα επιμέρους στάδια και ο τρόπος ελέγχου της διαδικασίας.

Το νέο κανονιστικό πλαίσιο προβλέπει ότι η μεταφορά του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή στη δημόσια ή ιδιωτική Μονάδα Ψυχικής Υγείας διενεργείται όπως η μεταφορά οποιουδήποτε άλλου ασθενή σε νοσοκομείο για εξέταση ή νοσηλεία υπό συνθήκες ασφάλειας και με σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του.

Ειδικότερα, ορίζεται ότι αρχικά πραγματοποιείται επίσκεψη στον τόπο κατοικίας ή διαμονής του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή, από μικτό κλιμάκιο, το οποίο αποτελείται από έναν ψυχίατρο, έναν νοσηλευτή της Κοινωνικής Μονάδας Ψυχικής Υγείας και έναν αστυνομικό. Αμέσως μετά από την επίσκεψη του μικτού κλιμακίου, ακολουθεί η μεταφορά του ασθενή στην Μονάδα Ψυχικής Υγείας η οποία πραγματοποιείται με κατάλληλα διαμορφωμένο όχημα της αρμόδιας Κοινωνικής Μονάδας Ψυχικής Υγείας και με τη συνοδεία του ψυχιάτρου και του νοσηλευτή. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η μεταφορά πραγματοποιείται και με τη συνοδεία αστυνομικής δύναμης, κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας και εφόσον ο ψυχίατρος με γραπτή βεβαίωση πιθανολογεί ότι θα απαιτηθεί, για την ασφάλεια του ασθενή ή τρίτων, η σε βάρος του λήψη περιοριστικών μέτρων για την αποφυγή επικείμενης αυτοκαταστροφικής ή ετεροκαταστροφικής συμπεριφοράς, η οποία δεν μπορεί να αποφευχθεί με κατάλληλες τεχνικές αποκλιμάκωσης.

Σε ό,τι αφορά τα περιοριστικά μέτρα, προβλέπεται ότι, τόσο κατά την επίσκεψη όσο και κατά τη μεταφορά, μπορούν να επιβληθούν μόνο από τον αστυνομικό και μόνο κατ' εξαίρεση, ως έσχατη λύση, όταν η εφαρμογή τους είναι το μόνο διαθέσιμο μέσο που μπορεί να αποτρέψει άμεση ή επικείμενη βλάβη στον ασθενή ή σε τρίτους.

Η μεταφορά ολοκληρώνεται με την άφιξη στη Μονάδα Ψυχικής Υγείας, στον χώρο της οποίας παραμένουν ο ψυχίατρος και ο νοσηλευτής που συμμετέχουν στη μεταφορά έως ότου διασφαλιστεί η ασφαλής υποδοχή του φερόμενου ως ψυχικά ασθενή. Η όλη διαδικασία της μεταφοράς τελεί υπό τον συντονισμό του Αυτοτελούς Τμήματος Επιχειρήσεων Υγείας του Ε.Κ.Α.Β.

Ο Συνήγορος παρακολουθεί το θέμα και επιφυλάσσεται να επανέλθει όταν θα έχει περισσότερα στοιχεία για την εφαρμογή της διάταξης στην πράξη.

1.7. ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΜΕΑ

Από τις αναφορές προς τον Συνήγορο του Πολίτη για θέματα προσβασιμότητας ΑμεΑ, προκύπτει ότι οι αναφερόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αγωνίζονται για τα θεσμοθετημένα δικαιώματά τους. Η Διοίκηση (κατά κύριο λόγο οι οικείες Δημοτικές Αρχές), όταν ενεργοποιείται, με την επίκληση των διατάξεων της, με υπερνομοθετική ισχύ, Σύμβασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αλλά και της αρμοδιότητας του Συνηγόρου του Πολίτη ως φορέα προώθησης της Σύμβασης (άρθρο 72 του ν.4488/2017), συμμορφώνεται πλημμελώς, με αστοχίες σε καθοριστικές κατασκευαστικές και τεχνικές λεπτομέρειες που έχουν ως αποτέλεσμα τη μη διευκόλυνση, εντέλει, της προσβασιμότητας των εμποδιζομένων ατόμων (κυρίως χρήστες αμαξιδίου ή οχήματος).

Συγκεκριμένα, παρατηρείται μη σωστή διαστασιολόγηση θέσεων στάθμευσης, μη σήμανση θέσεων στάθμευσης (κάθετη και οριζόντια ώστε να είναι ευδιάκριτες), μη τήρηση της ποσόστωσης του 5% επί του συνόλου των θέσεων στάθμευσης, απουσία ραμπών σε εισόδους δημοσίων κτιρίων (και σχολείων)³⁵. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων παρουσιάζουν συχνά κενά προσβασιμότητας στις υποδομές τους. Οι αναφερόμενοι υποχρεώνονται να επισημαίνουν τις αστοχίες διαρκώς, έχοντας την αίσθηση ότι για αυτονόητες διευκολύνσεις προσβασιμότητας καταβάλλουν δυσανάλογη προσπάθεια προκειμένου η Διοίκηση να σεβαστεί και να συμμορφωθεί στους κανόνες που ισχύουν.

Υπάρχει σαφές έλλειμμα εμπέδωσης της υποχρέωσης και της αρμοδιότητας σχεδίασης με σκοπό την προσβασιμότητα των εμποδιζομένων ατόμων και μη τήρηση των αρχών καθολικού σχεδιασμού (προβλεπόμενες από το άρθρο 61, παρ.1 του ν.4488/2017) καθώς οι όποιες ενέργειες συμμόρφωσης είναι συχνά αποσπασματικές και δεν διασφαλίζουν δημιουργία αλυσίδας προσβασιμότητας στις υποδομές. Υπήρξαν όμως περιπτώσεις που οι δημοτικές υπηρεσίες ανταποκρίθηκαν ευφάνταστα και πρόθυμα στις επισημάνσεις της Αρχής για μη προσβάσιμους κοινόχρηστους χώρους³⁶.

Παρατηρείται, επίσης η καταστρατήγηση των κανόνων σε περιπτώσεις παραχώρησης κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων σε ιδιώτες προς εκμετάλλευση

35. ΣτΠ 323855/22, 323769/22, 308043/21.

36. ΣτΠ 322243/22.

(καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος σε παραθαλάσσιες περιοχές)³⁷. Εδώ το Δημόσιο, ενεργώντας σαν ιδιώτης (fiscus), εξαντλεί την εμπλοκή του σε επισημάνσεις της υποχρέωσης προσβασιμότητας των υποδομών, αλλά δεν προβαίνει σε κυρώσεις (τουλάχιστον όσο διαρκεί η εποχική, συνήθως, μίσθωση των παραχωρούμενων χώρων). Άλλη διαπίστωση, η οποία ωστόσο παραμένει προς διερεύνηση, είναι η αποτελεσματικότητα των επισημάνσεων των Περιφερειακών Επιτροπών Προσβασιμότητας του ν.4495/2017, άρθρο 18³⁸.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί περίπτωση πρόταξης του δικαιώματος της προσβασιμότητας εμποδιζόμενων ατόμων στην οικία τους με αίτημα την αποκατάσταση οδού (εντός οριοθετημένης κοίτης χειμάρρου) εμπροσθεν αυτής, αδιαφορώντας για την επισφάλεια της ζωής τους εξαιτίας της επικίνδυνης χωροθέτησης της οικίας τους. Η οικία βρισκόταν σε παραλιακή περιοχή και είναι γνωστό ότι σε τέτοιες περιοχές, όπου εκβάλλουν μεγάλοι χείμαρροι και ρέματα, παρατηρούνται συχνά πλημμυρικά συμβάντα εξαιτίας των ακραίων καιρικών φαινομένων της περιόδου της κλιματικής κρίσης σε ένα καταστροφικό συνδυασμό πυρκαγιών, ισχυρών βροχοπτώσεων και άναρχης οικοπεδοποίησης και δόμησης³⁹.

1.8. ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Τον Δεκέμβριο του 2019 ο ΣτΠ πρότεινε προς το Υπουργείο Εσωτερικών με κοινοποίηση στον Συντονιστικό Μηχανισμό, τον εκσυγχρονισμό της εκλογικής διαδικασίας με μέριμνα για τη διευκόλυνση των εκλογέων με αναπηρία στην άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν και την εξέταση κάθε πρόσφορου μέσου και καλής πρακτικής από χώρες της ΕΕ κ.α⁴⁰. Οι προτάσεις του ΣτΠ έκαναν αναφορά στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Αναπηρία, και συγκεκριμένα στο στόχο 26. Αν και το Υπουργείο Εσωτερικών το 2020 είχε αρνηθεί την ανάγκη νομοθετικής παρέμβασης, εν όψει των κοινοβουλευτικών εκλογών του 2023 και με τροποποίηση του ΠΔ που ρυθμίζει τη διαδικασία ψηφοφορίας με το άρθρο 36 του Ν. 5043/2023, προβλέπεται πλέον σε κάθε εκλογικό κέντρο η ύπαρξη χώρου προσβάσιμου σε εκλογείς με αναπηρία και η δυνατότητα εισόδου τους στο παρβάν με συνοδό της επιλογής τους εφόσον κριθεί αναγκαίο. Παρότι η ρύθμιση αυτή είναι σημαντική, απέχει πολύ από το να καλύπτει τα προβλεπόμενα στο άρθρο 29 της Σύμβασης με τίτλο «Συμμετοχή στην πολιτική και δημόσια ζωή» που έχει ζητήσει με το έγγραφό του ο ΣτΠ.

37. ΣτΠ 325203/22.

38. ΣτΠ 323855/22.

39. ΣτΠ 325305/22.

40. ΣτΠ 260094/60106/2019.

1.9. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Περαιτέρω, η Αρχή συνέχισε τις εντατικές προσπάθειές της σε σχέση με ζητήματα στα οποία δεν έχει λάβει ικανοποιητικές έγγραφες απαντήσεις από τους αρμόδιους φορείς τα οποία χρήζουν οργανωτικών αλλαγών ή/και τροποποίησης της νομοθεσίας:

- για το θέμα της έλλειψης πλήρους οδοντιατρικής φροντίδας σε παιδιά, με ειδική αναφορά στα παιδιά με αναπηρίες, τα οποία χρήζουν εξειδικευμένης προσέγγισης, για πρόληψη, φροντίδα και αποκατάσταση από τα παιδιατρικά νοσοκομεία ή κλινικές γενικών νοσοκομείων
- για το θέμα της ανάγκης ενδυνάμωσης από την Πολιτεία των κέντρων ψυχικής υγείας, τα οποία αδυνατούν να ανταπεξέλθουν πλήρως στις αρμοδιότητές τους στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας ψυχικής υγείας, για την πρόληψη και την προστασία των ευάλωτων οικογενειών παιδιών με αναπηρίες αλλά και των κοινωνικών υπηρεσιών στην κοινότητα
- για το θέμα της βελτίωσης της πρόσβασης, της αντιμετώπισης και της περιθάλψης των παιδιών και ενηλίκων με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος σε μονάδες υγείας, με επιμόρφωση του νοσηλευτικού και ιατρικού προσωπικού για εξειδικευμένες προσεγγίσεις και ορθή διαχείριση τυχόν διαταρακτικών συμπεριφορών, ενώ και η Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές συμφώνησε ότι *«υφίσταται ανάγκη έκδοσης κατευθυντήριων οδηγιών για τη μεταχείριση ατόμων με αυτισμό (παιδιών και ενηλίκων) στις Μονάδες Υγείας που θα συνταχθεί από Επιτροπή Εμπειρογνομόνων»*
- για το θέμα της έλλειψης θεσμικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων σε κέντρα που παρέχουν ειδικές θεραπείες σε παιδιά με αναπηρίες
- για τη μεταφορά της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα παιδιών με αναπηρίες και την πρόληψη της ιδρυματοποίησης
- για την εφαρμογή της νομοθεσίας για την ειδική αγωγή και εκπαίδευση παιδιών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

2. ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΜΕΑ

2.1. *Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ*

Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε επισημάνει τα προβλήματα που ανακύπτουν από την έλλειψη συνεργασίας ΟΠΕΚΑ και e-ΕΦΚΑ κατά την επεξεργασία αιτήσεων παροχής οικονομικών ενισχύσεων⁴¹, με κυριότερο πρόβλημα αυτό της απώλειας παροχών λόγω ελλιπούς πληροφόρησης ή και εσφαλμένων οδηγιών εκ μέρους των υπηρεσιών των φορέων, καθώς και άγνοιας των πολιτών ως προς τις πολύπλοκες και σύνθετες διαδικασίες χορήγησης ασφαλιστικών και προνοιακών παροχών. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε συχνά το φαινόμενο τα άτομα με αναπηρία να υποβάλλουν αίτηση στον Ο.Π.Ε.Κ.Α. για προνοιακό επίδομα/οικονομική ενίσχυση αναπηρίας, ενώ έχουν τις ασφαλιστικές προϋποθέσεις για λήψη αναπηρικής σύνταξης ή εξωιδρυματικού επιδόματος ή επιδόματος απόλυτης αναπηρίας από τον ασφαλιστικό φορέα. Αντιστρόφως, παρατηρήθηκε ότι πολίτες, αντί να απευθύνονται στον Ο.Π.Ε.Κ.Α., απευθύνονται στον ασφαλιστικό φορέα δίχως να θεμελιώνουν τις ασφαλιστικές προϋποθέσεις, με αποτέλεσμα να διαπιστώνεται η αναρμοδιότητα μετά την πάροδο ιδιαίτερα μακρού χρονικού διαστήματος (συχνά πέραν του έτους). Ο αρμόδιος φορέας χορηγούσε τελικά την παροχή, από την ημερομηνία όμως που επιλήφθηκε και όχι από την αρχική ημερομηνία υποβολής της αίτησης στον αναρμόδιο φορέα, με

41. Βλ. Ειδική Έκθεση 2021 «Δικαιώματα των ατόμων με Αναπηρίες», σελ. 54.

συνέπεια οι δικαιούχοι να χάνουν παροχές ιδιαίτερα μεγάλου ύψους.

Οι διατάξεις του ν. 4961/2022 (ΦΕΚ Α' 146) για την Εθνική Πύλη Αναπηρίας απαντούν εν πολλοίς στο ανωτέρω ζήτημα. Εισάγεται ενιαία διαδικασία πιστοποίησης αναπηρίας και **ρητά ορίζεται ως χρόνος έναρξης των ασφαλιστικών και προνοιακών παροχών αναπηρίας ο χρόνος υποβολής της αίτησης για την πιστοποίηση της αναπηρίας**. Ειδικότερα, με τη θέσπιση της διάταξης του άρθρου 103 παρ. 10 (Ν. 4961/2022) ορίζεται ότι: «Αν το άτομο με αναπηρία που έχει πιστοποιηθεί με την παραπάνω διαδικασία υποβάλλει αίτημα προς τον e-Ε.Φ.Κ.Α. ή τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ο.Π.Ε.Κ.Α.) για χορήγηση παροχής ή κοινωνικής υπηρεσίας που σχετίζεται με την αναπηρία εντός τεσσάρων (4) μηνών από την ημερομηνία έκδοσης της Γ.Α.Π.Α., **ως ημερομηνία υποβολής της αίτησης στον αντίστοιχο φορέα λογίζεται η ημερομηνία υποβολής της αίτησης για πιστοποίηση αναπηρίας**. Η ίδια συνέπεια επέρχεται και στην περίπτωση κατά την οποία, μετά από την κοινοποίηση απόρριψης αίτησης που έχει υποβληθεί εντός της παραπάνω προθεσμίας από ένα από τους παραπάνω δύο φορείς, ο αιτών υποβάλει αίτημα στον έτερο φορέα εντός δύο (2) μηνών».

Με τη νέα ρύθμιση εξασφαλίζεται ότι ο δικαιούχος της παροχής δεν κινδυνεύει να απωλέσει δικαιούμενα ποσά σε περίπτωση που λόγω εσφαλμένης εκτίμησης ή λάθος πληροφόρησης υποβάλει την αίτησή του σε αναρμόδιο φορέα.

Εντούτοις, επισημαίνεται ότι η έλλειψη συνεργασίας και διασύνδεσης των δύο φορέων, όπως αυτή περιγράφεται ανωτέρω, εξακολουθεί να δυσχεραίνει την ταχεία διεκπεραίωση των υποθέσεων και να σημειώνονται καθυστερήσεις στη χορήγηση των παροχών, χωρίς ωστόσο η καθυστέρηση να σημαίνει οριστική απώλεια των δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου η εξασφάλιση της συνεργασίας και διασύνδεσης παραμένει ζητούμενο.

Επίσης, προτείνεται όπως ληφθεί μέριμνα, ενδεχομένως δια της έκδοσης σχετικής εγκυκλίου, και για τις εκκρεμείς υποθέσεις αιτήσεων που υποβλήθηκαν πριν την εφαρμογή του νόμου και δεν υπάγονται ρητώς στο πεδίο εφαρμογής του, ώστε κατ' ενιαίο τρόπο να γίνεται δεκτή η έναρξη του δικαιώματος από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης πιστοποίησης αναπηρίας και να μην επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια και την επιείκεια του διοικητικού οργάνου⁴².

42. ΦΥ 302259.

2.2. ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΗ ΧΟΡΗΓΗΣΗ ΑΝΑΠΗΡΙΚΩΝ ΕΠΙΔΟΜΑΤΩΝ ΛΟΓΩ ΜΗ ΠΛΗΡΟΥΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΗΣ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

2.2.1. Αναδρομική χορήγηση της διαφοράς ποσού δικαιούμενου επιδόματος νοητικής υστέρησης από το ποσό του καταβαλλόμενου επιδόματος βαριάς αναπηρίας από τον ΟΠΕΚΑ⁴³

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβησε κατόπιν αναφοράς πολίτη σχετικά με την άρνηση του αρμόδιου τμήματος χορήγησης αναπηρικών επιδομάτων του ΟΠΕΚΑ να χορηγήσει αναδρομικά την διαφορά του χρηματικού ποσού του επιδόματος βαριάς αναπηρίας που καταβαλλόταν στον υιό του για χρονικό διάστημα τεσσάρων και πλέον ετών από το χρηματικό ποσό του επιδόματος νοητικής υστέρησης που πράγματι δικαιούταν για το ως άνω διάστημα.

Κατόπιν ενδελεχούς διερεύνησης της αναφοράς διαπιστώθηκε ότι ενώ πράγματι ο δικαιούχος πληρούσε τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για λήψη της οικονομικής ενίσχυσης των ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση, λόγω μη πλήρους ενημέρωσης από την αρμόδια υπηρεσία κοινωνικής πολιτικής του οικείου Δήμου κατά τον κρίσιμο χρόνο, οι οικείοι του δεν καθοδηγήθηκαν ορθά για την υποβολή αίτησης για χορήγηση της συγκεκριμένης οικονομικής ενίσχυσης για τα άτομα με νοητική στέρηση έναντι της κοινής οικονομικής ενίσχυσης των ατόμων με βαριά αναπηρία. Επίσης διαπιστώθηκε ότι και κατά την επεξεργασία του αιτήματος, το αρμόδιο διοικητικό όργανο παρέλειψε να ενεργήσει σύμφωνα με της αρχές της χρηστής διοίκησης και εύνοιας προς τον διοικούμενο και να αντιμετωπίσει το υποβληθέν αίτημα καταβολής οικονομικής ενίσχυσης ατόμων με βαριά αναπηρία ως αίτημα χορήγησης της ειδικότερης ενίσχυσης των ατόμων με νοητική υστέρηση, ή να τους ενημερώσει σχετικά ώστε να προβούν σε τυχόν απαραίτητες διοικητικές ενέργειες για τη μεταβολή του τυπικού επιδόματος, ενώ και μεταγενέστερα η αρμόδια υπηρεσία του ΟΠΕΚΑ ουδέποτε προέβη σε επανέλεγχο του διοικητικού φακέλου. Εξαιτίας των ανωτέρω ο δικαιούχος αποστερήθηκε της μεγαλύτερης οικονομικής ενίσχυσης για άτομα με νοητική υστέρηση και λάμβανε την υπολειπόμενη οικονομική ενίσχυση για άτομα με βαριά αναπηρία για μακρό χρόνο (πέραν της τετραετίας). Όταν δε αιτήθηκαν την καταβολή της διαφοράς μεταξύ των ανωτέρω οικονομικών ενισχύσεων, η αρμόδια υπηρεσία του ΟΠΕΚΑ εξέδωσε απορριπτική απόφαση, κατά της οποίας ο δικαιούχος άσκησε ενδικοφανή προσφυγή.

43. ΦΥ 309289.

Κατόπιν της διαμεσολάβησης της Αρχής, έγινε δεκτή η ενδικοφανής προσφυγή του ενδιαφερομένου από το αρμόδιο όργανο του ΟΠΕΚΑ (μονομελές όργανο του άρθρου 40 Π.Δ. 78/1988), ακυρώθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση και ο πολίτης δικαιώθηκε αναδρομικά τη διαφορά μεταξύ των ως άνω επιδομάτων για το κρίσιμο χρονικό διάστημα.

2.2.2. Χρόνος έναρξης χορήγησης της οικονομικής ενίσχυσης ατόμων που πάσχουν από συγγενή αιμολυτική αναιμία ή συγγενή αιμορραγική διάθεση ή σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας⁴⁴

Ο Συνήγορος του Πολίτη χειρίστηκε αναφορά σχετικά με τον χρόνο έναρξης καταβολής από τον ΟΠΕΚΑ της οικονομικής ενίσχυσης ατόμων που πάσχουν από συγγενή αιμολυτική αναιμία ή συγγενή αιμορραγική διάθεση ή σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας.

Κατόπιν ενδελεχούς διερεύνησης της αναφοράς διαπιστώθηκε ότι ενώ πράγματι η αναφερόμενη πληρούσε τις ουσιαστικές προϋποθέσεις για την απόληψη της ανωτέρω οικονομικής ενίσχυσης και είχε υποβάλει έγκαιρα σχετική αίτηση, χωρίς υπαιτιότητά της και λόγω εσφαλμένων οδηγιών και υποδείξεων της Διοίκησης, καθοδηγήθηκε εσφαλμένα σε υποβολή δήλωσης παραίτησης από την ανωτέρω αίτηση χωρίς να έχει πραγματική βούληση παραίτησης από τις παροχές που δικαιούται, και σε υποβολή νέας αίτησης σε πολύ μεταγενέστερο χρόνο με αποτέλεσμα η αρμόδια υπηρεσία του ΟΠΕΚΑ να εκδώσει απόφαση χορήγησης της οικονομικής ενίσχυσης που δικαιούται με χρόνο έναρξης αυτόν της μεταγενέστερης αίτησης. Μάλιστα εξαιτίας της απόφασης αυτής υπήρχε κίνδυνος καταλογισμού και επιστροφής ως αχρεωστήτως καταβληθεισών των παροχών που είχε εισπράξει για κάποιο διάστημα, δυνάμει αυτόματης παράτασης χορήγησης παροχών.

Κατόπιν της διαμεσολάβησης της Αρχής, έγινε δεκτή η ενδικοφανής προσφυγή της ενδιαφερομένης από το αρμόδιο όργανο του ΟΠΕΚΑ (μονομελές όργανο του άρθρου 40 Π.Δ. 78/1988) και ακυρώθηκε η απόφαση χορήγησης κατά το μέρος που όριζε την έναρξη χορήγησης της οικονομικής ενίσχυσης κατά το χρόνο υποβολής της μεταγενέστερης αίτησης αντί του ορθού χρόνου της υποβολής της αρχικής αίτησης.

44. ΦΥ 318839.

2.3. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΣΩΦΡΕΥΣΗΣ ΕΠΙΔΟΜΑΤΟΣ ΒΑΡΙΑΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΜΕ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΧΗ ΜΙΚΡΟΥ ΎΨΟΥΣ

Με βάση την ερμηνεία που είχε δοθεί υπηρεσιακά στις διατάξεις για την προνοιακή ενίσχυση βαριάς αναπηρίας, όσα ΑμεΑ λάμβαναν ως τέκνα σύνταξη ή άλλη οικονομική παροχή από Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΚΑ) ή άλλο ΝΠΔΔ ή το Δημόσιο για λόγο άλλο από την αναπηρία τους (π.χ. σύνταξη λόγω θανάτου, σύνταξη άγαμης θυγατέρας) δεν μπορούσαν να λάβουν και την προνοιακή αυτή ενίσχυση, ακόμη και αν η λαμβανόμενη σύνταξη ήταν ύψους μικρότερου από το ύψος της προνοιακής ενίσχυσης (η ερμηνεία αυτή είχε περιληφθεί στην Εγκύκλιο Π3α/Φ.32/3226/13-9-2001 της Διεύθυνσης Προστασίας ΑμεΑ του τότε Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, παρότι αυτό δεν προέκυπτε ευθέως από την ΚΥΑ με αριθμό Γ4α/Φ.225/161/1989, ΦΕΚ Β' 108/1989, ή από την ΚΥΑ με αρ. Π4γ/Φ/.225/οικ.2866/1995, ΦΕΚ Β' 629/1995, ή από άλλη διάταξη). Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε διαμεσολαβήσει υπέρ τέκνων της κατηγορίας αυτής, επισημαίνοντας ότι Εγκύκλιοι δεν είναι δυνατό να συρρικνώνουν δικαιώματα που προβλέπονται από κανόνες δικαίου και ότι οι μικρού ύψους συντάξεις των ΑμεΑ αυτών δεν μπορούν να τους εξασφαλίσουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης⁴⁵. Με την παράγραφο 2 του άρθρου 35 του Ν. 5006/2022 προβλέφθηκε ότι και τα τέκνα της παραπάνω κατηγορίας μπορούν να λαμβάνουν και την προνοιακή ενίσχυση βαριάς αναπηρίας από τον ΟΠΕΚΑ εφόσον το ύψος της σύνταξης ή άλλης παροχής από ΦΚΑ ή άλλο ΝΠΔΔ ή το Δημόσιο δεν υπερβαίνει το ύψος της ενίσχυσης.

Επισημαίνεται πάντως, ότι, παρά την ως άνω θετική εξέλιξη, εξακολουθούν να μην μπορούν να λάβουν ούτε μέρος της προνοιακής ενίσχυσης βαριάς αναπηρίας από τον ΟΠΕΚΑ όσοι λαμβάνουν οσοδήποτε μικρού ύψους σύνταξη από ίδιο κοινωνικοασφαλιστικό δικαίωμα ή από έμμεσο δικαίωμα διαφορετικό από αυτό που προβλέπεται για τέκνα ασφαλισμένων. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει διαμεσολαβήσει για ΑμεΑ που λαμβάνει μικρού ύψους σύνταξη αναπηρίας από ίδιο δικαίωμα, σημειώνοντας ότι η σύνταξη αυτή δεν του εξασφαλίζει επαρκείς πόρους διαβίωσης και τίθεται ζήτημα συμμόρφωσης της χώρας μας με τη Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα των ΑμεΑ⁴⁶.

45. ΦΥ. 280260.

46. ΦΥ. 322456.

2.4. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΎΨΟΥΣ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΥΣ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΟΡΑΣΗΣ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΣΥΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΑΣΚΟΥΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΠΤΥΧΙΟΥ ΤΟΥΣ

Με έγγραφο διαμεσολάβησης προς τον ΟΠΕΚΑ υπέρ της αποδοχής σχετικών ενστάσεων, ο Συνήγορος του Πολίτη υποστήριξε ότι δεν είναι σύνομη η μείωση, με βάση υπηρεσιακό έγγραφο του Γενικού Γραμματέα Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας το 2020, του προνοιακού επιδόματος που καταβάλλει ο ΟΠΕΚΑ στους έχοντες αναπηρία όρασης που ασκούν επαγγελματικά την επιστήμη του πτυχίου τους ενώ παράλληλα λαμβάνουν την ειδική σύνταξη του άρθρου 1 του Ν. 612/1977. Το αιτιολογικό της μείωσης ήταν ότι αυτά τα πρόσωπα με αναπηρία όρασης εμπίπτουν στην προβλεπόμενη στην κρίσιμη ΚΥΑ κατηγορία των συνταξιούχων. Η Ανεξάρτητη Αρχή υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι οι ίδιες οι διατάξεις που θέσπισαν υψηλότερου ύψους ενίσχυση υπέρ όσων προσώπων με αναπηρία όρασης ασκούν επαγγελματικά την επιστήμη του πτυχίου τους καθιστούσαν σαφές ότι στόχευαν στην αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών που η αναπηρία αυτή δημιουργεί ως προς την άσκηση της επιστήμης τους και ότι έτσι παρέχεται ένα κίνητρο ώστε εν γένει τα άτομα με αναπηρία όρασης να σπουδάζουν και ακολούθως να ενεργοποιούνται επαγγελματικά αξιοποιώντας το πτυχίο τους⁴⁷.

Εν τέλει, με το άρθρο 69 του Ν. 4997/2022 αποκαταστάθηκε το ύψος της προνοιακής ενίσχυσης προς την κατηγορία αυτών των προσώπων στο ύψος που χορηγούνταν πριν από το 2020 σε όλους τους έχοντες αναπηρία όρασης που ασκούν επαγγελματικά την επιστήμη του πτυχίου τους, αλλά και προβλέφθηκε ότι θα αποδοθούν αναδρομικά οι διαφορές ποσών ενίσχυσης σε βάθος τριετίας, μετά από αίτησή τους, και ότι οι σχετικές εκκρεμείς ενδικοφανείς διαδικασίες και δίκες καταργούνται.

2.5. Η ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ ΓΝΩΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΣΥΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΟΧΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ⁴⁸

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία διατηρήθηκε η λειτουργία της Ανώτατης Στρατού Υγειονομικής Επιτροπής (ΑΣΥΕ), και μετά την έναρξη λειτουργίας του ΚΕΠΑ (Ν.3863/2010, άρθρο 6 παρ. 7). Μάλιστα, με την πλήρη ενσωμάτωση της αρμοδιότητας στον e-ΕΦΚΑ για τη χορήγηση συντάξεων στους απασχολούμενους στον Δημόσιο Τομέα, καθώς και την ένταξη της οικείας Γενικής Διεύθυν-

47. ΦΥ. 280753, 282927, 320120.

48. ΦΥ 330837.

σης του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, πλέον ως Γενική Διεύθυνση Απονομής Συντάξεων και Εφάπαξ Δημοσίου Τομέα e-ΕΦΚΑ, υφίστανται παράλληλα δύο υγειονομικές επιτροπές, ΚΕΠΑ και ΑΣΥΕ, για τους συνταξιούχους του Δημοσίου και τα έμμεσα μέλη εντός του ίδιου φορέα (e-ΕΦΚΑ), οι οποίες τοποθετούνται και σε κοινά ζητήματα. Μάλιστα, οι δύο αυτές δομές πιστοποίησης αναπηρίας (ΚΕΠΑ και ΑΣΥΕ) εφαρμόζουν, πλέον, την ίδια νομοθεσία εκτίμησης ποσοστού αναπηρίας (ΕΠΠΑ), ενώ εμφανίζουν την ίδια δομή στην εκτίμηση και τη διάρκεια της αναπηρίας. Η ομογενοποίηση αυτή στη λειτουργία των δύο αυτών δομών πιστοποίησης αναπηρίας διαμορφώθηκε βάσει θεσμικού πλαισίου προοδευτικά, και με τη χρήση εγκυκλίων οδηγιών.

Με ειδική νομοθεσία κάθε φορά προβλέπεται η χρήση των γνωματεύσεων ΑΣΥΕ και για τη χορήγηση πλεονεκτημάτων, πέραν των επιδομάτων ανικανότητας και συντάξεων θανάτου, και από φορείς εκτός της Γεν. Δνσης Απονομής Συντάξεων, επιδιώκοντας να αποφεύγεται η διπλή ταλαιπωρία των προσώπων αυτών να εξετάζονται από περισσότερες υγειονομικές επιτροπές.

Στη σχετική νομοθεσία για τη χορήγηση πλεονεκτημάτων που διευκολύνουν την κίνηση των ατόμων με αναπηρία, όπως η απαλλαγή από τέλη ταξινόμησης, αναφέρεται ότι υφίσταται αρμοδιότητα ΚΕΠΑ για τη χορήγηση βεβαίωσης από την οποία να προκύπτει η αντιστοίχιση των παθήσεων Ν.1798/1988 με τις διατάξεις του Ενιαίου Πίνακα Προσδιορισμού Ποσοστού Αναπηρίας (Ε.Π.Π.Α.) (ενδεικτικά αναφέρονται η από 04 Μαρτίου 2016 Αρ. πρωτ.: ΔΔΘΤΟΚΓ 1037003 ΕΞ 2015 εγκύκλιος Γενικής Δ/νσης Τελωνείων, η ΥΑ Δ18Α 5038263/ΦΕΚ 2710,24.10.2013 και η Δ18Α 5043593/20.12.2013 ερμηνευτική εγκύκλιος).

Σήμερα συνεπώς στο πλαίσιο του ενιαίου e-ΕΦΚΑ ο ασφαλισμένος με τέτοια αναπηρία θα πρέπει να υποστεί στο σύνολό της την χρονοβόρα, ψυχοφθόρα και πολύπλοκη και ενίοτε δαπανηρή διοικητική διαδικασία, ώστε να εξεταστεί εκ νέου από υγειονομική επιτροπή ΚΕΠΑ, ενώ έχει ήδη προηγηθεί γνωμάτευση ΑΣΥΕ πλήρως αιτιολογημένη που εφαρμόζει το ίδιο θεσμικό πλαίσιο (ΕΠΠΑ).

Μια διαδικασία που θα μπορούσε ενδεχομένως να ακολουθείται θα ήταν, στις περιπτώσεις που υφίσταται πλήρως αιτιολογημένη γνωμάτευση ΑΣΥΕ βάσει ΕΠΠΑ, να μην χρειάζεται οι ενδιαφερόμενοι να προβούν εκ νέου στη διαδικασία εκτίμησης της αναπηρίας από επιτροπή ΚΕΠΑ, αλλά να αντιμετωπίζονται από επιτροπή ιατρών ειδικού σώματος που θα προβαίνουν σε τοποθέτηση περί αντιστοίχισης παθήσεων, συμπληρώνοντας τη γνωμάτευση ΑΣΥΕ. Με αυτόν τον τρόπο δεν θα επιβαρύνονται οι επιτροπές ΚΕΠΑ με τέτοια αιτήματα. Η διαδικασία να περνούν από τριμελή επιτροπή ιατρών του ειδικού σώματος αιτήματα συμπλήρωσης γνωματεύσεων είχε ακολουθηθεί στο παρελθόν και είχε αποσυμφορήσει καθυστερήσεις στη λειτουργία του ΚΕΠΑ.

2.6. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΣΤΟΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟ⁴⁹

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαμεσολάβησε προς τον e-ΕΦΚΑ για την ηλεκτρονική αποστολή συνταξιοδοτικών πράξεων σε ενδιαφερόμενο ΑμεΑ που είχε αιτηθεί την ηλεκτρονική αποστολή και αποκλειστική ηλεκτρονική επικοινωνία με τον φορέα βάσει του άρθρου 29 ν. 4727/2020.

Ο Συνήγορος του Πολίτη υποστήριξε ότι στο θέμα αφορούν περισσότερα άρθρα της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και ειδικά αυτό της προσβολής προσωπικότητας και αξιοπρέπειας όταν δεν ικανοποιείται αίτημα ηλεκτρονικής αποστολής σε πολίτη με αναπηρία, από υπηρεσία που κατ' εξοχήν γνωρίζει την ύπαρξη και τη φύση της αναπηρίας, λόγω του ασφαλιστικού δικαιώματος που έχει ασκήσει ο πολίτης. Η αγνόηση της αναπηρίας παραβιάζει βασική πρόβλεψη της Σύμβασης και ειδικά μέσω παραπομπής σε κλείσιμο ραντεβού και επιτόπια παραλαβή, αυτοπρόσωπη ή δι' εξουσιοδοτημένου προσώπου, παραβιάζει στοιχειώδη αρχή επικοινωνίας και προδίδει αδυναμία ανταπόκρισης στα αιτούμενα. Όταν μάλιστα πρόκειται για αίτημα που θα μπορούσε να υποβάλει ο κάθε πολίτης, φαίνεται να επιβαρύνεται αντί να διευκολύνεται ο πολίτης με αναπηρία. Ιδίως όσον αφορά τους πολίτες με αναπηρία, η μη ικανοποίηση του αιτήματος για αποκλειστικά ηλεκτρονική επικοινωνία οδηγεί αναγκαστικά σε εκπροσώπηση του ΑμεΑ από τρίτο πρόσωπο. Η εκπροσώπηση αυτή, όταν δεν έχει επιλεγεί, παρακωλύει την ανάπτυξη της προσωπικότητας και μειώνει την αυτονομία του ατόμου.

Περί της γνωστοποίησης των αποφάσεων χορήγησης παροχών εκκρεμούν και άλλα ζητήματα, για τα οποία έχουν αναληφθεί ενέργειες, ειδικά για αποφάσεις που παρεκκλίνουν από τα οριζόμενα στη νομοθεσία και για τις οποίες παρακωλύεται ο έλεγχος νομιμότητας.

2.7. ΑΡΝΗΣΗ ΔΗΜΟΥ ΝΑ ΔΕΧΘΕΙ ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΠΑΡΑΙΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ, ΨΥΧΙΚΑ ΠΑΣΧΟΝΤΑ

Ο Συνήγορος παρέλαβε αναφορά αδελφής ατόμου με αναπηρία που παραιτήθηκε από την άδεια εκμετάλλευσης περιπτέρου σε Δήμο της οποίας ήταν δικαιούχος και στη συνέχεια ζήτησε ανάκληση της παραίτησης. Ο Δήμος αρνήθηκε να δεχθεί την ανάκληση, παρά την προσκόμιση ιατρικών γνωματεύσεων που βεβαίωναν ότι ο παραιτηθείς παρουσίαζε διαταραχή προσωπικότητας και ψυχωτικά συμπτώματα και ότι μερικές φορές δρούσε αυτοκαταστροφικά, χω-

49. ΦΥ 318900.

ρίς επίγνωση των συμφερόντων του. Το σκεπτικό του Δήμου ήταν κατά βάση ότι δεν είχε αποδειχθεί πλάνη ούτε δικαιοπρακτική ανικανότητα του παραιτηθέντα.

Ο Συνήγορος επεσήμανε στο Δήμο ότι σύμφωνα με το άρθρο 131 του Αστικού Κώδικα που απηχεί γενική αρχή του δικαίου, *«Η δήλωση της βούλησης είναι άκυρη αν, κατά το χρόνο που έγινε, το πρόσωπο δεν είχε συνείδηση των πράξεων του ή βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του»*. Επιπλέον παρατήρησε ότι η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία επιδιώκει την επίτευξη όχι μόνο της τυπικής αλλά και της πραγματικής ισότητας, η οποία μπορεί να προϋποθέτει άλλοτε την αγνόηση και άλλοτε την αναγνώριση της αναπηρίας ως διαφοροποιητικού χαρακτηριστικού μεταξύ των ανθρώπων⁵⁰. Για την υλοποίηση των αρχών και κανόνων της Σύμβασης στην Ελλάδα, προβλέπεται ότι *«Κάθε φυσικό πρόσωπο ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούται να διασφαλίζει την ισότιμη άσκηση των δικαιωμάτων των ΑμεΑ στο πεδίο των αρμοδιοτήτων ή δραστηριοτήτων του, λαμβάνοντας κάθε πρόσφορο μέτρο και απέχοντας από οποιαδήποτε ενέργεια ή πρακτική που ενδέχεται να θίγει την άσκηση των δικαιωμάτων των ΑμεΑ. Ιδίως υποχρεούται: γ) να παρέχει, όπου απαιτείται σε συγκεκριμένη περίπτωση, εύλογες προσαρμογές υπό τη μορφή εξατομικευμένων και κατάλληλων τροποποιήσεων, ρυθμίσεων και ενδεδειγμένων μέτρων, χωρίς την επιβολή δυσανάλογου ή αδικαιολόγητου βάρους [...]»* (άρθρο 61 παρ. 1 Ν. 4488/2017).

Τέλος, ο Συνήγορος επεσήμανε ότι είναι μάλλον απίθανο ένας μέσος άνθρωπος να παραιτηθεί από μια σίγουρη πηγή εισοδήματος χωρίς σοβαρό λόγο, πόσο μάλλον όταν ο ίδιος δεν απασχολείτο με προσωπική εργασία στο περίπτερο, αλλά εισέπραττε το ενοίκιο από την εκμετάλλευσή του, γεγονός που συνηγορεί στο ότι η συγκεκριμένη ενέργεια οφείλονταν στη συγκεκριμένη διανοητική κατάσταση του παραιτηθέντα.

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, ο Συνήγορος πρότεινε στο Δήμο να προχωρήσει σε εξέταση του αιτήματος ανάκλησης από την παραίτηση, προβαίνοντας σε ουσιώδη έλεγχο των στοιχείων που θα επέτρεπαν την εφαρμογή του άρθρου 131 του Α.Κ. και λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις του δυνάμει του άρθρου 61 παρ. 1 του Ν. 4488/2017. Ο Δήμος ενέμεινε στην αρχική του άρνηση, επικαλούμενος ότι δεν είχε προκύψει δικαιοπρακτική ανικανότητα του παραιτηθέντα και κατ' επέκταση δήλωση ανίκανου που να επιφέρει ακυρότητα της δήλωσης, καθόσον τούτο θα έπρεπε να προκύπτει από δικαστική απόφαση που να βεβαιώνει για ποιες πράξεις υπήρχε η δικαιοπρακτική ανικανότητα.

50. Βλ. σε § 10 του Γενικού Σχολίου 6 της Επιτροπής της Σύμβασης για την Ισότητα και τη Μη-Διάκριση, διαθέσιμη στα αγγλικά στην ιστοσελίδα:
https://digitallibrary.un.org/record/1626976/files/CRPD_C_GC_6-EN.pdf.

2.8. ΑΠΟΛΥΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ ΛΟΓΩ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ⁵¹

Το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) διαβίβασε στο Συνήγορο του Πολίτη δελτίο διενέργειας εργατικής διαφοράς ύστερα από καταγγελία εργαζόμενου για παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και απόλυσή του μετά την υποβολή αιτήματος εύλογων προσαρμογών στον εργοδότη του. Ειδικότερα, ο εργαζόμενος εργαζόταν επί σχεδόν 30 έτη σε πολυεθνική εταιρία αρχικά στις πωλήσεις και από το 2010 ως αποθηκάριος. Λόγω των προβλημάτων υγείας που άρχισε να αντιμετωπίζει (τραυματισμός και απώλεια όρασης από το ένα μάτι και καρδιακά εμφράγματα), ζήτησε τη μετακίνησή του στις εγκαταστάσεις της εταιρίας εντός της Αττικής, αίτημα που δεν ικανοποιήθηκε αλλά του προτάθηκε εθελούσια έξοδος. Το Μάρτιο του 2020 με την εμφάνιση της πανδημίας του κορωνοϊού, ο εργαζόμενος τέθηκε μαζί με όλους τους εργαζόμενους που ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες, σε ειδική άδεια μετ' αποδοχών. Με την επιστροφή των υπόλοιπων εργαζόμενων στις θέσεις τους, ο ίδιος συνέχισε να τελεί σε ειδική άδεια. Όταν ζήτησε την επιστροφή του στη θέση του με παροχή εύλογων προσαρμογών (ρύθμιση του ωραρίου του σε πρωινές και πρώτες απογευματινές βάρδιες), το αίτημά του δεν έγινε δεκτό και του προτάθηκε εκ νέου εθελούσια έξοδος. Μετά την απόρριψη της πρότασης από τον εργαζόμενο, η εταιρία προχώρησε στην απόλυσή του υποστηρίζοντας ότι με βάση τα προσόντα του και τις συστάσεις του ιατρού εργασίας δεν υπήρχε διαθέσιμη κενή θέση για να τον απασχολήσει.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε στην εργοδότη εταιρία στο πλαίσιο της διαμεσολάβησής του και την ενημέρωσε για το νομικό πλαίσιο που ισχύει για τις εύλογες προσαρμογές στην απασχόληση (αρ. 5 του ν. 4443/2016 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2000/78/EK και ν. 4074/2012 για την κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και ν. 4877/2017 για την εφαρμογή της) και τις υποχρεώσεις του εργοδότη που απορρέουν από αυτό. Επισήμανε ιδίως ότι:

- τα μέτρα εύλογων προσαρμογών που οφείλει να λάβει ο εργοδότης για εργαζόμενους/ες με αναπηρία ή χρόνια πάθηση είναι ενδεικτικά, κρίνονται δηλαδή κατά περίπτωση, ανάλογα με τον τρόπο που συγκεκριμένη αναπηρία ή χρόνια πάθηση επηρεάζει την παροχή συγκεκριμένης εργασίας και το εκτιμώμενο κόστος σε σχέση με τους διαθέσιμους πόρους
- Από το γράμμα του νόμου προκύπτει ότι η υποχρέωση για λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών δεν είναι απόλυτη αλλά υπόκειται στον περιορισμό να μη συνεπάγεται δυσανάλογο κόστος. Λόγω όμως της φύσης της εύλογης προ-

51. ΦΥ 321400.

σαρμογής ως εξατομικευμένης παρέμβασης και όπως συστήνεται από την Επιτροπή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία⁵², η διερεύνηση από τον εργοδότη των πιθανών εναλλακτικών διευθετήσεων θα πρέπει να γίνεται σε κλίμα συνεργασίας με τον/την άμεσα ενδιαφερόμενο/η, επομένως η εκπλήρωση της υποχρέωσης του εργοδότη για λήψη μέτρων εύλογων προσαρμογών προϋποθέτει κατ' ελάχιστο ότι πραγματοποιήθηκε η διερεύνηση αυτή

■ Σκοπός του μέτρου της εύλογης προσαρμογής είναι η απόλαυση και η άσκηση όλων των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία σε ίση βάση με τους άλλους, επομένως είναι ασύμβατη με το σκοπό του μέτρου η επιλογή του εργοδότη να μην αξιοποιεί τον εργαζόμενο σύμφωνα με τα προσόντα και τις ικανότητές του, ώστε να διασφαλίζεται ο σεβασμός στην προσωπικότητά του. Η άρνηση αποδοχής της εργασίας του μισθωτού και η μεταβολή του σε αργόμισθο συνιστά, σύμφωνα με τον Άρειο Πάγο, προσβολή της προσωπικότητάς του και επιφέρει γενικότερη ηθική μείωση και ταπείνωσή του⁵³

Σε συνέχεια της παρέμβασής του ο Συνήγορος ενημερώθηκε με κοινή δήλωση των δύο πλευρών ότι υπήρξε συμβιβασμός στην υπόθεση και παραίτηση από το αντικείμενο της εργατικής διαφοράς. Κατόπιν αυτών η υπόθεση τέθηκε στο αρχείο.

2.9. ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Στο πλαίσιο της αρμοδιότητας για την προστασία και την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού, ο Συνήγορος του Πολίτη προώθησε συγκεκριμένες προτάσεις για τη βελτίωση:

- της διάταξης του άρθρου 52 του νόμου 4997/2022 για τη βελτίωση του θεσμού της πρώιμης παρέμβασης για τα παιδιά με αναπηρία, αναπτυξιακή καθυστέρηση, διαταραχή ή με αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης αυτών
- της διάταξης του προτεινόμενου άρθρου 59 του νόμου 4538/2018 για το ατομικό σχέδιο οικογενειακής αποκατάστασης για τα παιδιά εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος καθώς και την επαγγελματική αναδοχή με σκοπό την προώθηση

52. Βλ. σε § 24 του Γενικού Σχολίου της Επιτροπής της Σύμβασης για την Ισότητα και τη Μη-Διάκριση, διαθέσιμη στα αγγλικά στην ιστοσελίδα: https://digitallibrary.un.org/record/1626976/files/CRPD_C_GC_6-EN.pdf.

53. Βλ. ΑΠ 1076/1985, Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου 1986, σελ. 475, ΑΠ 2078/1986, Νομικό Βήμα 1987, σελ. 1236.

και την υλοποίηση της αναδοχής για όλα τα παιδιά, ιδίως, αυτά με αναπηρίες προκειμένου να αποφευχθεί η ιδρυματοποίηση από μικρή ηλικία εφόρου ζωής

■ σε σχέδιο υπουργικής απόφασης για τις «Προϋποθέσεις Ίδρυσης και Λειτουργίας Μονάδων Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας (ΜοΠΠ) από Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα» στις οποίες κατεξοχήν διαβιώνουν παιδιά με αναπηρίες.

2.10. ΠΟΡΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΣΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ Η/ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Η Αρχή διερεύνησε αναφορές σε σχέση με την μη εφαρμογή των εκ του νόμου (ν. 3699/2008) ειδικών μέτρων υποστήριξης μαθητών/τριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ε.ε.α.) για την ένταξή τους στη γενική εκπαίδευση. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε μη υλοποίηση ή μερική και ανεπαρκής υλοποίηση εγκεκριμένων αιτημάτων παράλληλης στήριξης, ή εξειδικευμένης υποστήριξης μαθητών/τριών με αναπηρία ή με σοβαρά προβλήματα υγείας από Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό ή Σχολικό Νοσηλεύτη, και η αναστολή ή καθυστέρηση λειτουργίας Τμημάτων Ένταξης, από την έναρξη του σχολικού έτους, λόγω μη στελέχωσης. Η Αρχή ζήτησε έγγραφη ενημέρωση και στοιχεία από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και απέστειλε ερωτηματολόγια σε όλες τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας, ζητώντας αριθμητικά στοιχεία για τα προαναφερθέντα θέματα για το σχολικό έτος 2021-22. Ολοκληρώνοντας τη διερεύνηση απέστειλε πόρισμα προς την Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, επισημαίνοντας τα προβλήματα που υπονομεύουν σημαντικά την εκπαιδευτική συμπερίληψη, καθώς και την κοινωνική ένταξη και συμμετοχή των παιδιών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο, σε ισότιμη βάση με τους συνομηλικούς τους. Περαιτέρω, ζήτησε από το Υπουργείο να μεριμνήσει για την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας με την διασφάλιση των αναγκαίων πιστώσεων για την πλήρη υλοποίηση των προβλεπόμενων στο άρθρο 6 του ν.3699/2008 μέτρων υποστήριξης της φοίτησης μαθητών/τριών με αναπηρία/ε.ε.α. σε γενικά σχολεία - κατ' αντιστοιχία με τη μέριμνα που λαμβάνεται για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των λοιπών μαθητών/τριών - την θέσπιση ειδικών μέτρων για την αντιμετώπιση της έλλειψης σχολικών νοσηλευτών, καθώς και ενός θεσμικού πλαισίου για την παροχή πρώτων βοηθειών σε μαθητές/τριες που φοιτούν σε σχολικές μονάδες στις οποίες δεν υπάρχει σχολικός νοσηλεύτης. Δεν έχει υπάρξει ανταπόκριση έως σήμερα.

2.11. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η Αρχή, σε συνέχεια αναφορών, διερεύνησε και διαμεσολάβησε μεταξύ άλλων σε υποθέσεις σε σχέση με :

- εγκατάλειψη αλλοδαπού νηπίου με αναπηρία σε παιδιατρικό νοσοκομείο
- αναθεώρηση τυπικών σφαλμάτων σε γνωματεύσεις των ΚΕΠΑ σε σχέση με την πιστοποίηση αναπηρίας ανηλίκων και σε σχέση με ποσοστό αναπηρίας σε παιδί με ακρωτηριασμό κάτω άκρου
- μη λειτουργία ιδρυθείσας Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) Αθηνών
- έκδοση βεβαιώσεων από νοσοκομεία και επίλυση γραφειοκρατικών εμποδίων σε σχέση με νοσηλευθέντα παιδιά
- μη ανταπόκριση ΕΟΠΥΥ για δαπάνες που αφορούν σε ειδικές θεραπείες παιδιών με αναπηρίες
- φροντίδα νηπίων με αναπηρίες και παροχή εξειδικευμένου προσωπικού σε δημοτικούς παιδικούς σταθμούς.

3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως το Πλαίσιο για την προαγωγή της εφαρμογής της Σύμβασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, έχει ως αποστολή την παρακολούθηση, προαγωγή και προστασία της εφαρμογής της Σύμβασης και των δημοσίων πολιτικών για την αναπηρία. Μεταξύ άλλων, εκφράζει γνώμη για τη συμβατότητα των δημοσίων πολιτικών που προωθούνται σε κεντρικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο και στην Ετήσια Έκθεση που υποβάλλει περιλαμβάνει την αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών, της εφαρμογής της κείμενης νομοθεσίας καθώς και προτεινόμενα μέτρα αντιμετώπισης ελλείψεων και αναγκών που διαπιστώθηκαν⁵⁴.

Είναι γεγονός ότι **η διάσταση της αναπηρίας έχει αρχίσει και εντάσσεται σε αρκετά κείμενα υιοθέτησης πολιτικών εκ μέρους της Κυβέρνησης** (π.χ. σχέδια δράσης, κείμενα εθνικών στρατηγικών). Το σύνολο των εν λόγω πολιτικών, ή τουλάχιστον ο βασικός κορμός αυτών, έχει περιληφθεί από την πολιτεία συγκεντρωτικά στο από 2020 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα των ΑμεΑ⁵⁵. Σύμφωνα με τα οριζόμενα σε αυτό, «τα αποτελέσματα της παρακολούθησης και αξιολόγησης θα διατίθενται σε τυποποιημένη και προσβάσιμη μορφή ετησίως στη δημοσιότητα». Σε εφαρμογή αυτής της πρόβλεψης, η Ετήσια Έκθε-

54. Άρθρο 72 του ν. 4488/2017.

55. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.amea.gov.gr/action>.

Μία πρώτη αναφορά και αξιολόγηση του Ε.Σ.Δ. έγινε στην Ειδική Έκθεση του Συνηγούρου για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες έτους 2020, σελ. 89 επ..

ση υλοποίησης του Ε.Σ.Δ. για το έτος 2021 κατατέθηκε στις 25 Νοεμβρίου 2021 από τον τότε Υπουργό Επικρατείας στη Βουλή και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα amea.gov.gr⁵⁶.

Στην Έκθεση αυτή αναλύονταν οι δράσεις που υιοθετήθηκαν, το 2021, για κάθε έναν από τους έξι πυλώνες του Εθνικού Σχεδίου Δράσης (δηλαδή: το κράτος στην υπηρεσία των ατόμων με αναπηρία, προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, προσβασιμότητα, συμμετοχή σε κάθε έκφανση της ζωής, αφύπνιση της κοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης και συνέργειες και ανάπτυξη). Ωστόσο, η Ετήσια Έκθεση υλοποίησης του Ε.Σ.Δ. για το έτος 2022 δεν είχε κατατεθεί και δημοσιευθεί έως την ημερομηνία σύνταξης της παρούσας Έκθεσης και άρα δεν είναι γνωστή η πορεία υλοποίησης των σχετικών δράσεων μετά το 2021. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναμένει με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την έκδοση και της Έκθεσης αυτής προκειμένου να καταστούν γνωστά τα αποτελέσματα και το στάδιο υλοποίησης των σχετικών δράσεων που έχουν περιληφθεί στο Ε.Σ.Δ.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και με την ανωτέρω ειδική αρμοδιότητά του, ο Συνήγορος του Πολίτη, στο τμήμα αυτό της Έκθεσης, έχει επιλέξει ορισμένες θεματικές σχετικές με τις πολιτικές που έχουν εξαγγελθεί από την πολιτεία σε επίσημα κείμενα/εργαλεία αυτής (π.χ. σχέδια δράσης, στρατηγικές, χρηματοδοτικά εργαλεία) αναφορικά με την διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία και προβαίνει στην αξιολόγησή τους, τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και υλοποίησης.

3.1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΗΣ Δ.ΥΠ.Α. ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ – ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΜΕΑ⁵⁷

Η χρησιμότητα των Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία

Με τις Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης η Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (στο εξής ΔΥΠΑ) επιδιώκει, μέσα από συγκεκριμένες παρεμβάσεις, να ενισχύσει τις ευκαιρίες απασχόλησης για εκείνους που αναζητούν εργασία, στους

56. Διαθέσιμη σε <https://www.amea.gov.gr/action-report>. Πρόκειται για την τελευταία μέχρι σήμερα έκθεση υλοποίησης του ΕΣΔ.

57. Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας *Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας - Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας (minsca.gov.gr)*.

οποίους συμπεριλαμβάνονται τα άτομα με αναπηρία. Στα προγράμματα αυτά, οι επιχειρήσεις καλούνται να αξιοποιήσουν τα κίνητρα και να υποβάλουν αιτήσεις. Επιδoteίται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η πρόσληψη ανέργων, στηρίζοντας έτσι έμπρακτα τις επιχειρήσεις. Τα προγράμματα απευθύνονται κατά βάση σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα που ασκούν τακτικά οικονομική δραστηριότητα.

Οι νέες θέσεις εργασίας αφορούν όλες τις Περιφέρειες της χώρας, είναι συγκεκριμένες και στοχεύουν σε πολλές διαφορετικές ομάδες ανέργων, ανάμεσα στις οποίες είναι και τα άτομα με αναπηρία. **Όμως, από τα διαθέσιμα στοιχεία δεν προκύπτει καμία αριθμητική δέσμευση για τις νέες θέσεις εργασίας που θα πρέπει να καλυφθούν από άτομα με αναπηρία.** Εκείνο που φαίνεται κρίσιμο είναι η κάλυψη των νέων θέσεων εργασίας από **«δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες»⁵⁸. Τα σχετικά στοιχεία προέρχονται από το Μητρώο Ανέργων της Δ.ΥΠ.Α.: Στο Μητρώο αυτό, για το έτος 2020 ήταν εγγεγραμμένα περισσότερα από 26 χιλιάδες άτομα με αναπηρία και ενώ το 84% των ατόμων αυτών χαρακτηρίζονταν ως μακροχρόνια άνεργοι με μέσο χρονικό διάστημα ανεργίας και παραμονής στο Μητρώο τα 5,5 έτη, μόλις το 2,3% είχαν συμμετάσχει σε δράσεις επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με στόχο την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Αυτό το ιδιαίτερα μικρό ποσοστό εφαρμογής των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στα εγγεγραμμένα άτομα με αναπηρία καταδεικνύει την απόσταση που πρέπει να διανυθεί. Προκειμένου να αναστραφεί η κατάσταση αυτή απαιτούνται συστηματικές προσπάθειες και ειδική στόχευση μέτρων και παρεμβάσεων στα άτομα με αναπηρία και τις ανάγκες τους.**

Τα εισαγόμενα με την ΚΥΑ με αρ. 90097/2022 (ΦΕΚ Β' 5106) προγράμματα επιδότησης της εργασίας

Σύμφωνα με την ΚΥΑ με αριθμό 90097/2022 (ΦΕΚ Β' 5106) των Υπουργών Οικονομικών, Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, καταρτίστηκε ένα πρόγραμμα επιδότησης της εργασίας συνολικά για δέκα χιλ-

58. Στο τέλος του 2022 ανακοινώθηκαν συνολικά έξι (6) νέα προγράμματα για την ενίσχυση της απασχόλησης με εξήντα οκτώ χιλιάδες (68.000) νέες θέσεις εργασίας. Η χρηματοδότηση προέρχεται από πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, με ύψος τετρακόσια ενενήντα εκατομμύρια (490.000.000) ευρώ. Οι περίπου εξήντα οκτώ χιλιάδες (68.000) ωφελούμενοι των προγραμμάτων είναι άνεργοι, με ιδιαίτερη έμφαση σε μακροχρόνια ανέργους, σε νέους, σε γυναίκες, σε άτομα με αναπηρία και άλλες ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, αλλά και σε ανέργους σε περιοχές υψηλής ανεργίας.

λιάδες **(10.000) ανέργους** που αντιμετωπίζουν σημαντικά **εμπόδια στην ένταξη ή επανένταξή τους στην αγορά εργασίας**, με συνολικό προϋπολογισμό 112 εκατ. ευρώ.

Από αυτούς οι **3.000 θέσεις** αφορούν ανέργους που ανήκουν σε ειδικές και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (**π.χ. άτομα με αναπηρία**, απεξαρτημένοι, θύματα έμφυλης βίας ή εμπορίας ανθρώπων κ.ά.) με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου. Το πρόγραμμα χρηματοδοτεί έως και το **75% του μισθού και των εισφορών για 24 μήνες** με υποχρέωση διατήρησης της θέσης **για 8 μήνες**. Η μέγιστη επιχορήγηση ανέρχεται σε 16.800 ευρώ ανά θέση εργασίας. Ως ποσό επιχορήγησης ορίζεται το 75% του μηνιαίου μισθολογικού κόστους του ωφελούμενου με ανώτατο όριο τα 700 ευρώ μηνιαίως, για την πρόσληψη ωφελούμενων Ατόμων με Αναπηρία⁵⁹.

Οι υπόλοιπες 7.000 θέσεις αφορούν ανέργους που αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια ως προς την ένταξη ή επανένταξή τους στην αγορά εργασίας (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, μητέρες που επιστρέφουν στην αγορά εργασίας μετά την ανατροφή των παιδιών τους, οι μακροχρόνια άνεργοι, άνεργοι άνω των 55 ετών, άνεργοι χωρίς υποχρεωτική εκπαίδευση, Ρομά κ.ά.). Το πρόγραμμα θα χρηματοδοτεί έως και το 75% του μισθού και των εισφορών για 12 μήνες με υποχρέωση διατήρησης της θέσης για 4 μήνες. Η μέγιστη επιχορήγηση ανέρχεται σε 8.400 ευρώ ανά θέση εργασίας.

Το πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 3.000 ανέργων που ανήκουν σε δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες (συμπ. ΑμεΑ)

Όπως προαναφέρθηκε, με την ΚΥΑ με αριθμό 90097/2022 (ΦΕΚ Β' 5106) ορίστηκε πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 3.000 ανέργων που ανήκουν σε δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες (συμπ. ΑμεΑ). Ωφελούμενοι του προγράμματος είναι άτομα εγγεγραμμένα στο μητρώο ανέργων των Υπηρεσιών της Δ.ΥΠ.Α. τα οποία ανήκουν σε μία από τις

59. Για την πρόσληψη ωφελούμενων Απεξαρτημένων Ατόμων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο, γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας, θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, διεμφυλικών προσώπων, θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και ενηλίκων ατόμων που συνεχίζουν να διαμένουν μετά την ενηλικίωσή τους σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας και είναι εγγεγραμμένα στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων του Ε.Κ.Κ.Α. ως ποσό επιχορήγησης ορίζεται το 50% του μηνιαίου μισθολογικού κόστους του ωφελούμενου με ανώτατο όριο τα 700 ευρώ μηνιαίως.

ακόλουθες κατηγορίες: **Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ) όπως ορίζονται στο σημείο 3 του άρθρου 2 του ΓΚΑΚ⁶⁰**, Απεξαρτημένα Άτομα από εξαρτησιογόνες ουσίες τα οποία ολοκλήρωσαν προγράμματα απεξάρτησης, Αποφυλακισμένα Άτομα, Νεαρά Παραβατικά Άτομα ή Νεαρά Άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο, γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής ή έμφυλης βίας, διεμφυλικά πρόσωπα, θύματα της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και ενήλικα άτομα που συνεχίζουν να διαμένουν μετά την ενηλικίωσή τους σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας και είναι εγγεγραμμένα στο Εθνικό Μητρώο Ανηλίκων του Ε.Κ.Κ.Α.

Η έναρξη του έργου ορίστηκε για το 1ο τρίμηνο 2022 και η ολοκλήρωσή του για το 4ο τρίμηνο 2024. Για την παρακολούθηση του προγράμματος της δράσης χρησιμοποιείται ο υπ' αριθμόν (11) δείκτης αποτελέσματος «Αριθμός ατόμων που εργάζονται ή συμμετέχουν σε δραστηριότητες αναζήτησης εργασίας»⁶¹, όπως αυτός προσδιορίζεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2021/2106 της Επιτροπής της 28ης Σεπτεμβρίου 2021 (ΟJ ΕΕ L 429/83 της 1/12/2021).

Ειδικά για την απασχόληση ατόμων με αναπηρία, δικαιούχοι είναι πέρα από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού. Ωστόσο, δεν υποχρεούνται να διατηρήσουν τις

60. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 651/2014 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 17ης Ιουνίου 2014 για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης - Άρθρο 2 σημείο 3:
 3) «εργαζόμενος με αναπηρία»: κάθε άτομο:
 α) που έχει αναγνωριστεί ως εργαζόμενος με αναπηρία βάσει της εθνικής νομοθεσίας· ή
 β) με μακροχρόνιες σωματικές, νοητικές, πνευματικές ή αισθητηριακές βλάβες, οι οποίες σε συνδυασμό με διάφορα εμπόδια μπορούν να δυσχεράνουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή του στο εργασιακό περιβάλλον σε ισότιμη βάση με τους άλλους εργαζομένους.
61. ΚΑΤ' ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΣΗ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2021/2106 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 28ης Σεπτεμβρίου 2021 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας με τον καθορισμό των κοινών δεικτών και των λεπτομερών στοιχείων του πίνακα αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα.
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Κατάλογος κοινών δεικτών
 Δείκτης 11: Άνεργοι ή οικονομικά μη ενεργοί που έχουν λάβει στήριξη από μέτρα στο πλαίσιο του RRF (Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility - RRF) και οι οποίοι εργάζονται, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολουμένων, ή ήταν μη ενεργοί όταν έλαβαν την εν λόγω στήριξη και οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν πρόσφατα σε αναζήτηση εργασίας, αμέσως μετά τη λήψη της εν λόγω στήριξης.

θέσεις εργασίας.

Στις ιδιωτικές επιχειρήσεις περιλαμβάνονται ως δικαιούχοι της επιδότησης **και οι φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας**.

Οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις υποβάλουν ηλεκτρονικά την αίτησή τους στην ιστοσελίδα της ΔΥΠΑ.

Παρατηρήσεις - Συστάσεις Συνηγόρου

α. Τα συγκεκριμένα προγράμματα παρακινούν τους εργοδότες να δημιουργήσουν θέσεις απασχόλησης και να προσλάβουν ανέργους από «*δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες*» και ανέργους με εμπόδια για την (επαν)ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, **λόγω της πολυπλοκότητας των διαδικασιών** και των απαιτήσεων που αυτές δημιουργούν μέσα από την Δημόσια Πρόσκληση ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα μπορεί να αξιοποιήσει τα προγράμματα αυτά⁶². Στην πλατφόρμα βέβαια έχει δημιουργηθεί ένας αναλυτικός οδηγός, που συντάχθηκε από τη ΔΥΠΑ με σκοπό να καθοδηγήσει την ενδιαφερόμενη επιχείρηση και καθοδηγεί βήμα-βήμα τον χρήστη (την επιχείρηση) για την τελική υποβολή της αίτησης. Οι προηγούμενες εμπειρίες πολλών εργοδοτών στην καθυστέρηση αποπληρωμής των προγραμμάτων δημιουργεί αντιστάσεις για μελλοντική συνεργασία. Είναι γνωστό επίσης ότι **οι εργοδότες** που είχαν σχέση με την ΔΥΠΑ και με ειδικές ομάδες πληθυσμού μέσω των προγραμμάτων Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ) βρίσκονται μόνοι τους αντιμέτωποι με προβλήματα που εμφανίζουν τα άτομα από «*δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες*» κατά την διάρκεια της απασχόλησης τους και **χρειάζονται ειδική υποστήριξη από ειδικούς επαγγελματίες την οποία δεν**

62. Η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολύ μεγάλου αριθμού πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, που αποτελούν περίπου το 99,9% των επιχειρήσεων (αριθμητικά 718.558 επιχειρήσεις, στοιχεία 2020). Πιο συγκεκριμένα, το 94,6% του συνόλου των Ελληνικών επιχειρήσεων χαρακτηρίζονται ως πολύ μικρές, και απασχολούν λιγότερα από δέκα (10) άτομα. Στο σύνολό τους, οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δημιουργούν το 83% της απασχόλησης, αντί μέσου όρου Ε.Ε.-27 στο 65,2%. Ευρύτερα, το επιχειρηματικό υπόδειγμα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από αυξημένη παρουσία των πολύ μικρών και μικρών και ατομικών των επιχειρήσεων, οι οποίες εν γένει χαρακτηρίζονται από χαμηλή παραγωγικότητα και προστιθέμενη αξία. Μεταξύ των αιτιών της χαμηλής παραγωγικότητας είναι η χαμηλή δυνατότητα που έχουν οι επιχειρήσεις αυτές για παραγωγικές επενδύσεις (π.χ., επενδύσεις επέκτασης της παραγωγικής δυνατότητας, εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας, εισαγωγής νέων τεχνολογιών και καινοτομιών κ.α.) και η έλλειψη των κατάλληλων δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού τους.

έχουν και ως εκ τούτου καλούνται οι ίδιοι να αντιμετωπίσουν καταστάσεις, για την αντιμετώπιση των οποίων δεν έχουν την απαιτούμενη κατάρτιση.

Όπως αναφέρει το Πόρισμα Ομάδας Εργασίας για Θέματα Ατόμων με Αναπηρία της ΔΥΠΑ⁶³, είναι γεγονός ότι τα άτομα με αναπηρία αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια, όπως αρνητικές αντιλήψεις και στάσεις από το περιβάλλον τους καθώς και υποτίμηση/μη ρεαλιστική αποτίμηση των πραγματικών δυνατοτήτων τους. Για το λόγο αυτό, μεγάλος αριθμός των ατόμων με αναπηρία οδηγείται τις περισσότερες φορές σε μη ρεαλιστικές θεωρήσεις και αποφάσεις για τη ζωή τους. Σκοπός της συμβουλευτικής διαδικασίας είναι να βοηθήσει το άτομο με αναπηρία να αποκτήσει ή να εξελίξει τις δεξιότητές του, ώστε να ενταχθεί ομαλά στην αγορά εργασίας. Πρωταρχικός κανόνας για τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων από ένα άτομο με αναπηρία είναι να μάθει να σκέπτεται και να ενεργεί με τρόπο ορθολογικό, απαλλαγμένο από αρνητική εκτίμηση των δυνατοτήτων του.

Από το Δεκέμβριο του 2020 έχει ξεκινήσει η νέα υπηρεσία «ψηφιακών ραντεβού» μέσω της πλατφόρμας προγραμματισμού και υλοποίησης ραντεβού «myOAEDlive», που ανέπτυξε η Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων με απόφαση των αρμοδίων Υπουργών Επικρατείας, Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Άνεργοι και επιχειρήσεις μπορούν να προγραμματίζουν ραντεβού σε συγκεκριμένη μέρα και ώρα για υπηρεσίες συμβουλευτικής από τους εξειδικευμένους εργασιακούς συμβούλους ανέργων και εργοδοτών αντίστοιχα μέσω τηλεδιάσκεψης (βιντεοκλήσης), αποφεύγοντας την προσέλευση στα Γραφεία Εργασίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων ή στα ΚΠΑ2 του Οργανισμού. Επίσης, παρέχεται η δυνατότητα συνδρομής διερμηνέα ελληνικής νοηματικής γλώσσας. **Ωστόσο, το σύνολο των εργασιακών συμβούλων δεν είναι καταρτισμένοι σε ζητήματα αναπηρίας, ενώ στα εργαλεία που χρησιμοποιούν δεν περιλαμβάνεται η διάσταση της αναπηρίας. Επιπρόσθετα, πολλές φορές αυτοί εκτελούν διοικητικές εργασίες λόγω έλλειψης προσωπικού, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ασκήσουν αποτελεσματικά το έργο τους.**

Η επιδότηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας αποτελεί μια αναγκαία πολιτική, ώστε να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία – και γενικότερα πρόσβαση στην αγορά εργασίας – άτομα και ομάδες που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν σε περιόδους κρίσης. Η εν λόγω επιδότηση λειτουργεί, επίσης, ως προσωρινό μέτρο για τη στήριξη της απασχόλησης. Οι προκλήσεις για την υφιστάμενη **οργανωτική και επιχειρησιακή επάρκεια της ΔΥΠΑ για την παροχή εξατομι-**

63. Πόρισμα Ομάδας Εργασίας για Θέματα Ατόμων με Αναπηρία της ΔΥΠΑ-Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού- Μάρτιος 2021.

κευμένων υπηρεσιών συμβουλευτικής προς τους αναζητούντες εργασία, και προς τις επιχειρήσεις, επιτάσσει σημαντική ενίσχυση. Χωρίς την απαιτούμενη οικονομική στήριξη της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης και την αύξηση του δυναμικού της, προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις, δεν θα είναι εύκολη η οποιαδήποτε αλλαγή προς αυτή την κατεύθυνση.

Εκείνο το οποίο αποτελεί ζητούμενο είναι **η υλοποίηση προγραμμάτων όχι με ένα συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, αλλά για ένα εύρος διαρκώς διαθέσιμων παρεμβάσεων- προγραμμάτων** στις οποίες θα κατευθύνονται οι άνεργοι και αναζητούντες εργασία από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης με βάση τις ανάγκες τους. Αυτό δεν φαίνεται να μπορεί να επιτευχθεί με προγράμματα περιορισμένης διάρκειας και θέσεων, μόλις 3.000 θέσεων ορισμένου χρόνου σε διάρκεια τριών χρόνων, από τις οποίες μάλιστα δε θα διατεθεί το σύνολο σε άτομα με αναπηρία αλλά γενικότερα σε «**δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες**» στις οποίες, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ανήκουν ετερόκλητες και πολυάριθμες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.

Η ενίσχυση της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τους ανέργους με έμφαση στην εξατομικευμένη προσέγγιση, ώστε οι άνεργοι προερχόμενοι από «**δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες**» να παραπέμπονται σε συγκεκριμένα προγράμματα και δράσεις αλλά και η ενίσχυση παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε συγκεκριμένες επιλεγμένες επιχειρήσεις που έχουν αξιολογηθεί από την ΔΥΠΑ, θα βελτιώνει της προοπτικές ένταξης στην αγορά εργασίας για τα άτομα με αναπηρία.

Η ανάπτυξη στρατηγικών συνεργασίας της ΔΥΠΑ με τις επιχειρήσεις και τους εργοδότες για τις «**δύσκολα εξυπηρετήσιμες πληθυσμιακές ομάδες**» οι οποίες δε θα περιορίζονται μόνο στις επιχορηγήσεις θα πρέπει να απασχολήσουν στα επόμενα στάδια, προκειμένου να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα για τη διασφάλιση της ένταξης των ατόμων με αναπηρία, και ιδιαίτερα των γυναικών με αναπηρία, στην ανοικτή αγορά εργασίας με σκοπό την επίτευξη του στόχου 8.5 της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Ο ρόλος της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης ήταν μικρότερος στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. ή του Ο.Ο.Σ.Α. Αποτέλεσμα αυτού ήταν **η ΔΥΠΑ να λειτουργεί υπό περιορισμούς στη στελέχωση, τις υποδομές και τις δυνατότητές της**, ώστε να υποστηρίξει σημαντικό αριθμό εγγεγραμμένων ανέργων με σημαντικά διαφορετικές ανάγκες. **Η υποστελέχωση** της Υπηρεσίας Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων της ΔΥΠΑ, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη σοβαρή δυσκολία στην άσκηση του έργου της, οδηγεί στην έλλειψη επαρκών μέτρων για τη διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία και την παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης στους εργασι- ακούς χώρους.

Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, τα τελευταία χρόνια, **οι Ελληνικές επιχειρήσεις βρίσκονται στις χαμηλότερες θέσεις σε σχέση με τον μέσο όρο σε επίπεδο Ε.Ε.-27 αναφορικά με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας**, όπως αντικατοπτρίζεται στον δείκτη μέτρησης προσφερόμενων θέσεων εργασίας (Job Vacancy Rate - JVR). Ο συγκεκριμένος δείκτης παρέχει πληροφορίες για το επίπεδο και τα δομικά χαρακτηριστικά της ζήτησης εργασίας και μετράει τον αριθμό των νέων θέσεων εργασίας, αυτών που είναι κενές ή που πρόκειται να μείνουν κενές, για τις οποίες οι εργοδότες λαμβάνουν άμεσα μέτρα, προκειμένου τις καλύψουν είτε άμεσα, είτε μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα⁶⁴.

Είναι επομένως σημαντικό να αναζητηθούν και άλλοι φορείς οι οποίοι θα ήταν δυνατόν να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας για τα άτομα με αναπηρία, όπως οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης.

β. Ένα ειδικότερο πρόβλημα που αφορά μία μεγάλη κατηγορία ΑμεΑ ανέκυψε καθώς, σύμφωνα με την τροποποίηση Πρόσκλησης-Προκήρυξης Νο 15/2022 προς Ιδιωτικές Επιχειρήσεις, Εργοδότες του Ιδιωτικού Τομέα και Αναπτυξιακές Εταιρίες ΟΤΑ Α' και Β' Βαθμού για την απασχόληση ατόμων με αναπηρία (Αρ.Πρωτ.: 328563 – 20/03/2023), τα άτομα με αναπηρία οφείλουν να διαθέτουν Γνωμάτευση Αναπηρίας από Υγειονομική Επιτροπή ΚΕ.Π.Α σε ισχύ, με την οποία να πιστοποιείται ποσοστό αναπηρίας 50% και άνω⁶⁵. Τα Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ) πρέπει να είναι εγγεγραμμένα στο μητρώο ανέργων των Υπηρεσιών της Δ.ΥΠ.Α τουλάχιστον κατά την ημερομηνία υπόδειξής τους. (βλέπε: ΔΥΠΑ Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων απασχόλησης ανέργων 3000 (ειδικών ομάδων) & 7000 (με εμπόδια ένταξης-επανένταξης)).

64. Job vacancy statistics (jvs) (europa.eu)

Job vacancy statistics (jvs)

National Reference Metadata in ESS Standard for Quality Reports Structure (ESQRS)

Compiling agency: Hellenic Statistical Authority (ELSTAT)

Job vacancy statistics - Statistics Explained (europa.eu)

Database - Labour market - Eurostat (europa.eu).

65. Δεν γίνονται δεκτές γνωματεύσεις ΚΕ.Π.Α που αναγράφουν ανικανότητα για κάθε βιοποριστική εργασία. Εξαιρούνται και δύνανται να ενταχθούν επιχειρήσεις για την απασχόληση Ατόμων με Αναπηρία που πάσχουν από ψυχική πάθηση ή νοητική υστέρηση ή συμπαθολογία ψυχικής πάθησης και νοητικής υστέρησης, με ποσοστό 50% και άνω, ακόμα και στην περίπτωση που στην γνωμάτευση ΚΕ.Π.Α. αναφέρεται ανικανότητα για κάθε βιοποριστική εργασία, με την προϋπόθεση να προσκομίσουν γνωμάτευση μονάδας ψυχικής υγείας, η οποία θα ισχύει για τρία (3) έτη, του αντίστοιχου Τομέα Ψυχικής Υγείας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο ν. 2716/1999 (Α' 96). Στη γνωμάτευση πρέπει να αναφέρεται ότι η ανάληψη μισθωτής απασχόλησης ενδείκνυται για λόγους ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης.

Ωστόσο, τα άτομα με αναπηρία που προσκομίζουν γνωματεύσεις αναπηρίας άλλων φορέων -π.χ. της ΑΣΥΕ (Ανώτατη Στρατιωτική Υγειονομική Επιτροπή)- δεν μπορούν να εγγραφούν στο μητρώο ανέργων του Οργανισμού και ως εκ τούτου δεν μπορούν να ωφεληθούν από τα προγράμματα απασχόλησης που υλοποιούνται είτε με εθνικούς είτε με συγχρηματοδοτούμενους πόρους. Αυτό το ζήτημα δεν έχει επιλυθεί⁶⁶.

3.2. ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΔΡΑΣΗΣ

Με βάση την αρχή της ουσιαστικής ισότητας που διατρέχει τη ΣΔΑμεΑ συνολικά, η διασφάλιση του δικαιώματος στην εργασία για τα άτομα με αναπηρίες, σε ίση βάση με τους άλλους, εξειδικεύεται σε επιμέρους στόχους που αναφέρονται ενδεικτικά στις περ. α'- κ' του άρθρου 27 παρ. 1 της Σύμβασης και που κινούνται σε τρεις άξονες: i) απαγόρευση των διακρίσεων, ii) εύλογες προσαρμογές και iii) θετική δράση. Η θετική δράση συνδέεται με το ιδεώδες της ουσιαστικής ισότητας και με τη διαπίστωση ότι η τυπική ισότητα, ως αποχή από τις διακρίσεις, δεν αρκεί από μόνη της να άρει τη μειονεκτικότητα που βιώνουν τα άτομα με αναπηρία ως αποτέλεσμα των συστημικών διακρίσεων.

Στον τομέα της απασχόλησης -με κριτήριο τις αναφορές που υποβάλλονται στον Συνήγορο- η ειδική προσόστωση υπέρ των ατόμων με αναπηρίες στις προσλήψεις στον δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα είναι, εδώ και δεκαετίες, το μέτρο θετικής δράσης που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον της συγκεκριμένης ομάδας, ακολουθούμενο από την παροχή κινήτρων σε εργοδότες του ιδιωτικού τομέα για πρόσληψη ατόμων με αναπηρία.

Πέραν τούτων όμως, η ενίσχυση και υποστήριξη της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στην εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων, ήτοι των συμβάσεων που συνάπτει το κράτος με ιδιώτες επιχειρηματίες για την αγορά/μίσθωση αγαθών, υπηρεσιών και έργων από αυτούς, αποτελεί επίσης ένα ενδεχόμενο και ισχυρό μέτρο θετικής δράσης στο πλαίσιο της διασφάλισης του δικαιώματος στην εργασία για τα άτομα με αναπηρία. Η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων μπορεί να είναι είτε ως μέλη κοινωνικών επιχειρήσεων-αναδόχων, είτε ως ωφελούμενοι αυτών, είτε ως εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις-αναδόχους/υπεργολάβους, είτε ακόμη και ως μεμονωμένοι ανάδοχοι/υπεργολάβοι τα ίδια. Συμβάσεις που παρουσιάζουν τέτοια συμμετοχή

66. Βλ. παρούσα Έκθεση, σελ. 24-25

ατόμων με αναπηρία εντάσσονται κατά κανόνα στη γενικότερη έννοια των κοινωνικά υπεύθυνων δημοσίων συμβάσεων (ΚΥΔΣ).

Ταυτόχρονα η ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζει ως φορείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Κ.ΑΛ.Ο.) κοινωνικές επιχειρήσεις μεταξύ των οποίων και εκείνες που απασχολούν, έχουν μέλη ή δρουν υπέρ ευάλωτων ατόμων όπως τα άτομα με αναπηρίες και ειδικότερα οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης (Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης) του ν. 4430/2016 και οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης του άρθρου 12 του ν. 2716/1999 (Κοι.Σ.Π.Ε.).

Ο συνδυασμός των παραπάνω παραμέτρων έχει δώσει υλικό για την ένταξη ειδικότερων πολιτικών σε διάφορα σχέδια δράσης της ελληνικής πολιτείας υπέρ της προαγωγής του δικαιώματος στην εργασία των ατόμων με αναπηρία.

A. Το 2020 Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα δικαιώματα των ΑμεΑ:

Σε σχέση με τα παραπάνω, στο Ε.Σ.Δ., στον στόχο 14 «Εργασία και Απασχόληση για όλους» του Πυλώνα II «Προστασία των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία», έχουν ενταχθεί **δράσεις δημιουργίας θέσεων απασχόλησης για τα ΑμεΑ μέσα από την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα**. Σε σχέση με αυτές, το ΕΣΔ θέτει ειδικότερα ως **στόχο την αύξηση κατά 20% των δημοσίων διαγωνισμών με αξιοποίηση συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς, ώστε να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας ατόμων από ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων και ΑμεΑ, καθώς και την αύξηση κατά 50% των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης**.

Από τις εν λόγω δράσεις, στην πρώτη Ετήσια Έκθεση Πορείας Υλοποίησης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (Νοέμβριος 2021) είχε αναφερθεί η υλοποίηση των εξής, μεταξύ άλλων, με επιτεύδον το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων:

Δημιουργήθηκαν θέσεις απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία μέσα από την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα.

i. Είναι σε εξέλιξη συνεργασία με το ΕΚΔΔΑ για την πραγματοποίηση του προγράμματος επιμόρφωσης στελεχών του δημόσιου και της αυτοδιοίκησης σχετικά με τις Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς

ii. Πραγματοποιήθηκαν ενημερωτικές συναντήσεις με φορείς της Αυτοδιοίκησης (Δήμος Νέας Σμύρνης, Δήμος Αθηναίων, Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας). Προγραμματίζονται νέες συναντήσεις σε συνεργασία με τα 11 Κέντρα Στήριξης Κ.ΑΛ.Ο

iii. Επίκειται η έκδοση εγκυκλίου για όλα τα ΝΠΔΔ σχετικά με την αξιοποίηση του θεσμικού πλαισίου για τις Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς.

Δεδομένης και της μη έκδοσης έκθεσης υλοποίησης για το Ε.Σ.Δ. από το 2021 μέχρι την ημερομηνία σύνταξης της παρούσας, δεν υπάρχουν επίσημα διαθέσιμα συγκεντρωτικά στοιχεία για την πορεία ή/και τα αποτελέσματα των παραπάνω δράσεων όπως για παράδειγμα αναφορικά με το ποσοστό των δημοσίων συμβάσεων που ανατίθενται με αξιοποίηση του θεσμικού πλαισίου για τις δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς σε σχέση και με τον στόχο αύξησης του 20% που έθεσε το ΕΣΔ, με το σχεδιαζόμενο πρόγραμμα επιμόρφωσης στελεχών του ΕΚΔΔΑ σχετικά με τις δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς και με την έκδοση εγκυκλίου για όλα τα ΝΠΔΔ σχετικά με την αξιοποίηση του θεσμικού πλαισίου για τις δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς.

B. Το Επικαιροποιημένο Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Μάρτιος 2023):

Πέραν του Ε.Σ.Δ., και στο πλαίσιο του ως άνω σχεδίου δράσης Κ.ΑΛ.Ο, που έχει εκπονήσει το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (Γενική Γραμματεία Ενίσχυσης της Απασχόλησης), μεταξύ των στρατηγικών στόχων για την ανάπτυξη χρηματοδοτικών εργαλείων έχει τεθεί η **ενίσχυση της συμμετοχής των οργανισμών Κ.ΑΛ.Ο. σε δημόσιους διαγωνισμούς** (στόχος 2.2), ενώ στο ίδιο σχέδιο σημειώνεται ο εντοπισμός εμποδίων στον τρόπο ανάθεσης έργων από τον δημόσιο τομέα σε οργανισμούς Κ.ΑΛ.Ο. με την πλειοψηφία αυτών να αδυνατεί να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις των διαδικασιών (κυρίως με εκείνες που αφορούν την κατάθεση εγγυητικών επιστολών) και με τις κατ' αποκλειστικότητα συμβάσεις και εν γένει τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις να μην αξιοποιούνται επαρκώς ως εργαλείο καίτοι παρέχονται από το νομοθετικό πλαίσιο ως δυνατότητες. Ομοίως δε και το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία (Δεκέμβριος 2021) περιλαμβάνει στα εργαλεία για την βιώσιμη ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας την βελτίωση των ορθών πρακτικών των κοινωνικά υπεύθυνων δημοσίων συμβάσεων. Ειδικότερα, στο προαναφερθέν ελληνικό σχέδιο δράσης Κ.ΑΛ.Ο., προβλέπεται, η υλοποίηση των **Δράσεων 6 και 7:**

Η **Δράση 6** αφορά την **αξιοποίηση των Κοινωνικά Υπεύθυνων Δημοσίων Συμβάσεων (ΚΥΔΣ) στην ανάπτυξη της Κ.ΑΛ.Ο.**, στοχεύει σε αποτελέσματα όπως ο αυξημένος αριθμός φορέων Κ.ΑΛ.Ο. που θα συμμετέχει σε ΚΥΔΣ και η ενίσχυση της ικανότητας των αναθετουσών αρχών στην υλοποίηση δημοσίων έργων μέσω ΚΥΔΣ, έχει χρονικό ορίζοντα από **01/2023 μέχρι 06/2024** και χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα «*Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027*».

Η εν λόγω δράση περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

1. την ενίσχυση της ΕΑΔΗΣΥ για: -τον εντοπισμό παραδειγμάτων αξιοποίησης ΚΥΔΣ σε άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ για την άντληση καλών πρακτικών και προτάσεων προσαρμογής/εφαρμογής τους στην Ελλάδα, -τη διερεύνηση του τρόπου εισαγωγής κοινωνικής ρήτηρας στην εκτέλεση των Γενικών Δημοσίων Συμβάσεων και τη διαμόρφωση ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου για τις Δημόσιες Συμβάσεις Κοινωνικής Αναφοράς, καθώς υφίσταται περιορισμένη δυνατότητα συμμετοχής στη βάση ικανοποίησης των οικονομικών όρων που τίθενται για τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο., -την ανάπτυξη πρότυπων τευχών για ειδικές κατηγορίες συμβάσεων,
2. την εκπόνηση Στρατηγικού Σχεδίου για την εφαρμογή των ΚΥΔΣ,
3. την ενίσχυση της ΕΑΔΗΣΥ για την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και την παροχή εκπαίδευσης στους Δημοσίους Αγοραστές (σχεδιασμό και την παροχή ταχύρρυθμων προγραμμάτων επιμόρφωσης των στελεχών του δημόσιου τομέα, παροχή ενημερωτικού υλικού (εντύπου και online) για την εφαρμογή τους) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του ΕΚΔΔΑ και την ΕΕΤΑΑ και
4. την προώθηση και διάχυση του Οδηγού «Buy Social» και των 71 καλών πρακτικών που προβάλλει για τις κοινωνικές συμβάσεις.

Ως **δείκτες** αποτελέσματος/εκροών για την Δράση 6 έχουν οριστεί:

- ο Πλήθος πρότυπων τευχών ΚΥΔΣ που θεσπίζονται
- το Πλήθος των υλοποιηθεισών επιμορφωτικών ενεργειών (καταρτίσεις, ενημερωτικό υλικό) για τα στελέχη του δημόσιου τομέα και
- το Πλήθος των ερωτήσεων/απαντήσεων που υποβάλλονται για τις δημόσιες συμβάσεις.

Η **Δράση 7** αφορά την **επιμόρφωση των οργανισμών Κ.ΑΛ.Ο. σχετικά με το πλαίσιο για τις δημόσιες συμβάσεις** και περιλαμβάνει την ανάπτυξη και υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος, ώστε να βελτιωθεί η ικανότητα των οργανισμών Κ.ΑΛ.Ο. να επωφεληθούν από τις δημόσιες συμβάσεις, λαμβάνοντας μέρος σε δημόσιους διαγωνισμούς με επιτυχία, στο πλαίσιο συνεργασίας της ΕΑΔΗΣΥ με τη Διεύθυνση Κ.ΑΛ.Ο. και το Μητρώο για τη «γνώση» του πεδίου και την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Η δράση έχει χρονικό ορίζοντα από **12/2023 μέχρι 11/2025** και χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027».

Τα αποτελέσματα που αναμένονται από την υλοποίηση της εν λόγω δράσης είναι ο αυξημένος αριθμός φορέων Κ.ΑΛ.Ο. που συμμετέχει σε ΚΥΔΣ και η αυ-

ξημένη γνώση και εμπειρία φορέων Κ.ΑΛ.Ο. σχετικά με τη συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς και την υλοποίηση δημόσιων έργων.

Ως **δείκτες** αποτελέσματος/εκροών για την Δράση 7 έχουν οριστεί:

- το Πλήθος των εκπαιδευόμενων φορέων Κ.ΑΛ.Ο., που συμμετέχουν / ολοκληρώνουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα
- το Πλήθος του ενημερωτικού/εκπαιδευτικού υλικού που παράγεται και διανέμεται σε φορείς Κ.ΑΛ.Ο
- το Πλήθος των ερωτήσεων/απαντήσεων που υποβάλλονται από φορείς Κ.ΑΛ.Ο. στις δημόσιες αρχές υπεύθυνες για τις δημόσιες συμβάσεις και
- το Πλήθος επισκέψεων στο Helpdesk.

Γ. Πέραν των ανωτέρω δύο κειμένων η προώθηση των κοινωνικά υπεύθυνων δημοσίων συμβάσεων έχει εντοπιστεί ως ειδικότερη ανάγκη και στόχος και σε δύο ακόμη επίσημα κείμενα της ελληνικής πολιτείας:

- στο πλαίσιο και της νέας **Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας (Ιούλιος 2022)**⁶⁷ που έχει εκπονήσει το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας (χωρίς ωστόσο αναφορά σε συγκεκριμένες δράσεις ή/και δείκτες) και

- στο **σχέδιο δράσης για την Εθνική Στρατηγική για τις Δημόσιες Συμβάσεις περιόδου 2021 – 2025** (ΚΥΑ 58305/2021 ΦΕΚ Β'/2182/25-5-2021), στου οποίου τους βασικούς άξονες και στόχους έχουν ενταχθεί οι δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς (Πυλώνας Γ.7 δράσεις 58-61). Σε αυτό μάλιστα δίδεται ως χρονοδιάγραμμα για την εκπόνηση σχεδίου δράσης και την δημιουργία μηχανισμού για την υποστήριξη των συμβάσεων αυτών ο Ιούνιος του 2023. Στο ίδιο σχέδιο είχε οριστεί ότι μέχρι τον Ιούνιο του 2022 θα είχε εκδοθεί π.δ. με πρόταση του Υπ. Εργασίας για την υποστήριξη σύναψης συμβάσεων με Κοιν.Σ.Επ. και Κοι.Σ.Π.Ε., το οποίο, ωστόσο, μέχρι τη σύνταξη της παρούσας, δεν είχε εκδοθεί.

Παρατηρήσεις – Συστάσεις Συνηγόρου

67. Διαθέσιμη σε <https://ypergasias.gov.gr/koinoniki-allilengyi/ethniki-stratigiki-gia-tin-koinoniki-entaxi-kai-meiosi-tis-ftocheias/>. Βλ. ειδικά κεφ. 5.2.

Ο Συνήγορος του Πολίτη αναγνωρίζει την άκρως θετική διάσταση στην υιοθέτηση πολιτικών για την διασφάλιση του δικαιώματος στην εργασία ατόμων με αναπηρίες μέσα από την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και με την υποστήριξη και των συμβάσεων που συνάπτει το ίδιο το κράτος με επιχειρήσεις. Επισημαίνει δε ότι το κράτος, με την υιοθέτηση σχετικών πρακτικών στις συμβάσεις που συνάπτει με τις επιχειρήσεις-αναδόχους του, μπορεί να αποτελέσει μακροπρόθεσμα παράδειγμα για τον ιδιωτικό τομέα και την ιδιωτική αγορά στηρίζοντας κοινωνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ένταξη ατόμων με αναπηρίες. Προτιμώντας τέτοιες επιχειρήσεις εξάλλου, μπορεί να μειώσει τα εμπόδια στον ανταγωνισμό που αντιμετωπίζουν συχνά οι επιχειρήσεις αυτές σε σχέση με τις τυπικές επιχειρήσεις⁶⁸ και να βοηθήσει σημαντικά στο να καταστούν ισότιμοι παίκτες στην αγορά.

Ταυτόχρονα, τα αναμενόμενα αποτελέσματα και στόχοι που θέτουν τα παραπάνω σχέδια δράσης είναι επίσης στην θετική κατεύθυνση (δημιουργία θέσεων απασχόλησης για τα ΑμεΑ, αύξηση κατά 20% των δημόσιων διαγωνισμών με αξιοποίηση συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς, αύξηση θέσεων εργασίας ατόμων από ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων και ΑμεΑ, αύξηση κατά 50% των Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, αύξηση αριθμού φορέων Κ.Α.Λ.Ο. που θα συμμετέχει σε ΚΥΔΣ). Επισημαίνεται μάλιστα ότι ενώ η ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζει την μορφή της Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης (για ευάλωτα άτομα) ήδη από το 2011 (ν. 4019/2011), ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτών είναι συντριπτικά χαμηλότερος από τις λοιπές Κοιν.Σ.Επ. (που δεν αφορούν ευάλωτα άτομα)⁶⁹.

Ωστόσο, οι ειδικότεροι δείκτες και οι δράσεις που έχουν περιληφθεί στα εν λόγω σχέδια δεν φαίνεται να είναι πάντα οι ενδεδειγμένοι για την επίτευξη των ως άνω στόχων-αποτελεσμάτων (αφορούν κυρίως την πραγματοποίηση εκπαιδεύσεων, ενημερώσεων και υποστηρικτικών ενεργειών παρά απτά αποτελέσματα για τα ΑμεΑ ή τις επιχειρήσεις ένταξης αυτών).

68. Βλ. αιτ. σκ. 36 Οδηγίας 2014/24/ΕΕ και αρ. 20 και 77 αυτής (αρ 20 και 110 ν. 4412/2016).

69. Στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (31/08/2022) η πλειοψηφία (1.514 φορείς, 93,9%) ήταν φορείς με τη νομική μορφή της Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, ενώ σχετικά περιορισμένος ήταν ο αριθμός των λοιπών νομικών μορφών (Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, Συνεταιρισμοί Εργαζομένων και Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων). Ειδικότερα σε απόλυτους αριθμούς: **1514** Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας έναντι μόλις **34** Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων και **29** Κοι.Σ.Π.Ε.
 Πηγή: *Επικαιροποιημένο Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία* (Μάρτιος 2023), κεφ. 5.2.1, διαθέσιμο σε <https://ypergasias.gov.gr/apascholis/ethniko-schedio-drasis-gia-tin-koinoniki-oikonomia-kai-tin-koinoniki-kainotomia/>.

Επιπρόσθετα κάποιες από αυτές τις δράσεις, που είτε θα μπορούσαν να παράξουν πιο απτά αποτελέσματα (όπως η έκδοση ενός π.δ. με συγκεκριμένες υποχρεώσεις προς τους δημόσιους φορείς για σύναψη συμβάσεων με κοινωνικές επιχειρήσεις) είτε θα συγκεκριμενοποιούσαν τους δείκτες και τις δράσεις προς την κατεύθυνση της επίτευξης συγκεκριμένων αποτελεσμάτων υπέρ των ατόμων με αναπηρίες (όπως η εκπόνηση ενός σχεδίου δράσης ειδικά για ΚΥΔΣ) ήδη παρουσιάζουν καθυστέρηση στην υλοποίησή τους.

Παράλληλα, τα μόνα επίσημα στοιχεία υλοποίησης του εν λόγω στόχου 14 του ΕΣΔ⁷⁰, είτε είναι αρκετά αόριστα χωρίς να παρέχονται αριθμητικά δεδομένα (αναφέρεται αορίστως ότι δημιουργήθηκαν θέσεις απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία μέσα από την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα), είτε αναφέρονται μεν στην υλοποίηση κάποιων συναντήσεων με φορείς, αλλά χωρίς να καταγράφονται τα αποτελέσματα αυτών.

Με αυτά τα δεδομένα ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, κατά το λόγο της αρμοδιότητάς τους, θα πρέπει:

- *Να αναθεωρήσουν τους δείκτες και ενδεχομένως και ορισμένες από τις δράσεις των σχεδίων ώστε να είναι δυνατή η διαπίστωση της αλλαγής προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της ένταξης ατόμων με αναπηρία μέσα από την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και τις δημόσιες συμβάσεις*
- *Να επισπεύσουν την υλοποίηση δράσεων που έχουν ήδη περιληφθεί στα σχέδια αυτά και οι οποίες είναι ικανές να παράξουν σημαντικά πλεονεκτήματα για την διασφάλιση του δικαιώματος εργασίας για τα άτομα με αναπηρίες (έκδοση π.δ., εγκυκλίων, σχεδίου δράσης ΚΥΔΣ)*
- *Να ερευνήσουν την δυνατότητα επιβολής υποχρεώσεων στους δημόσιους φορείς σε σχέση με τη σύναψη συμβάσεων με κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης ατόμων με αναπηρίες (όπως οι Κοιν. Σ.Επ. και οι Κοι.Σ.Π.Ε.), αντί της υφιστάμενης προαιρετικής φύσης (του αρ. 20 του ν. 4412/2016)*
- *Να ερευνηθούν διεξοδικά οι λόγοι της ύπαρξης σημαντικά χαμηλών αριθμών Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης ευάλωτων ομάδων και ενδεχόμενοι τρόποι αντιμετώπισής τους ώστε να καταστεί εφικτός ο στόχος αύξησης του αριθμού τους.*

Τέλος, και δεδομένου ότι αφενός δεν υπάρχουν επίσημα συγκεντρωτικά στοιχεία για την πορεία ή/και τα αποτελέσματα των σχετικών δράσεων του Ε.Σ.Δ. μετά το 2021 και μέχρι τη σύνταξη της παρούσας και αφετέρου η υλοποίη-

70. Έκθεση υλοποίησης του ΕΣΔ (Νοέμβριος 2021).
 Διαθέσιμη σε <https://www.amea.gov.gr/action-report>.

ση των δράσεων του σχεδίου δράσης ΚΑΛΟ έχει προγραμματιστεί μετά το 2022, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει εντάξει στις παρεμβάσεις του για το έτος 2023, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του δυνάμει του αρ. 72 του ν. 4488/2017, την παροχή στοιχείων και πληροφοριών από τους εμπλεκόμενους φορείς σχετικά με την υλοποίηση δράσεων δημιουργίας θέσεων απασχόλησης για τα ΑμεΑ μέσα από την κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα και τις ΚΥΔΣ όπως ιδίως στοιχείων για τον αριθμό των συμβάσεων που έχουν συναφθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 20 του Ν.4412/16 καθώς και κάθε άλλη σχετική πληροφορία που ενδεχομένως τηρείται για τις συμβάσεις αυτές (π.χ. σχετικά με τον προϋπολογισμό, την κατηγορία και το είδος των συμβάσεων, τον αριθμό των επιχειρήσεων αναδόχων, το είδος των επιχειρήσεων, ΚΟΙΣΠΕ/ΚΟΙΝΣΕΠ ένταξης ή άλλη). Επιφυλάσσεται δε για την καταγραφή και αξιολόγηση των σχετικών αποτελεσμάτων/στοιχείων σε επόμενη έκθεσή του.

3.3. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΜΕΑ (ΤΑΜΕΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ/ΕΣΠΑ) - Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΜΕΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Το παρόν τμήμα της Έκθεσης εστιάζει στα προγράμματα και την αξιοποίηση των αντίστοιχων ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών μηχανισμών που αφορούν τα άτομα με αναπηρία και ειδικότερα στα έργα που χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και στα επιχειρησιακά προγράμματα του ΕΣΠΑ.

Οι ενότητες που ακολουθούν αποτελούν προϊόν συγκέντρωσης και επεξεργασίας υλικού από τη συνεργασία του Συνηγόρου με την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Ταμείου Ανάκαμψης και την Ειδική Υπηρεσία του **Σχεδιασμού, της Αξιολόγησης και της Εφαρμογής** του Υπουργείου **Ανάπτυξης και Επενδύσεων για το ΕΣΠΑ**, από έρευνα της Αρχής αλλά και από ενημέρωση που προέκυψε μέσω της διερεύνησης των αναφορών πολιτών. Το παρόν τμήμα εντάσσεται για πρώτη φορά στην Ετήσια Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, με την επιδίωξη να υπάρξει από την πλευρά της Αρχής σταθερή παρακολούθηση, ενημέρωση και αξιολόγηση.

3.3.1. Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0»

Ο Συνήγορος, στην Ειδική του Έκθεση «*Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπη-*

ρίες» του έτους 2021⁷¹, είχε αναφερθεί εκτενώς στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» και ειδικότερα στις προβλεπόμενες σε αυτό μεταρρυθμίσεις που αφορούν τα άτομα με αναπηρία. Δεσμεύτηκε δε να παρακολουθεί την πρόοδο και την εξέλιξη των μεταρρυθμίσεων αυτών, πολλές από τις οποίες αφορούν θέματα για τα οποία η Αρχή έχει πραγματοποιήσει επανειλημμένα παρεμβάσεις προς τη Διοίκηση.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Συνήγορος ζήτησε από την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Ταμείου Ανάκαμψης⁷², η οποία έχει τη συνολική ευθύνη της εφαρμογής του Εθνικού Σχεδίου, να τον ενημερώσει για τα έργα σχετικά με την αναπηρία που έχουν ήδη δρομολογηθεί, τους φορείς και το στάδιο υλοποίησης, τον αναμενόμενο χρόνο ολοκλήρωσής τους και τον προγραμματισμό για το έτος 2023.

Η Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού ενημέρωσε τον Συνήγορο⁷³ ότι στον Πυλώνα «Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή» του Σχεδίου «Ελλάδα 2.0» και συγκεκριμένα στον Άξονα «Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές» εντάχθηκε ειδική θεματική Δράση με τίτλο «Αναπηρία». Η Δράση περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της προσβασιμότητας σε κατοικίες και επιχειρήσεις, την αποϊδρυματοποίηση παιδιών και ενηλίκων με αναπηρίες, στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας καθώς και στην ενίσχυση της κοινωνικής και εργασιακής ένταξης. Ειδικότερα, έχουν ενταχθεί τα ακόλουθα επτά (7) έργα:

«Υποδομές προσβασιμότητας και υποστήριξης για άτομα με προβλήματα κινητικότητας και αισθητηριακές αδυναμίες», με στόχο την παροχή οικονομικής ενίσχυσης για βελτίωση της προσβασιμότητας σε κατοικίες και ιδιωτικούς χώρους εργασίας

Φορέας Υλοποίησης: Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης - ΕΕΤΑ Α.Ε.

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

Προϋπολογισμός Ταμείου: € 19.375.000,

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 24.025.000

71. <https://www.synigoros.gr/api/files/download/442102>.

72. Έγγραφο υπ'αρ.πρωτ. 68903/16-12-2022.

73. Έγγραφο υπ'αρ.πρωτ. 30601 ΕΞ 2023/ 23.02.2023.

«Υποστήριξη ανεξάρτητης διαβίωσης για άτομα με αναπηρίες» (Πρόγραμμα Προσωπικός Βοηθός), για παροχή εξατομικευμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών σε 2000 άτομα με αναπηρία

Φορέας Υλοποίησης: Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ)

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Προϋπολογισμός Ταμείου: € 39.483.000

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 39.483.000

«Υποστήριξη κοινωνικής ένταξης για άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού (ΔΑΦ)», για την υποστήριξη της εργασιακής ενσωμάτωσης 200 ατόμων με ΔΑΦ μέσω συμβουλευτικής υποστήριξης από διαμεσολαβητές και επιδότησης μισθολογικού κόστους και εργοδοτικών εισφορών

Φορέας Υλοποίησης: Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΠΙΑ)

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Προϋπολογισμός Ταμείου: € 7.654.600

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 8.338.360

«Πιλοτικό πρόγραμμα Πρώιμης Παιδικής Παρέμβασης», για την παροχή εξειδικευμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών σε 1635 παιδιά (και τις οικογένειές τους) ηλικίας 0-6 ετών με αναπηρία ή αναπτυξιακή καθυστέρηση ή διαταραχή

Φορέας υλοποίησης: Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑ Α.Ε.)

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Προϋπολογισμός Ταμείου: € 34.352.500

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 35.062.820

«Τοποθέτηση ανηλίκων με αναπηρία άνω του 67% ή ψυχική πάθηση και/ή σοβαρή ψυχική αναπηρία σε επαγγελματίες αναδόχους», το οποίο αφορά 160 ανήλικους στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής για την αποϊδρυματοποίηση

Φορέας Υλοποίησης: Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Προϋπολογισμός Ταμείου: € 6.773.976

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 6.781.176

«Εθνική Πύλη παροχών αναπηρίας και καθιέρωση της Κάρτας Αναπηρίας». Στην Εθνική Πύλη εντάσσονται η Κάρτα Αναπηρίας και το Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία και συγκεντρώνονται όλες οι ψηφιακές διαδικασίες που αφορούν την αναπηρία

Φορέας Υλοποίησης: Εθνικό Δίκτυο Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας -ΕΔΥΤΕ Α.Ε.

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων
Προϋπολογισμός Ταμείου: € 2.000.000

Συνολικός Προϋπολογισμός: € 2.480.000

«Εργαλεία για μαθητές με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», που αφορά ειδικό τεχνολογικό και λοιπό εξοπλισμό καθώς και ανάπτυξη συνοδευτικού σχετικού εκπαιδευτικού υλικού για μαθητές και εκπαιδευτικούς

Φορέας υλοποίησης: Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Φορέας ευθύνης: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Προϋπολογισμός: € 10.371.831,20

Παρατηρήσεις Συνηγόρου

Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, όλα τα ανωτέρω έργα αναμένεται να ολοκληρωθούν στις 31.12.2025, ενώ στις αρχές του 2023 τα περισσότερα βρίσκονταν σε αρχικό στάδιο υλοποίησης, δηλαδή είχε μόλις εκδοθεί/ ήταν υπό έκδοση η απόφαση ένταξης στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ή είχε ολοκληρωθεί ο σχετικός ανοιχτός διαγωνισμός και είχαν προγραμματιστεί περαιτέρω διαδικασίες μέχρι το τέλος του 2023. Μέχρι τις αρχές του 2023 από τα ως άνω επτά (7) έργα είχε ξεκινήσει η υλοποίηση δύο (2):

- το πρόγραμμα Προσωπικός Βοηθός, στο οποίο, κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας Έκθεσης λειτουργούσε η α' φάση στην Περιφέρεια Αττικής και τα νησιά της, καλύπτοντας 1000 άτομα και αναμενόταν η υλοποίηση της β' φάσης για 1000 επιπλέον ωφελούμενους από τις υπόλοιπες Περιφέρειες. Επίσης ανακοινώθηκε ότι από τα μη αναλωθέντα ποσά, επρόκειτο να δημιουργηθούν επιπλέον θέσεις, οι οποίες θα απευθύνονται στο σύνολο των αιτούντων από όλη τη χώρα⁷⁴

74. <https://greece20.gov.gr/epekteinetai-to-programma-toy-prosopikoy-voithoy-se-olitin-ellada/>.

■ το έργο για τις ψηφιακές δυνατότητες μέσω της Εθνικής Πύλης Αναπηρίας (eran.gov.gr), το οποίο, εφόσον ολοκληρωθεί, αναμένεται να συντελέσει σημαντικά στην απλοποίηση των διαδικασιών για τα άτομα με αναπηρία, την παρούσα χρονική στιγμή είναι ακόμα περιορισμένο: συγκεκριμένα είναι δυνατή η υποβολή αιτήματος για αξιολόγηση και πιστοποίηση αναπηρίας μέσω των νέων ψηφιακών υπηρεσιών του Κέντρου Πιστοποίησης Αναπηρίας (e-ΚΕΠΑ), η υποβολή αιτήματος για χορήγηση Κάρτας Αναπηρίας, η πρόσβαση στα διαθέσιμα δεδομένα που τηρούνται στο Ψηφιακό Μητρώο Ατόμων με Αναπηρία και η πληροφόρηση για τις διαθέσιμες παροχές που σχετίζονται με την αναπηρία, καθώς και για τα κριτήρια επιλεξιμότητας αυτών. Σταδιακά αναμένεται να προστεθούν περισσότερες λειτουργικότητες.

Η ίδια η Κάρτα Αναπηρίας χρησιμεύει προς το παρόν μόνο για την εξυπηρέτηση κατά προτεραιότητα σε υπηρεσίες εξυπηρέτησης κοινού και ως δικαιολογητικό αντί της πιστοποίησης αναπηρίας για τα αναγραφόμενα σε αυτήν δεδομένα. Δεν υποκαθιστά άλλα προβλεπόμενα δικαιολογητικά (πχ δελτίο στάθμευσης ΑμεΑ ή Δελτίο μετακίνησης ΑμεΑ) για τη χορήγηση δικαιωμάτων και παροχών, όπως λανθασμένα σε πολλές περιπτώσεις πιστεύουν οι κάτοχοί της. Περισσότερες παροχές αναμένεται να ενσωματωθούν σταδιακά, ωστόσο πρόκειται για μελλοντικό προγραμματισμό, για την υλοποίηση του οποίου δεν υπάρχει ακόμη σαφής εικόνα.

Σημαντικό ζήτημα που πρέπει οπωσδήποτε να επιλυθεί αποτελεί το γεγονός ότι, όπως ήδη προαναφέρθηκε ανωτέρω, οι πιστοποιήσεις αναπηρίας που εκδίδουν οι στρατιωτικές επιτροπές (ΑΣΥΕ) δεν ψηφιοποιούνται, όπως αυτές των ΚΕΠΑ⁷⁵.

Τα λοιπά έργα (η προσβασιμότητα στο δομημένο περιβάλλον, η αποϊδρυματοποίηση, η ένταξη στην εργασία και την απασχόληση και η παροχή εργαλείων στους μαθητές με αναπηρία με απώτερο στόχο τη συνεκπαίδευση), των οποίων δεν είχε ξεκινήσει η υλοποίηση μέχρι τις αρχές του 2023, αποτελούν όχι μόνο δικαιώματα και στόχους που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, αλλά και τομείς που χρήζουν σημαντικών βελτιώσεων σύμφωνα με τις επισημάνσεις που έγιναν προς τη χώρα μας στο πλαίσιο της αξιολόγησής της ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης⁷⁶.

Υπό αυτό το πρίσμα, είναι σαφές ότι όλες **οι ανωτέρω μεταρρυθμίσεις έχουν θετικό χαρακτήρα** και στόχο την επίλυση προβλημάτων και την κάλυψη

75. Βλ. παρούσα Έκθεση, σελ. 24-25

76. Βλ. Ειδική Έκθεση 2020 «Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες» <https://old.synigoros.gr/?i=equality.el.reports.835894>.

αναγκών, ωστόσο, σαν γενική παρατήρηση, ο Συνήγορος σημειώνει ότι **λίγες από αυτές είναι οριζόντιες και έχουν ως αποδέκτες το σύνολο των πολιτών με αναπηρία**, όπως π.χ. η δημιουργία της Εθνικής Πύλης Αναπηρίας. Οι περισσότερες απευθύνονται σε συγκεκριμένο, πεπερασμένο αριθμό ατόμων και παρά την αναμφίβολα θετική τους συμβολή στη βελτίωση των συνθηκών ζωής για τα άτομα που θα επωφεληθούν από αυτές, **δεν επιφέρουν συνολικές ή μόνιμες αλλαγές και βελτιώσεις και τείνουν να χαρακτηριστούν αποσπασματικές**. Αυτός ο χαρακτήρας τους, σε συνδυασμό με τις υψηλές χρηματοδοτικές απαιτήσεις υλοποίησής τους, δημιουργεί εύλογες αμφιβολίες για τη δυνατότητα επέκτασής τους μετά την λήξη των συγκεκριμένων χρηματοδοτικών μηχανισμών στον οποίο έχουν ενταχθεί με ορίζονται τριετίας (2023-2025).

3.3.2. ΕΣΠΑ

Η Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Σχεδιασμού, της Αξιολόγησης και της Εφαρμογής (ΕΣΣΑΕ) η οποία έχει την ευθύνη για τον συντονισμό της εκπλήρωσης του Οριζόντιου Αναγκαίου Πρόσφορου Όρου 4 «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (UNCRPD) σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου» καθ'όλη την Προγραμματική Περίοδο 2021-2027, σε συνέχεια αιτήματος του Συνηγόρου του Πολίτη⁷⁷, παρείχε στις 20.03.2023 στην Αρχή ενημέρωση σχετικά με τα υλοποιούμενα Επιχειρησιακά Προγράμματα της περιόδου 2014-2020, τη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027 καθώς και για τις παράλληλες ενέργειες που έγιναν σε οργανωτικό και θεσμικό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση της εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων.

3.3.2.1. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΣΠΑ 2014-2020

Κατά την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 η οποία θα λήξει στις 31.12.2023 η ΕΣΑμεΑ αποτέλεσε δικαιούχο των ακόλουθων πράξεων, άλλων με πανελλαδική και άλλων με ενδοπεριφερειακή και τοπική εμβέλεια, συνολικού προϋπολογισμού περίπου **30 εκατομμυρίων ευρώ**:

■ «Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας» με αντικείμενο την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών αναπηρίας σε όλο το εύρος της δημόσιας ζωής υπό το πρίσμα της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας και της ενίσχυσης της θεσμικής ικανότητας της ΕΣΑμεΑ ως πυρήνα πολιτικών για την αναπηρία

77. Έγγραφο υπ'αρ πρωτ.11530/06.03.2023.

- «Ειδικές Δράσεις Ένταξης στην Απασχόληση για νέους/νέες με αναπηρία» και στόχο την ένταξη και την επανένταξη στην αγορά εργασίας των νέων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις οι οποίοι/ες βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης
- «Προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης για την αναπηρία και υποστηρικτικές δράσεις» με στόχο την ενδυνάμωση των στελεχών του αναπηρικού κινήματος, των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους, μέσω της αναβάθμισης των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους υπό την οπτική της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας
- «Συμβουλευτικές υπηρεσίες για τη διασφάλιση της συμβατότητας των συγχρηματοδοτούμενων πράξεων με τις απαιτήσεις του κανονιστικού πλαισίου των ΕΔΕΤ για την αναπηρία» με σκοπό την ενίσχυση της ικανότητας των Ειδικών Υπηρεσιών Διαχείρισης, των Ειδικών Υπηρεσιών Εφαρμογής και Ενδιάμεσων Φορέων Διαχείρισης να εξειδικεύουν, να παρακολουθούν και να αξιολογούν στα παραδοτέα των συγχρηματοδοτούμενων έργων του ΕΣΠΑ 2014 - 2020 την εφαρμογή των δύο κριτηρίων «Προαγωγή της ισότητας ανδρών και γυναικών και της μη διάκρισης» στο πεδίο της αναπηρίας και «Εξασφάλιση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία» του «Οδηγού Αξιολόγησης Αιτήσεων Χρηματοδότησης Πράξεων (πλην κρατικών ενισχύσεων) συγχρηματοδοτούμενων από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα του στόχου "Επενδύσεις στην Ανάπτυξη και την απασχόληση"» και να προβαίνουν, όταν και όπου απαιτείται, σε βελτιωτικές και διορθωτικές παρεμβάσεις
- «Καταπολέμηση των διακρίσεων και προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας» με στόχο την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας μέσω της μεταφοράς γνώσης και τεχνογνωσίας που θα συμβάλει στην ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στις πολιτικές, μέτρα, προγράμματα, δράσεις και πρακτικές της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και άλλων συλλογικών φορέων
- «Άρση ανισοτήτων κοινωνική ενσωμάτωση και πληροφόρηση για όλους», Πράξη η οποία συνιστά τμήμα της ευρύτερης Στρατηγικής Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης του δήμου Καβάλας (ΣΒΑΑ Καβάλας) για την περίοδο 2014-2020 με τον αναγνωριστικό τίτλο «Καβάλα 2023: Δημιουργική πόλη – τουριστικός προορισμός αριστείας», αποτελεί παράγωγο του γενικότερου αναπτυξιακού σχεδιασμού του δήμου και περιλαμβάνει συνολικά 14 πράξεις -έργα, μελέτες και προγράμματα που εντάχθηκαν στο ΠΕΠ «Ανατολική Μακεδονία Θράκη 2014-2020»
- «Πρωθώντας την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία/χρόνιες παθή-

σεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας» με σκοπό την καταπολέμηση της διάκρισης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας μέσω της ευρείας διάχυσης της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας και της διευκόλυνσης της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις στον κόσμο της εργασίας

- «Καταπολέμηση των Διακρίσεων και Προώθηση της Κοινωνικής και Εργασιακής Ένταξης για τα άτομα με αναπηρία/χρόνιες παθήσεις και τις οικογένειές τους που διαβιούν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ» με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια της Πελοποννήσου και την πρόσβαση και επανένταξη των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις στην αγορά εργασίας

- «Ολοκληρωμένη υπηρεσία καταπολέμησης των διακρίσεων και προώθησης της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους που διαβιούν στην Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας» με στόχο την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία, των ατόμων με χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους (ομάδα στόχος) που διαβιούν στην Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας μέσω της μεταφοράς γνώσης και τεχνογνωσίας που θα συμβάλει στην ενσωμάτωση της δικαιωματικής προσέγγισης της αναπηρίας στις πολιτικές, μέτρα, προγράμματα, δράσεις και πρακτικές της περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και άλλων συλλογικών φορέων

- «Public awareness Preparedness Participation and Coordination for Civil Protection for All» με σκοπό τη βελτίωση της ετοιμότητας των οργανισμών πιστοποίησης για την αποτελεσματική διαχείριση καταστροφών για άτομα με αναπηρία/ηλικιωμένα άτομα βάσει μιας προσέγγισης που περιλαμβάνει όλους τους κινδύνους.

Εκτός από τις πράξεις με δικαιούχο την ΕΣΑμεΑ, στα επιχειρησιακά προγράμματα συγχρηματοδοτούνται πράξεις σχετικές με τα Άτομα με Αναπηρία με στόχο την ισότιμη πρόσβαση τους στην κοινωνία, όπως οι παρεμβάσεις για την υποστήριξή τους στον Τομέα της Εκπαίδευσης (Προσχολικής, Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας, Τριτοβάθμιας), συνολικού προϋπολογισμού περίπου **€ 1,8 δις**, εκ των οποίων περισσότερα από € 500εκ. είναι συγχρηματοδοτούμενα, που υλοποιούνται στο πλαίσιο του προγράμματος **«Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση»**.

3.3.2.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2021-2027

Σύμφωνα με την ενημέρωση που είχε ο Συνήγορος από την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Σχεδιασμού της Αξιολόγησης και της Εφαρμογής, τα προγράμματα της περιόδου 2021-2027 εγκρίθηκαν στο β' εξάμηνο 2022, η δε ΕΣΑμεΑ συνέδραμε στον σχεδιασμό τους.

Κατά το διάστημα Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2022, συγκροτήθηκαν και συνεδρίασαν οι Επιτροπές Παρακολούθησης των νέων προγραμμάτων και ξεκίνησαν την ενεργοποίησή τους. Κατά την υλοποίηση της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027, η χώρα δεσμεύεται να εφαρμόζει πλαίσιο για την διασφάλιση της εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες στις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, το οποίο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και ρυθμίσεις για την υποβολή εκθέσεων προς τις Επιτροπές Παρακολούθησης των Προγραμμάτων για περιπτώσεις μη συμμόρφωσης πράξεων με τη Σύμβαση, καθώς και τη δυνατότητα υποβολής σχετικών καταγγελιών.

Επίσης η Γενική Γραμματεία Δημόσιων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, προέβη στην ανασύσταση της Ομάδας Εργασίας για τα Άτομα με αναπηρία, με σκοπό την παρακολούθηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας και της μη διάκρισης στο ΕΣΠΑ και τα Προγράμματα της Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027. Αντικείμενο της Ομάδας, στην οποία συμμετέχουν στελέχη από τις ειδικές Υπηρεσίες της Εθνικής Αρχής Συντονισμού (ΕΑΣ) και την ΕΣΑμεΑ, είναι να εισηγείται στις αρμόδιες υπηρεσίες της ΕΑΣ σχετικά με:

- την εφαρμογή της αρχής της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας, του κριτηρίου της προσβασιμότητας, της Σύμβασης των ΗΕ κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021-2027
- την ανάγκη έκδοσης εξειδικευμένων οδηγιών, οδηγιών, εγκυκλίων και λοιπών εργαλείων. Δύναται επίσης να συνδράμει στη διαμόρφωση του περιεχομένου τους καθώς και στη διαμόρφωση του περιεχομένου ενεργειών ευαισθητοποίησης και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων στα στελέχη των Διαχειριστικών Αρχών ή/και Δικαιούχων και συνεργάζεται στο βαθμό που απαιτείται.

Στο μεγαλύτερο Πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2021-2027 «*Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή*» έχει προβλεφθεί η υλοποίηση δράσεων για την υποστήριξη Ατόμων με Αναπηρία με ενδεικτικό **προϋπολογισμό € 7,4 εκ.** που αφορούν τόσο σε επιχειρησιακή ενίσχυση και υποστήριξη φορέων και δομών που τα υποστηρίζουν, όσο και σε εξατομικευμένη ενίσχυση ατόμων για την ισότιμη πρόσβαση και ένταξή τους.

Τέλος, στον Οδηγό Επικοινωνίας της νέας Προγραμματικής Περιόδου που δημοσιεύτηκε στις 23.08.2022 στην ιστοσελίδα του ΕΣΠΑ, προβλέπεται προ-

σβάσιμη επικοινωνία για άτομα με αναπηρία και δίνονται βασικές κατευθύνσεις για τη σύνταξη της περιγραφής των μέσων που θα διατεθούν σε προσβάσιμες μορφές καθώς και για την υλοποίησή τους.

Δήλωση Πολιτικής για τον Σεβασμό της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Στις 03.11.2022, ο Γενικός Γραμματέας Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ υπέγραψε Δήλωση Πολιτικής για τον σεβασμό της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία⁷⁸, στην οποία περιγράφεται το έργο που αναλαμβάνει η Γενική Γραμματεία για την τήρηση των αρχών και δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία κατά την εφαρμογή των Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021-2027. Σύμφωνα με τη Δήλωση, η προσέγγιση επικεντρώνεται σε πέντε πυλώνες:

- ενσωμάτωση των αρχών της προσβασιμότητας, της αξιοπρεπούς ποιότητας ζωής και της ανεξάρτητης διαβίωσης, της ίσης πρόσβασης και της μη διάκρισης στα Προγράμματα 2021-2027
- ενδυνάμωση δομών και διαδικασιών στο ΣΔΕ⁷⁹ 2021-2027
- ενημέρωση / ευαισθητοποίηση εργαζομένων στο ΕΣΠΑ 2021-2027
- συνεργασίες με αρμόδιους εθνικούς φορείς για την μεταφορά τεχνογνωσίας και την άσκηση πολιτικών ίσης συμμετοχής
- συνεργασίες με αρχές και φορείς, αρμόδιους για δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία.

Παράλληλα, κατά το σχεδιασμό και την κατάρτιση του ΣΕΣ και των Προγραμμάτων 2021-2027 προβλέπεται ότι θα λαμβάνονται υπόψη οι στόχοι και οι δράσεις για την άρση των ανισοτήτων σε βάρος επί μέρους πληθυσμιακών ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των Ατόμων με Αναπηρία, που εμπεριέχονται στις εθνικές στρατηγικές πολιτικής, όπως στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, τη Νέα Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας 2021- 2027, την Εθνική Στρατηγική για την Αποϊδρυματοποίηση, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, την Εθνική Στρατηγική για την ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών και το Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Ένδειας.

78. https://www.espa.gr/Lists/Custom_Announcements//1565/politiki_dilosi_UNCRPD.pdf.

79. Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου.

Σε επίπεδο σχεδιασμού, προβλέπεται ότι θα διοργανωθούν δράσεις επιμόρφωσης ως προς την τήρηση της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. τόσο για το προσωπικό των διαχειριστικών αρχών κατά τη διαχείριση και τον έλεγχο των Προγραμμάτων όσο και για το προσωπικό των δικαιούχων κατά την υλοποίηση των πράξεών τους.

Σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες Διαχείρισης και Ελέγχου, κατά την επιλογή και έγκριση των πράξεων προβλέπονται διακριτά κριτήρια αξιολόγησης των προτάσεων που υποβάλλονται στο πλαίσιο μιας πρόσκλησης, τα οποία είναι σχετικά με την προαγωγή της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και της εξασφάλισης της προσβασιμότητας των Ατόμων με Αναπηρία. Κατά την παρακολούθηση προόδου υλοποίησης των πράξεων από τις διαχειριστικές αρχές και για τη διευκόλυνση του έργου τους προβλέπεται η εφαρμογή ειδικού «Οδηγού για την αξιολόγηση της εφαρμογής των κριτηρίων της μη διάκρισης λόγω αναπηρίας και της προσβασιμότητας στα έργα των συγχρηματοδοτούμενων Πράξεων», η εκπόνηση του οποίου έχει ανατεθεί στην Εθνική Συνομοσπονδία των Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.με Α.).

Οι δικαιούχοι και οι ωφελούμενοι των πράξεων, καθώς και οποιοσδήποτε άλλος φορέας ή φυσικό πρόσωπο που εκτιμά ότι παραβιάζεται κάποια αρχή, μπορεί να υποβάλλει σχετική καταγγελία με υπόδειξη και τεκμηρίωση της παραβίασης. Για την υποδοχή και εξέταση των καταγγελιών έχει στηθεί μηχανισμός, στον οποίο σημείο υποδοχής ορίζεται η Εθνική Αρχή Διαφάνειας, ενώ στην εξέταση των καταγγελιών εμπλέκονται και οι διαχειριστικές αρχές.

Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας εξετάζει τις εισερχόμενες καταγγελίες και εφόσον κρίνει ότι πρέπει να διερευνηθεί μία καταγγελία σχετικά με παραβίαση κάποιου δικαιώματος ή αρχής του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων την παραπέμπει σε αρμόδια εθνική αρχή έρευνας (τον Συνήγορο του Πολίτη, τις δικαστικές αρχές, κ.α) και στην οικεία διαχειριστική αρχή. Η διαχειριστική αρχή εξετάζει αναλυτικά όλες τις καταγγελίες και, εφόσον διαπιστωθεί παράβαση, λαμβάνει διορθωτικά μέτρα και προβαίνει στην ανακοίνωση της παρατυπίας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οι Επιτροπές Παρακολούθησης των Προγραμμάτων, στις οποίες συμμετέχουν μεταξύ άλλων η Εθνική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΕΔΑ) και η ΕΣΑμεΑ, ενημερώνονται από τις διαχειριστικές αρχές για τον αριθμό των καταγγελιών που έχουν υποβληθεί και αφορούν σε παραβίαση αρχών ή δικαιωμάτων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, την πορεία εξέτασης των εν λόγω καταγγελιών, τα αποτελέσματα της διερεύνησης των καταγγελιών αυτών και τις διορθωτικές ενέργειες που υλοποιούνται σε συνέχεια των οριστικών αποτελεσμάτων εξέτασης της υπόθεσης.

Παρατηρήσεις Συνηγόρου:

Η παρουσία και η συμμετοχή της ΕΣΑμεΑ είναι διαρκής και ισχυρή σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν τα προγράμματα, από τον σχεδιασμό, μέχρι και την υλοποίησή τους, καθώς αποτελεί στενό συνεργάτη της Εθνικής Αρχής Συντονισμού του ΕΣΠΑ στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων επί μακρόν μέσα από θεσμοθετημένες διαδικασίες. Ειδικότερα, συμμετείχε ως ενεργό μέλος στις συναντήσεις της Ομάδας Σχεδιασμού του Στόχου Πολιτικής 4, στη διαβούλευση, στη διαμόρφωση των κειμένων του ΕΣΠΑ, ενώ απέστειλε εισηγήσεις και προτάσεις και στις Ομάδες των υπόλοιπων Στόχων Πολιτικής. Αποτελεί τακτικό μέλος, με δικαίωμα ψήφου, των Επιτροπών Παρακολούθησης για τα προσφάτως εγκριθέντα Προγράμματα της περιόδου 2021-2027, όπως συνέρχονται και κατά τις προηγούμενες Προγραμματικές Περιόδους. Συμμετέχει στην Ομάδα Εργασίας για τα Άτομα με Αναπηρία και βεβαίως, όπως προαναφέρθηκε, είναι δικαιούχος πολλών πράξεων με πανελλαδική αλλά και τοπική εμβέλεια σε υψηλό χρηματοδοτικό επίπεδο (€ 30 εκ. στο ΕΣΠΑ 2014-2020).

Ο ρόλος της ΕΣΑμεΑ είναι ιδιαίτερα σημαντικός δεδομένης της βαθιάς γνώσης της για τις ανάγκες και τα προβλήματα των ατόμων με αναπηρία, αλλά και της σημαντικής και μακροχρόνιας εμπειρίας και τεχνογνωσίας της.

Άλλωστε, για όλους τους ανωτέρω λόγους, στο άρθρο 72 του ν. 4488/2017 προβλέπεται ότι η ΕΣΑμεΑ συνεργάζεται και με το Πλαίσιο Προαγωγής της Εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, δηλαδή με τον Συνήγορο του Πολίτη, για την εκπλήρωση της σχετικής αποστολής του.

Κατά τα λοιπά, σημαντικές κρίνονται οι ενέργειες και πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στη βέλτιστη εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης στο πλαίσιο της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027, όπως η συγκρότηση Ομάδας Εργασίας για την παρακολούθηση της ένταξης της διάστασης της αναπηρίας και της μη διάκρισης, η Δήλωση Πολιτικής για τον σεβασμό της Σύμβασης και οι προβλέψεις για προσβάσιμη επικοινωνία στον Οδηγό Επικοινωνίας.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι για την εκπλήρωση του Αναγκαίου Όρου 4 «Υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες (UNCRPD) σύμφωνα με την απόφαση 2010/48/ΕΚ του Συμβουλίου» και τις απαιτούμενες ενέργειες για την εκπλήρωσή του, υπήρξε κατά τα δυο προηγούμενα έτη επικοινωνία των αρμόδιων υπηρεσιών του ΕΣΠΑ με τον Συνήγορο του Πολίτη.

Ο Συνήγορος παρακολουθεί την εξέλιξη και την υλοποίηση όλων των ανωτέρω έργων και προγραμμάτων και επιφυλάσσεται για περαιτέρω αξιολόγηση και σχολιασμό στις περιπτώσεις που αυτό κριθεί σκόπιμο στο πλαίσιο της ειδικής

αρμοδιότητάς του. Επιδίωξη δε της Αρχής είναι εξακολουθήσει και να αναβαθμίσει τη συνεργασία της με την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Ταμείου Ανάκαμψης και με την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού του Σχεδιασμού, της Αξιολόγησης και της Εφαρμογής του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, τόσο με τακτική έγγραφη επικοινωνία όσο και με συναντήσεις εργασίας που αναμένεται να προγραμματιστούν το επόμενο χρονικό διάστημα.

4. ΛΟΙΠΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

4.1. ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – ΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ

Η Αρχή στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της **για την προστασία και την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού** διερευνά πλήθος αναφορών γονέων ή από τρίτα πρόσωπα με άμεση αντίληψη παραβίασης δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρίες σε όλα τα ρυθμιζόμενα πεδία.

Σε σχέση με την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού με αναπηρία το 2022 όπως και προηγούμενα έτη, η Αρχή επισκέφθηκε ειδικά σχολεία, ιδρύματα και χώρους φροντίδας παιδιών με αναπηρίες και ανέλαβε δράσεις επιμόρφωσης και εκπαίδευσης εκπαιδευτικών, κοινωνικών λειτουργών και φορέων αναφορικά με την προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών, την έγκαιρη αναγνώριση περιστατικών κακοποίησης και τη διαχείριση σε σχέση με την οικογένεια, ιδίως, υπό την οπτική της αυξημένης ευαλωτότητας των παιδιών με αναπηρίες σε παραμέληση, κακοποίηση και εγκατάλειψη.

Συμμετείχε σε συναντήσεις εργασίας για τη «*Μεταρρύθμιση της παιδικής προστασίας : πιο αναγκαία από ποτέ*» με φορέα υλοποίησης τα παιδικά χωριά SOS, αφενός, σε σχέση με την ολιστική συστημική μεταρρύθμιση για τη διασφάλιση υπηρεσιών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, ψυχικής υγείας, και κοινωνικής φροντίδας στην κοινότητα για την ενίσχυση της πρόληψης σε σχέση με τις ευάλωτες οικογένειες, και αφετέρου, σε σχέση με τη σημασία της επαγγελματικής αναδοχής για παιδιά με αναπηρίες στο πλαίσιο της αποϊδρυματοποίησης και της μεταφοράς της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα.

Συμμετείχε σε συναντήσεις εργασίας με το Υπουργείο Δικαιοσύνης στο

πλαίσιο του Εθνικού Μηχανισμού για την Εκπόνηση, Παρακολούθηση και Αξιολόγηση των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 4491/2017) και απηύθυνε προτάσεις για τη συμμετοχή των ευάλωτων παιδιών στον Μηχανισμό αλλά και σε συναντήσεις με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και την European Association of Services of Persons with Disabilities (EASPD) αναφορικά με την πρώιμη παρέμβαση για τα παιδιά με αναπηρίες στο πλαίσιο ενδυνάμωσης της πρόληψης.

Τέλος, ολοκλήρωσε πρόγραμμα διδυμοποίησης με το Ισραήλ το οποίο αφορούσε στη χαρτογράφηση σε εκπαίδευση και επιμόρφωση θεσμού - μηχανισμού παραπόνων για τα παιδιά με αναπηρίες σε ανάδοχη φροντίδα και ιδρύματα, μέσω χαρτογράφησης του νομικού πλαισίου, των πρακτικών και εισήγησης συγκεκριμένων συστάσεων για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρίες μέσα σε ιδρυματική φροντίδα.

4.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

Τον Απρίλιο του 2022, ο Συνήγορος, στο πλαίσιο της ειδικής του αρμοδιότητας και κατόπιν πρόσκλησης των Τμημάτων Δοκίμων Αστυφυλάκων Ρεθύμνου, Κομοτηνής και Διδυμοτείχου, πραγματοποίησε ενημερωτικές διαλέξεις στους εκπαιδευόμενους Δόκιμους Αστυφύλακες του Α' εκπαιδευτικού έτους σπουδών εκπαιδευτικής σειράς 2021-2024 με θέμα «*Ευαισθητοποίηση σχετικά με άτομα με αναπηρία. Τα δικαιώματα και τα προβλήματά τους*».

Οι διαλέξεις εντάχθηκαν στο πλαίσιο υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος του έτους σπουδών 2021-2022 και επικεντρώθηκαν στο συνταγματικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρία, το περιεχόμενο και την εφαρμογή της Σύμβασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών καθώς και σε καλές διοικητικές πρακτικές για τη βέλτιστη εξυπηρέτηση πολιτών με αναπηρία από τους δημόσιους λειτουργούς στο πλαίσιο των συναλλαγών τους με τη Διοίκηση.

ISSN: 2732 -8368

Χαλκοκονδύλη 17, 104 32 Αθήνα • Τηλ.: 213 1306 600
e-mail: press@synigoros.gr • www.synigoros.gr